

H29-10

65.23
к 83
9951к

Ставмуывса пролетаріјас, бтувтчб!

ДХ

КУЖЫШЕВ В.

Мöд ВІТВОГА ПЛАН.

КОМІ ПАРТІЗДАТ
СЫКТЫВҚАР 1934

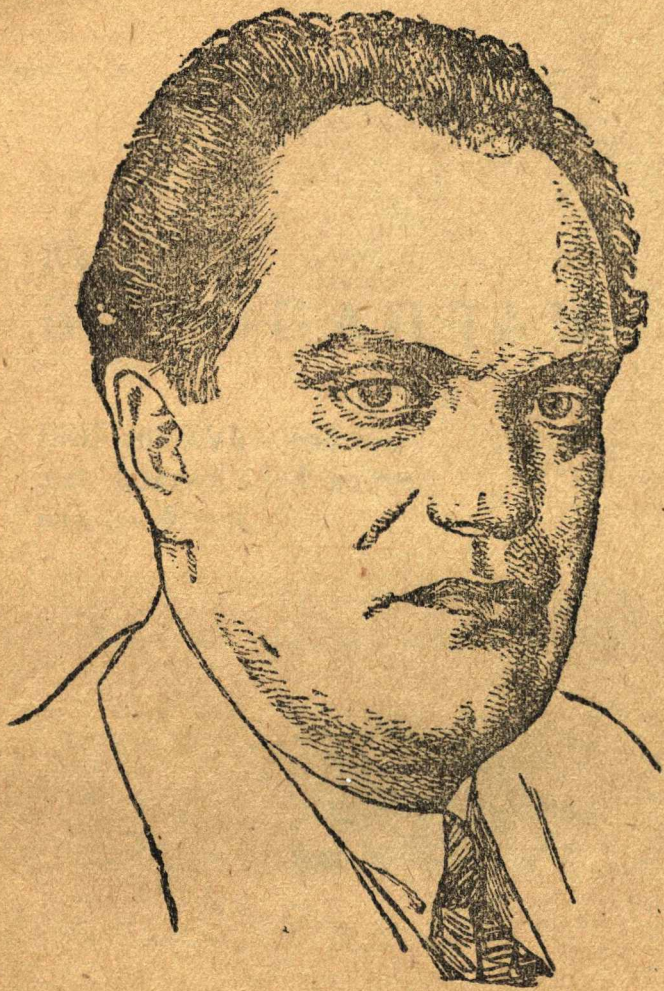
Съставена от: [illegible]

КАТЕГОРИЯ В

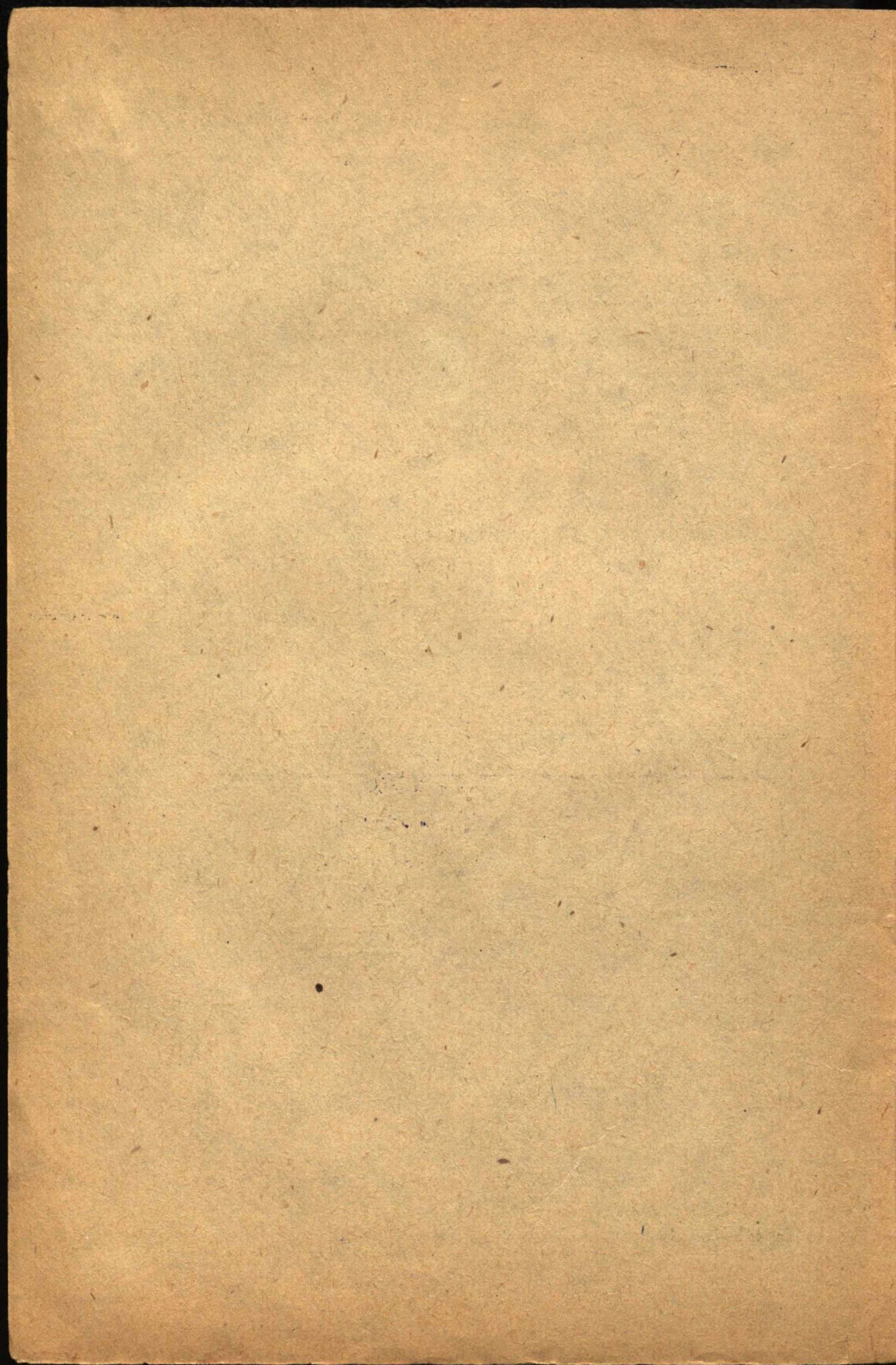
БИВООА ПИАН
МӨР

КӨМІ ПАЛІЗВА
СПИДІККАР 1931

Коми-3

65.239.713

к 89

3-1338a

Ставмувыса пролетаріјас, отувчöй!

Кујбышев В.

М О д ВІТВОГАПЛАН

ВКП (б) XVII сјезд вы-
лын доклад, 1934 во фев-
рал 3—4 лун.

9951K

Г.П.Б.В. ЛНГР.
1934 г.
АКТ № 699 Б

нет

КОМИ ПАРТИЗАТ
СЫКТЫВКАР—1934

2 НАЦИОНАЛЬНАЯ
БИБЛИОТЕКА
Республики Коми

ВОҶКЫВ

Мӯд ӯитвооа план ӯмамо тезисҷасо ВКП (б) XVII сӯездон ӯрӯитом
всокӯдӯмјас оерӯи менам докладын тајо изданӯас лыдпасјассо лои вое-
кӯдӯма. Тајо всокӯдӯмјасыс ӯик нинӯмтор сз вежаавны доклад тезисъс
кыӯ мӯд ӯитвооа плансо ставнас характеризујигон, сӯз-жӯ рајонјаслам ево-
номическӯј характерисӯика оетигон, кодӯ вӯли мсӯа оетӯма партија сӯезд
вӯмаын.

В. Кӯубышев.

Јортјас, 10 во сајн геџиалнџ вожџыс, кодџс коркџ
лџбџ лџбџдлџс челџвечество — Леџн џртыс лџшџтџмџн,
Сџвет Сојузса пролетариат, Сталин џрт вескџдлџмџн,
Леџнџн џндџм туј куџта мунџмџн, збылвылын петкџд-
лџ џтџ, торџџн бџстџм странаын соџиализм стрџитны по-
џџм џылыс Леџн-Сталин велџдџмлыс вескыдлунсџ.
Соџиализм стрџитџмын решајушџџџ вермџмјасџџ воџџџџм
бџрын первојџа пјатџлетка успешнџџа олџмџ пџртџмџн,
мџжан џнџ ем тырверманлун тајџ сјезд вылын лџбџдны
мџд вџтвџса планлыс программа.

Мџжан народнџџ овмџс кыптџм-паскалџмлы соџиализм
тырвермџмлаџ медвескыд тујвџџ сетџмын, мџд вџтвџса
планлыс, кодџ кџсјысџ сетны соџиализм стрџитыс мџжан
страналы вџвлытџм вермџмјас, основнџџџ јукџдјас џндџ-
мын, — медыџыд да нырнуџдан рџлыс ем мџжан партџја
да рабочџџ класс геџиалнџџ вожџлџн — Сталин џртлџн.
Тајџ сылџн геџиалнџџ прозорливџстыс да рабочџџ класс
тышкасџмын зев бура вескџдлџмыс сетџсны вермџм-
лун сувтџдны вывџтџ гырыс могјас, кодјас јџз џсторџяын
вџџџны епоха, мџд пјатџлеткалыс могјас — помџџ бырџдны
капиталистџическџџ элементјасџс да классјасџс воџџџџџ,
помџџ бырџдны помкајасџс, кодјас чужтџны классјас вылџ
торјалџмјас да експлоатацџја, ештџдны став народнџџ
овмџс реконструџрујџтџм, вџџны быд робџџџлыс да
колхоџџныкыс олџмсџ зајџточнџџџн да културнџџџн.

Мџд вџтвџса планџс олџмџ пџртџм муртавын поџтџма
јонмџдас Сџвет Сојузлыс вынсџ, соџиализмы служџ-
тџм вылџ сувтџдас мџжан страналыс помтџм озырлунсџ.
Мџд пјатџлеткаын став народнџџ овмџслџн продуцџјаыс
сџдџ кыкмындаыс уџжык. Народнџџ овмџсса произвџд-
ство ыџда серџџ СССР вџтџдџ дај панџџ Јевропаныс
став странајасџс џ уна торјас куџта США-џс, уџдалыс
паскыд массџјаслыс материалнџџ олџм бурмџдџм кып-
тџмлы вџвлытџм џдјас шедџдџмџн, техника да економџ-

ка боксаң капиталистическөй мiрыг чикöз независимöйөн лoг.

Классјасöс бырöдöм, став народнöй овмöсöс воçö, вöвлытöма кыпöдöм корö робочöй класслыг ыжыд котыралун, öд бурещ робочöй класс вылö усö мог нуöдны ас бöргасы став ужалыг массасö тајö туј вылас, немiрiтчытöм классöвöй косын, экономикаыг да јöз јурвежöрыг капитализмлыг коласјасö венöмөн. А тајö лoö, мыј i воçö колö јонмöдны пролетарјатлыг диктатурасö, јонмöдны государстволыг котыртан ромсö да пролетарскöй государство став ыжыд выннас да јонлуннас венны хоçајственнöй фронт вылыг сöкыдторјасö.

Мöд вiтвoса планын медыжыд могјас вылö да сöкыдторјас вылö, кодјас јитчöмаөг индöм могјасö пöртöмкöд, ме i көсја вескöдлыны сјездлыг вниманьöсö.

1. Мöд вiтвoса планлөн медгырыг хоçајственнöй могјасыс.

Мöд вiтвoса планлөн материалнöй сурöсыс лoö народнöй овмöсын техническöй реконструкция ештöдöм, мыј лoö сылыг став јукöдсö техника боксаң пыдысаң перевооружитöм.

Первојја пјатилеткаын, кызи индiс Сталин јорт аслас докладын, ми решитим промышленностлыг проблема, петкöдiм воçö сылыг медтöдчана çвенoјасö — лöсöдiм вына машиностројеньö, реконструјирјитим енергетическöй подув, електрификацја паскыда нуöдöмөн јонмöдiм страналыг ломтас база, нерп да торф перјан промышленност кыптöм-паскöдöмын гырыс вермöмјасöç воöдчöмөн, пунктiм јон подув химическöй промышленностлы, лöсöдiм, мöдног-кö шуны, техника боксаң воçынмуныг гырыс сöкыд промышленност — став народнöй овмöс реконструјирјотмлы подув. Но сöкыд промышленностын реконструкция ештöдiм — сiјö мöд пјатилеткалөн мог. Мöд пјатилетка пом кежлö, техническöй реконструкция ештöдöм помыс, СССР-лөн сöкыд промышленностыс лoас аслас вынјас тырвыјö çорiçалöмын, быд боксаң лoö пöртöма олöмö сiјö позанлунјасö, кодјас öнi оз-на тыдавны мiјан промышленностын. Тајö лoö

сӱкыд промышленност, кодӱ мунис освоитан бур школа пыр.

Первојја пјатӱлеткаын ми ӱе сӱмын лӱсӱдим сӱкыд промышленност, но ӱ паскыда нуӱдим став промышленностын техника боксаӱ перевооруженӱӱ. Выл техника подув вылын заводӱтӱма вӱли кокӱид да пӱшщӱвӱӱ промышленност реконструктӱрујтӱм, торја-ӱин трӱкотажнӱӱ, вурсан, кӱмкот вӱчан, јаж, консерв вӱчан, бумага вӱчан да мукӱд. Мӱд пјатӱлеткаын ештӱдчыссӱ кокӱид да пӱшщевӱӱ промышленностын техническӱӱ реконструктӱја, потреблајтан торјас вӱчан промышленнӱӱ јукӱнјаслӱн выныс сӱдӱ 1 1/2—2 пӱв, кокӱид да пӱшщевӱӱ промышленност чоӱнас кыпӱдчӱ ӱнја ыжыд машиннӱӱ индустрија вестӱӱ, кодӱ сетӱ ужалысјаслыс олӱмсӱ бурмӱдӱм кыпӱдӱмын вӱвлытӱм ӱдјас.

Мӱд пјатӱлеткаын вӱзму овмӱс коллектӱвӱӱрујтӱм ештӱдӱмӱн да кулакӱс помӱӱ бурӱдӱмӱн, ми, индустрија вӱӱд кыптан подвылын сӱӱ перевооружитам вӱзму вӱдӱтӱм, мыј мијан вӱзму овмӱсным кыптас ыжыд машиннӱӱ индустрија вестӱӱ.

Мӱд пјатӱлетка — став народнӱӱ овмӱс техника боксаӱ грандиознӱӱа перевооружитан пјатӱлетка, кодӱ ас ыжданас вевтыртӱ ставсӱ, мыј вӱчӱма первојја пјатӱлеткаын. Тырмымӱн лӱӱ, јортјас, индам-кӱ, мыј народнӱӱ овмӱсын основнӱӱ фондјаслӱн ыждаыс 85,2 млрд. шажтсаӱ 1932-ӱд воын сӱдӱ 195,2 млрд. шажтӱӱ 1937 воын, лӱбӱ сӱдӱ 129 проц. вылӱ секӱ, кор первојја пјатӱлеткаын основнӱӱ фондјас сӱдӱсны 72,3 проц. вылӱ. Та дырјӱжӱ, мӱд пјатӱлеткаын основнӱӱ фондјаслӱн сӱдӱмыс 3 пӱв дорыс унжык первојја пјатӱлеткаын основнӱӱ фондјас сӱдӱм сертӱ.

Мӱд пјатӱлеткаын народнӱӱ овмӱслыс произодственнӱӱ аппаратсӱ вылмӱдӱмыс тыдалӱ со кущӱм лыдпасјасыс:

(табл. вӱӱ. 6 лб.)

Артавын-кӱ, ӱтар боксаӱыс, оборудованӱӱлыс физическӱӱ кӱссӱмсӱ (ӱзнос) да, мӱдар боксаӱыс, оборудованӱӱ мукӱд странаыс мыјкӱ мында вӱӱӱм, медјонасӱ мӱд пјатӱлетка заводӱтчӱгӱн, то лӱӱ, мыј мӱд пјатӱлетка пом кежаӱ 50—60 прӱчент гӱгӱр ужалыс оборудованӱӱыс

Основнõй петкõдласяс	Оборудовач- нõдõн парк 1933-d воца январ 1-йя лун кежлõ	Мõд пж- тетка вожа- сын обору- дованнõ ле- тõм	Мõд пжмет ка вожасын ле тõм прõчетжя сõн 1928-d во- са январ 1-йя лунса парк- днõ 1))
Метал вундмæ станокяс (сурс штукõн)	1692)	129,4	43,4
Товарнõй паровозяс (условној „Э“)	12.100	6.875 ³⁾	36,4
Товарнõй вагоняс (груз лептõмыс млн тоннаõн)	9,59	6,6	41,0
Автомобиляс (сурс штукаõн)	75,4	571,5	83,3
Сиктса овмõсын тракторяс (сурс вõв внõн)	2.225	8.682	87
Комбайняс (сурс штукаõн)	15,5	80,0	83,8

лоõны прõизводстволõн õрудијõяс, кодõс лоõ сетõма народнõй овмõслы сõмын мõд пжветка вожасын. Тажõ лоõ, мыј СССР-ын мõд пжветка дырји лоõ лõсõдõма ставмирын медвыл прõизводственнõй апарат, ксди ас пжщкæс кутõ медвожын муныс технõка.

Мõд пжветка чõжõн промышленностын пондас стрõитчыны да реконструиружтчыны 175-ыс унжык машиностроительнõй заводяс, пондас стрõитчыны изшом перјан 248 шахта, 79 районнõй электрическõй станција, 46 трубчатка да 93 крекинг, сõд металлургиалõн зевгырыс 18 завод, цветнõй металлургиалõн 25 завод, кокнõй промышленностын торјагырыс 313 предпрїятвõ да пїщõвõй промышленностлõн торјагырыс 350 предпрїятвõ.

Сїз-кõ, СССР-са народнõй овмõсын техническõй реконструкция ештõдõмõн вужыжõн вежõ мїжан страна-лõн чужõмбаныс.

Важ Россия, код жылыс вїставлїс Ленин, мыј сїжõ õнїя прõизводство õрудијõясõн оборуужтõма „кол пõв локжыка Англияыс, вїт пõз локжыка Германияыс, дас пõв локжыка Америкаыс“, колõ ылõ бõрõ.

1) 1928-õд воца январ 1-йя лун кежлõ оборудовачнõдõн парк артадõма амортизация да импорт артавтõг тажõ таблицаыс первой да мõд графикасõ õтлаалõмõн.

2) 1932 d воца апрель 10-õд лункежлõ индõм станокяслõн парк.

3) Тепловозастõг да электровозастõг. Тепловозяс да электровозяс артаалõмõн мõд пжветка дырји лезõмыс лоõ 7945 штука да лоõ ылымõдõма—39,8 прõцент.

Мөд пјавілетка помасіг кезлө промышленност продуқція ыжда серві СССР бостас мірын мөд места, ордіодас став капіталістическөј странајассө промышленност торја јукөңјас продуқція ыжда серві да сіктса овмөсын медтөдчана отраслјас серві (шобді, сахарнөј свекла, шабді, зөр да мукөд). Оніја проіводство өрудіјөјасөн СССР-лоө оборудујгөма јевропаса став странајас серві буржыка, а промышленностын да транспортын техническөј подуз торја показавелјас серві да сіктса овмөсын техническөј база судга серві ставнас сувтө медвоzza местаө мірын. Медтөдчанис сыын, мыј СССР і качественнөј петкөдласјас серві да медвојдөр уж проіводітельност серві мөд пјавілеткаын сіз-жө заводітө панјыны Јевропалыс медвозын муныс капіталістическөј странајасөс.

СССР-са народнөј овмөсөс техника боксань вылөжык кыпөдөмыс петкөдчө медвојдөр промышленностын машиностројеннөлыс нырвічнуөдана рољсө колөмын (сохранение), машиностројеннөлыс вынсө нөшта вылө кыпөдөмын да сіјөс техническөја оснөвөтөмөн.

Мөд пјавілеткаын машиностројеннөлөн да металло-обработкалөн прөдуқціяыс содас 2,1 пөв да 1937-өд воын лоө 250 прөч. германіјаса машиностројеннө прөдуқція серві да 57% США-са 1929 вога машиностроітельнөј прөдуқція дінө. Мөд пјавілеткаын машиностројеннөлөн выныс кыптас сы вылнаөз, мыј мөд пјавілеткаса медбөрја воын лоө леzөма машина 15—16% став народнөј овмөсын ужалыс машинајас парк дінө. Тајө лыдпасјаслы содтөда вісталөм оз ковмы. СССР-лөв машиностројеннө мөд пјавілетка дырјі пондас вөчны оніја тіпа став пөлөс машинајассө, кодјас колөны став народнөј овмөсыс медвыль техника освоітөм вылө. Машина стрөітөм кыпөдан-паскөдан план арталө торја өд-јө сөтавны машинајас транспортлы (паровозјас, вагонјас, автосцепка пріборјас, суднојас стрөітөм, самолетјас стрөітөм,) кокңи да піщөвөј індустріјалы, гөкыд промышленностын да візму овмөсын нырнуөдан јукөң-јаслы. Ассө, машиностројеннөсө, воzө кыпөдөм да бур-мөдөм куча план арталө нуөдны станокјас стрөітөмын паскыд реконструкція, кучнөчно-прессөвөј да літејнөј

оборудованнѳо вѳчѳм кыпѳдѳм. Станокјас стрѳйтѳм металлорезушщѳ станокјас лезѳм содтѳ 2,7 пѳв (станок лыд сертѳ), номенклатура бурмѳдѳмсѳ да станокјаслыг квалификацѳясѳ арталѳмѳн 5 пѳв дорыг унжык стоѳмосѳ сертыс (вежытѳм дѳнјасѳн). Став народнѳй овмѳсын мѳд пјавѳметкаын технѳка кыптѳмлыг судтасѳ петкѳдлѳмын абу ѳѳтжык тѳдчанлуныс СССР-ын выл еѳергевѳческѳй база лѳсѳдѳмлѳн. Мѳд пјавѳметка выл щупѳд вылѳ кыпѳдѳ Ленинлыг електрѳфикацѳја план ѳдѳмѳ пѳртѳмсѳ. Мѳд пјавѳметкаын СССР ѳѳннас пѳртѳ ѳдѳмѳ Ленинѳн сувтѳдѳм мог—став промышленностсѳ електрѳфикацѳја подув вылын перестроѳтѳм, сѳжѳ транспорт паскыда електроѳцѳруѳтѳм да вѳзму овмѳс вѳчасѳн електрѳцѳруѳтѳм. Електрѳцѳруѳтѳмын абсолютнѳй масштабјас сертыс-кѳ мѳд пјавѳметкаын мѳ ог-на петѳй медвоззѳ местаѳ мѳрын, США-ѳс ог-на ордѳдѳй, то електроенѳергевѳческѳй база технѳческѳй судта сертѳ мѳ ордѳдам став капѳталѳстѳческѳй странајассѳ: електроенѳергѳја вѳчѳм ѳукѳртѳѳ (концѳнтрѳруѳтѳѳ) вывтѳ гырыг станцѳјајас вылын, электростанцѳјајас вылын ылыг вѳјѳм ломтасјасѳс вѳзѳм ѳѳнтѳма медѳщаѳѳ да лѳсѳдѳчыгѳѳны мѳрын гырыг електроенѳергевѳческѳй сѳстемајас, кодјас лѳѳны јукѳнјасѳн СССР-ын воѳѳ лоан вылын вольтажѳ сетын. Мѳрын медыжыд сѳстема—Нѳагарскѳй—сетѳс 1930-ѳд воын 6,9 млрд. квтч онас. Мѳд пјавѳметкаын лѳсѳдан Дѳнепровско-Дѳнбассовскѳй сѳстема во ѳѳжѳн пондас сетны 9 млрд квтч. СССР-ын кујѳмыг кык јукѳн мында енѳергѳја вѳчѳмыс пондас мунны јѳна гырыг енѳергевѳческѳй уѳелјасын 1 млрд квтч-ѳн быдын вѳчѳмѳн. Мѳ ордѳдам сѳжѳ став капѳталѳстѳческѳй странајасѳс теплоѳикацѳјаѳн.

Народнѳй овмѳсын выл енѳергевѳческѳй база лѳсѳдѳмын колана торјѳн лѳѳ страналыг ломтас овмѳс јѳнмѳдѳм да технѳческѳја перевооружѳтѳм. 1937-ѳд воын став ѳѳкас ломтасјас перјѳм лѳѳ 195,0 млн тонна условнѳй ломтас, лѳѳѳ кык пѳв унжык 1932-ѳд воын сертѳ. Такѳд ѳтщѳщ странага ломтасјас балансын лѳѳны качество боксаѳ вѳрѳѳмјас—ѳдјѳ кыптѳ меставывса улын сорта ломтасјас перјѳм, јѳнмѳ ломтас баланс мѳнѳералѳзѳруѳтѳм, кодѳ торја тѳдчана петкѳдлѳ народнѳй овмѳслыг

гырыс машиннөй индустрија методјасо да техникао ву-
жомсо, i медборын, ломтас балансын чинө Һерплөн па-
јыс 19,9 прөчентсан 1932-өд воын 15,9 прөчентоң 1937-
өд воын, кодi муно перегонка выло.

Первојја пјатилеткаын возынмуныс сокыд про-
мышленност лосодомон, мод пјатилеткаын сылыс вынсо
ношта јонмодомон, ташом ногон СССР ношта буржыка
лосодчомон вермас бостыны став народнөй овмосын
техническөй реконструкција ештөдомө, мод пјатилеткалыс
гырыс мојјасо разрешитөмө, народнөй овмосыс Һеке-
мын Һескыдинјас бырөдомө, первојја пјатилеткаон пөрт-
төм мојјас пөртөмө. Кушом-жо гырыс мојјас суалонны
мијан возын народнөй овмосын реконструкција нуо-
домын?

Первојја ыжыд хоҗајственнөй могон мод
пјатилеткалон лоо—транспортлыс бөрө колөмсо
чикөң венөм да медвојдөр көрттуј транспортос јонмодом,
өд транспортлон колтчымыс өни-һин пондө кутины став
народнөй овмослыс воңо кыптөм-паскаломсо.

Мод ыжыд хоҗајственнөй могон мод пјати-
леткалон лоо кыскыны регыдја кадон сокыд промышлен-
ност пышкын өткымын колтчыс звенојасо. Сijө колтчыс
звенојасыс i өни, көв i гырыс вермомјас лоины 1933-өд
воын, колөны сод да цветнөй металлургија.

Автотракторнөй да авиационнөй промышленностлон
өдјө быдмомыс зев јоса сувтөдө Һерп проблема. Мод
пјатилеткаса војасо Һерп промышленностлон колө сетны
сешөм кыптөм-паскалом, кодi ескө чикөң бырөдис Һерп
тырмытөм, торја һин Һерплөн југыд прөдуктајас куҗа
(бенҗин, карасин да с. в.)

Зев колана, первојја пјатилеткаын олөмө помөң но-
шта пөрттөм-на, могон лоо мыјвермомыс химическөй про-
мышленност паскөдөм, кодлы колө обеспечитны виҗму
овмосын урожајност кыпөдөм, өдөдөны текствилнөй про-
мышленностлы краситан торјас сетөм да лосөдны вы-
на база странаос дорјөмын.

Сокыд промышленностлыс став техническөй базасо
вылҗык шупөдө кыпөдөмын абу ичөтжык төдчанлуныс
уна морт вын бостыс уҗјасын—изшом промышленност-

ын, стрөйтчөмын, вөр промышленностын механізаціја ештөдөмлөн.

Кожмөд ыжыд могон мөд пјавіметкаын лоө жонмөдны да бурмөдны подувсө ужалыгјаслыг материалнөј оломсө вужвыјоныс бурмөдөм ыла да кар да сікт костын төвар бергөдчөм паскөдөм ыла. Тагаң петө кокнөд да піщөвөј промышленност, візму овмөс мывермөмыг паскөдөм да медвојдөр скөт візөмын основнөј проблемасө разрешітөм да технөческөј културајас вөдөтөм кыпөдөм-паскөдөм, којас лооны кокнө промышленностлы сырјевөј базаөн.

Мөд вөтвөга планлыг тајө став мөгјассө оломө пөртөмын сөкыдлуныс да сложностыс лоө став народнөј овмөсө вөвлытөм ыжыд техника пыртөмсө сіјө ыла технөкасө быд боксаң освоітөмкөд жітны кужөмын. ыла техника, ыла предпріјатчөјас освоітөм— тајө медыжыд чвено мөд вөтвөга план оломө пөртөмын і татчө колө вескөдны мөјан хожајственнөј, партөјнөј, профсојузнөј да комсомолскөј огаңзаціјајаслыг став ынысө.

Пөртны транспортсө народнөј овмөсын вөзын муныг отрасль

Народнөј овмөс реконструктірујтөмын первоја медыжыд мөг— транспорт. Транспорт бөрја кык вонас пыров справляјтчы аслас мөгјаснас, странага овмөс кыптөм паскалөмын кыссө бөжын.

Өнө-ын куш текушчөј проізводство корө мөјан көрттујјаслыг быдлун 61 сурс төварнөј вагон грузөтөм, а транспорт груз тө унавыла 52—54 сурс вагон. Тајө лоө, мыј кымын вөчө, сымын содоны грузлөн кыскытөм запасјасыс.

Медгырыг помкајасыс, којјас пөртөсны транспортсө народнөј овмөс пыщкын торја-ын векнө јукөдө, тырмымөн гөгөрвоана петкөдлөма мөјан партөјаЦК да СССР-га СНК шуөмјасын, ылыг кагылысны та јылыг сјезд ылын Сталин да Ворошілов јортјас, сы вөсна на ыла ме ог сувтлы. Әк гөгөрвоана, мыј медыжыд помкаыс— көрттујывыса ужалыгјас омөла ужалөмын, транспортлыг оборудоваңнөсө да материалнөј средствојассө буржыка іспөм-

зүйтөм вөсна збылывлө быдлуиҗа тыш нуөдөм абутомын. Отчотнөҗ даннөҗјас петкөдлөны, пример вылө, мыҗ став ужалан кадыс вагон сулалө вес 71 прөчент, а паровоз — 53,5 прөч. Унжыкысө тајө вывти уна вес сулалөм вөсна көрттуҗ куҗа өнҗа кадын грузјаслөн мунаи өдыс часнас сөмын 4,5 километр, лбө бурещ пода мортлөнкөд. Тыдалө, мыҗ транспортлөн ташөм ужыс, кор колө исползүйттөмөн механичированнөҗ транспортлөн медыжыд бурлуныс — өдјө мунөмыс, грузјаслөн өдјө бергөдчөмыс — миҗанөс некущөма оз вермы могмөдны, торја - ын промышленностын да вичму овмөсын реконструкция нуөдөмөн вывти гырыс корөмјас сувтөдигөн.

Подвижнөҗ состав исползүйтөм боксаи вывти ыжыд төдчанлуи кутө ремонт нуөдөмлөн качество. Фактјас висталөны сы јылыс, мыҗ и тани транспортыд оз став почанлуијасө исползүҗт. 1933-өд воын подвижнөҗ составын капитальнөҗ ремонт нуөдан плансө НКПС ез пөрт олөмө. Сы вөсна 1933-өд воын содис төварнөҗ паркса вичыс паровозјаслөн прөчентыс — 20,8- саи 1932-д вөса декабрыи 22,7 прөчентөҗ 1933-өд вөса декабрыи, пассажирскөҗ паровозјаслөн — 26,4 прөчентсаи 28,4 пр-өҗ, төварнөҗ вагонјаслөн — 5,3 пр-саи 5,4% - өҗ, пассажирскөҗ вагонјаслөн — 8,3% - саи 9,5% - өҗ.

Сич кө транспорт омөла исползүйтө асыс намычнөҗ подвижнөҗ составсө да резервијасө пропускнөҗ способностсө содтөм могус.

Мөд пјавилеткаыи көрттуҗ овмөсын торја-ын јос проблемаи лоө туҗ овмөс (путевого хозяйства) проблема сичөс паскыда гөгөрвоөмөн — мөд, көймөд да нөмөд туҗјас, станцијас да учелјас лөсөдөм, профилнывкмөдөм, сөкыд типа релсјас да щебеночнөҗ балласт вылө вуждөм да с. в., сы вөсна, мыҗ туҗ овмөс аслас состојаннөҗ серти лоө медбөрын кыссыс участокөн көрттуҗ овмөсын.

Медыи воэөвылө кыпөдны груз кыскалөм медтөдчана көрттуҗјас куҗа, планөн индөма лөсөдны мөд, көймөд да весиг нөмөд туҗ вичјас 9,500 кям. куҗта (Кривој Рог — Донбасс), 8,300 кям. куҗта туҗ лоө оборудујтөма автоблокировкаи, кодҗ кыпөдас грузнуөмсө өти туҗа вичјас вылын 15—20 прөч. вылө чоткөҗа ужалөмөн да ветлөмас

безопасност лөгөдөмөн; 5000 кам көрттү кучта поезд-
лөн кыскамыс лоо електрифицирујтома, коді кыпөдас
пропускној способностсө да коммерческој өдсө 1,5—2
шөв; бурмөдөма свяч буржык уж методјасө вужөмөв,
нуөдөма профилјассө ыывкмөдөм да реконструјујтома
вельуна төдчана көрттү учелјас да станцијас.

Јона гырыс ужјас индөма нуөдны посјас стрөитөм куча.
Тырымөн шуны, мыј сөмын мөд пјавілеткаын вельу
стрөитан металлческој посјаслөн кучтаыс лоо 25 кам-ыс
унжык.

Медыжыд ужөн көрттү транспорт кыпөдөм-паскө-
дөмын лоо подвижној состав реконструктуруј-
төм. Мөд пјавілеткаын транспортлы колө бостны промы-
шленностлыс 5,700 төварној да 1,965 пассажирској паро-
возјас, секи, кор революција бөрын 16 во чөжөн сјө
бостис ічөтжык вынјаса 5 сурс паровоз. Ти аңад, заданьө-
ыс абу кокны. Но тајөс пөртөм вьлө машиностроєннө-
лөн емөс став почанлуныс. Колө сөмын справітчынн,
өві-кө, Луганској паровозстрөитан завод освоітөмөн, коді
леқө ыжыд вына „Фд“ паровозјас і, мөд-кө, сувтөдны
эксплоатацијаө планөн индөм срокөн паровозјас да тепловоз-
јас стрөитан Орскса завод да кыч мыј вермам өдқөдны
Каширској электровозној завод стрөитөм, коді јона ыужа-
ліс, а тајө заводыс решајтө транспорт електрифицирујтөм-
лыс суџбасө.

Вагонној парклы мөд пјавілеткаын сјч-жө колө јона
быдмыны, коді төдчымөн кутас сулавны вагон стрөитан
гігант—Н. Тагилској уна груз лептана төварној вагон-
јас вөчыс завод ас кадын ужө леқөм да освоітөм сажын.
Промышленностлөн транспортлы колө сетны 213 сурс
төварној вагон 2 чөрс-өн арталөмөн (в 2-хосном исчис-
лении) да 12,5 сурс пассажирској вагон секи, кор револю-
ција бөрын 16 во чөжөн транспорт бостис сөмын 100 сурс
вагон і сјө 100 сурс вагонјасыс вөліны төдчымөн вынтөм-
жыкөс сјө вагонјас серғи, кодјасөс лоо сетөма транспорт-
лы мөд пјавілеткаын. Мөд пјавілеткаын промышленност
пөндас сетны транспортлы ыжыд груза ыөл чөрса вагон-
јас да пјавілетка помын најө лооны мјан сетын основ-
ној типөн. Төдчымөн содас уџельној сөктаыс специальној
подвижној составлөн—хоперјас, гондолјас, быд пөлөс

дистернјас (нерплы, вылы, хімічэскај прдуктјаслы, мукөд пөлөс грузјаслы да с. в).

Такөд өтшөщ мөд пјатілеткаын төдчымөн кыптас көрттујјаслыг подвіжнөј составсө ісползутөм. Төварнөј паркын локомотівјаслөн суткіөн шөркөдҕема мунөмыс 146 кілометрсаң 1932-өд воын содас 180 кілометрөз 1937-өд воын, пассажірскөј парклөн сіз-жө — 224 кілометрсаң 290-өз, вагонјаслөн суткіөн шөркөдҕема мунөмыс: төварнөј парклөн — 97,3 кілометрсаң 1932-өд воын 135 кілометрөз 1937-өд воын, пассажірскөј парклөн 326,3 кілометрсаң 400-өз. Төварнөј појездлөн шөркөдҕем коммерчэскај өд 14,3 кілометрсаң 1932-өд воын содас 18,0 кілометрөз 1937-өд воын.

Артавны-кө подвіжнөј составлыг тајө содөмсө, коді лоө сетөма транспортлы, да та дінө содтыны сылыг уж бурмөмсө, торја-һін транспортлыг средствојассө ісползутөмын, коефіціентсө бурмөдөм, сек тыдөвтчас, мыј көрттуј транспортлөн кыскыны верманлуныс кыптас пөшты кык мында сек, кор груз бергөдчөмыс быдмө 77,2 прөцент былө. Тащөм ногөн мі огө сомын мөгмөдөј транспортлыг корөмјассө подвіжнөј состав куға, но лөгөдам тани мыјда-кө резерв.

Көрттуј транспортлы ыжыд төдчанлун кутө ремонтнөј базалөн кыптөм-пагкалөм, кодөс шөгмытөма сувтөдөмыс лоі өві медыжыд помкаөн паровознөј да медеа-һін вагоннөј парк өмөлунын. Мөд пјатілеткаын індөма стрөйтны выл локомотівјас да вагонјас — ремонтірујтан 13 завод да вужвыјөныс реконструірујтны важјасыссылыг кущөмкө јукөн.

Подвіжнөј состав ісползутөмлыг ефектівностсө пощө-да колө сіз-жө кыпөдны став вагоннөј парксө тырвыјө автоматічэскај тормөжеһө былө вужөдөмөн, коді кыпөдас төварнөј појездјаслыг коммерчэскај өдсө 12 — 15% былө, да жын вагоннөј парксө автосцепка былө, коді сетас поғанлун төдчымөн кыпөдны төварнөј појездлыг груз кыпөдөмсө.

Ыжыд задаһө сетөө промышленностлы көрттуј транспортөс рельсјасөн снабжјтөм куға. Металлургіјалы колө сетны транспортлы 3,700 сурс тонна рельс (первој сорт), өдзөдны та мөгыс рельсо-балочнөј станокјас

сувтöдöм, медвојдöр „Азовстальн“ да Магнитогорскöй заводын.

Реконструірујтан меропріјатвöјас нуöдчысöбны медтöдчана нырвічјасöд:

1. Нырвіч Кривој Рог — донбасс — кызвыннас 4-туја, електрическöј тагаöн, сöкыд релсјасöн, шебеночнöј балластöн да автоблокировкаöн.

2. Нырвіч донбасс — Москва (Јелец пыр) — кык колејнöј, шебеночнöј балластöн, жынывјö автоматическöј блокировкаöн, кодöс кутас обслуживајтны паровоз „Фд“.

3. Нырвіч Ленинград — донбасс (Брјанск пыр) — донбассань Брјанскöч 2 колејнöј, воçö öтвi туја 3 мнiја да туј (ход) Москва пыр.

4. Нырвіч Ленинград — Москва — Харьков — Ростов — Прохладнаја — 2 колејнöј сöкыд релсјасöн, автоблокировкаöн, вына паровозјасöн да јонжыка груз бергöдчан участокјасын електрическöј вынöн.

5. Нырвіч Москва — Урал — 2 колејнöј, вына паровозјасöн, сöкыд релсјасöн, автоматическöј да жынывјö автоматическöј блокировкаöн.

6. Нырвіч Ленинград — Урал — мыјдакö 2 колејнöј, нывкмöдöм профілöн, çескыджык участокјас вылын автоматическöј да жынывјö автоматическöј блокировкаöн.

7. Нырвіч Урал — Куçбасс — 2 колејнöј, вына паровозјасöн, сöкыд релсјасöн да автоблокировкаöн.

8 Нырвіч Москва — Шöр Ачја (Козаминск пыр) — мыјда-кö 2 колејаа, вына паровозјасöн, нывкмöдöм профілöн.

Кыçи тыдалö вылынжык вайöдöмыс, Сојузса медтöдчана магистральнöј көрттуј нырвічјаслöн техническöј дужтамыс мöд пјатiлетка дырји велјона кыптас. Ветлöм-кыскалöмыс тајö нырвічјасас кыптас кык мында кымын да лöд лöсöдöма нöшта вына речерв.

Но јортјас, сы вылö, медым лöсöдны сещöм транспорт, кодi ескö вермас могмöдны народнöј овмöслыс кыптöм корöмјассö, еща-на лöд көрттуј транспорт реконструктирујтöмыд. Колö сöвмöдны нöшта мукöдпöлöс транспортјас да рациональнöја јуклыны на косын груз кыскалöм. Сыкöд öтлаын тајö кокнöдас көрттуј транспортамыс ужсö. Такöд öтщöщ, кор мöд пјатiлеткаын

көрттүј транспортлөн груз кыскөмыс тоннокілометрөн содас 77% былө, ју транспортлөн груз кыскөмыс тоннокілометрөн содас 2,4 пөв, морскөјлөн—2,8 пөв, авто-транспортлөн—16 пөв, а сынөдті ветлан транспортлөн груз кыскөм—33,5 пөв.

Мукөд пөлөс транспортлөн гырыс өдјасөн быдмөмыс вадјөдасны көрттүј транспортлыс ужсө төдчымөнја кокнөдөмө. Берегвыв овмөс реконструктірујтөм, речнөј да морскөј портјас бура оборудујтөм да перевалочнөј пунктјас стрөйтөм лөоны решајушщөј фактјасөн көрттүј-ватуј куға (смешаннөј перевозка) груз кыскалөм өдјөдөмын да донтөм ва туј былө кызвын грузсө вескөдөмын. Портјас стрөйтөм јона паскыда нуөдөмөн, іскусственнөј ва тујјас вөчөмөн да важјасө реконструктірујтөмөн көрттүј вылыс уна пөлөс грузјасөс ва былө вужөдөм пондас мунны јона гырыс өдјасөн. Ва куғатаға бөрсө нерп кыскалөмлөн уфелнөј сөктаыс ју да көрттүј транспорт общөј суммаын содө 30,4 прөцентсаы 1932-өд воын 36,0 пр-өз, 1937-өд воын, наы кыскалөм—9,7 пр-саы 16,6 пр-өз.

Јона паскыда нуөдчысөны реконструктивнөј меропріјатвөјас, кодјас вужвыјөныс вежөны да раціоналізірујтөны ва транспорт експлоатірујтөм. Јитөд паскөдөм, сөвтан-ректан ужјас мехаызірујтөмсө өдјөдөм, судоремонтнөј базајас переоборудујтөм да мукөд пөлөс меропріјатвөјас вужвыјөн бурмөдасны експлоатационнөј уж, төдчымөн чінтасны флотлыс вес сулалөмсө да обеспечатасны опасносттөг ва куға ветлөм.

Реконструктивнөј меропріјатвөјасөс чорыда раціоналізірујтөм нуөдөмкөд јитөмыс сетас ыжыджык эффект ва транспортса мехаыческөј средствојаслыс груз бергөдчөмын.

Ва транспортын техыческөј реконструкціја ештөдөмын решајушщөј авеноөн лөө флот. Паротөплөвөј флотлөн выныс да ас вынөн ветлытөм флотлөн груз лептөмыс мөд пјатілетка дырјі содас пөштө 1 $\frac{1}{2}$ пөв. Тајө под вылын вужвыјөн выммө речнөј да морскөј флот да бурмө сылөн качествоыс.

Вывті төдчана јукөдөн транспорт реконструктірујтөм помалөмын лөө автомобилнөј транспортпаскөдөм.

Автомобилъяслөн паркыс мөд пјавіметкаын содас 75,4 сурссаъ 1932-д воын 580 сурсоъ 1937-өд воын.

Јона паскалө тујјас стрөйтөм. Індөм 210 сурс километр куъта выл тујјас стрөйтөм да реконструктірујтөм, местајас вылын тујјас стрөйтөмкөд өтщөщ, мјанлы сетөны верманлун мөд пјавіметкаын бырөдны кызвына страна пыщкын тујтөм олөм (бездорожье). Лөсөдчысөоны магістралнөј маршрутјас: Москва—Ленінград, Москва—Мінск, Москва—Тіфліс, Харьков, Ростов да Орджонікідзе пыр, Москва—Хабаровск, мөд пјавіметкаын тајө тујсө Курганөъ вәјөдөмөн да мук.

Мөд пјавіметкаын нөшта јона лөө паскөдөма сынөдті ветлан гражданскөј флот. Государстволөн сынөдті ветлан вѣјас содасны пошти 3 пөв. Такөд өтщөщ медвоъдчыс-на паскалө местнөј поштөвөј да адмїнїстративно-хоъајственнөј авіаціја. Транспортнөј авіаціјалөн тоннаж јона кыптөмыс мунө сіјө структура бурмөмыскөд, вылжык пөлөс самолетјас лөсөдалөмөн.

Сіъ-кө, мөд пјавіметка дырјі мї лөсөдам вына көрттуј транспорт мјан ыжыд промышленност сөзмөм серті, јона паскыда реконструктірујтам ва транспорт, жеңыд тујјас вылын автомобилнөј транспорт пөртам основнөј транспортө.

Јортјас! Транспортлыс бөрө колтчөмсө венөмыд торјөдны поътөма јітчөма свјаъ реконструктірујтөмкөд, кодї өнїја кадын мјан народнөј овмөсын сіъ-жө ем колтчыс участок. Свјаъ реконструктірујтөмын інда сөмын кујім медтөдчана проблема вылө, код вылө колө јостывны внїманнөнымөс мөд пјавіметка дырјі.

Первој-кө, паскыда пөртны высококачественнөј аппаратура уна пөвсөн телеграфірујтөм да телефонірујтөм вылө, кодї уна пөв содтас телеграфнөј да телефоннөј јітөдлыс ыждасө да сетас вывті ыжыд економїја сутугаын.

Мөд-кө, радіомагістралјас лөсөдөм, кодјас мыжсөмаөс вына радіоучелјас вылө өдјө ужалыс механизїрованнөј передачаөн да прїјомөн. Тајө мөд проблемасө успешнөја олөмө нуөдөмыс сетас мјанлы поъанлун регыдја кадөн да торја сөкыдлунјастөг лөсөдны јітөд мјан страна пыщса медылысса оланінјаскөд. Тајө

віясодыс почыны кутас сетавны не сёмын сігналјас да гөлөсјас, но і картінајас, документјас, збыл кырымпасјас да с. в.

Кожмөд-кө, сутуга јитөдлыг схемасө перестроитны радіалнөјыг узлөвөјө. Тајө кожмөд проблемасө олөмө пөртөмыс бостас кад мөд пјатіметкалыг да кушөмкө јукөд кожмөд пјатіметкалыг. Тајө төдчымөн бурмөдас качество електріческөј јитөдлыг (свјазлыг), сетас почанлун став технїческөј средствојассө пөртны өтї мощнөј комплексө, көнї радио, телефон, телеграф быдөн вөчөны ассыныс уж, кутасны мөда-мөдсө содтыны. Онї телеграммајасыд мунөны кызгурө, кышкола тујјасөд, случајнө прөст проводјас куза да вооны мукөд дырјї уна лунөн соржык пісмө сертї. Талы лоө пуктөма пом уна центрјаса узлөвөј јитөд лөсөдалөмөн.

Со кушөм делөыд, јортјас, мөд вїтвөса планлыг первојја ыжыд хожајственнөј могсө олөмө пөртөмын.

Жикөз бырөдны сөкыд промышленостса торја јукөдјаслыг бөрө колтчөмсө.

Мөд пјатіметкалөн, мөд ыжыд хожајственнөј могыс, кызі ме індылі-һін, лоө сыын, медем регыд кадөн кыскыны сөкыд промышленост пыщкыг өткымын колтчыг чвенөјасөс. Сорһыс тани мунө, медвојдөр, сөд да цвөтнөј металлургїја јылыг.

Сөд металлургїяын технїческөј реконструкціја ештөдөм, мыј індөма мөд вїтвөса планөн, должөн тырвыјө обеспечитны тајө отраслылыг бөрө колтчөмсө венөм.

Мї сувтөдам ас возө мог — сөд металлургїја производственнөј аппаратылыг вынсө содтыны кыкмындаыс унжык да венны вын торјалөмсө доменнөј, сталькістан да медса-һін прокатнөј цехјас костыг, кодјас бөрја кадө колтчөны доменнөј производствөыг. Јона-ө ыжыд уж нуөдчыгсө сөд металлургїяын капїталнөј строїтельство кузта, тыдалө сыыг, мыј сөмын вїт во чөжөн мїјан колө лөсөдны вынлун $2\frac{1}{2}$ пөв унжык војнаөзса металлургїја сертї.

Вїт во чөжөн мїјан колө строїтны 45 выл домна. Первојја кык воөн, 1933 да 1934-өд, мї сувтөдам уж вы-

лө 19-өс. Сіңкө, та боксаң бөрја кујим војаслөн могыс
стрөитны 8-9 домнаон быд во — абу-нын сөкыдзыкбө
вөчөмјас сертыс.

Сіјө сің-жө бурөщ інмө і мартенјаслы. Міјанлы колө
стрөитны 152 мартен, на пыщкыс 26-өс стрөитөма-нын. 40
пачсө лөө лөзөма 1934-өд воын і бөрја кујим во выдө воө
27-30 пачөн, бара жө кокныжык сы серт, мыј мі вөчам
1934-өд воын, і сы серт, мыј мі вөчим-нын 1933 воын.

Сталь кистөм өдзөдөм могыс проектирүтөма паскыда
кыпөдны бессемеровскөј да томасовскөј производствожас
(кујим гырыс цех).

Гөд металлургијанын техническөј перевооруженнө ну-
өдан программаын медсөкыд јукөн — прокатнөј станјас
стрөитөм да сувтөдөм. Прокатнөј да трубопрокатнөј
станјастө міјанлы колө сувтөдны 107 штука, секи, кор
колан воө сувтөдим 12 стан.

Мөд пјавілеткаын сувтөдөм оборудованнөыс лөө
металлургическөј техникаын медпередовөјөн. Мі стрөи-
талам медгырыс агрегатјас, домнајас 900 саяс кубо-
метрөн, 150 тонна (да вылынжык) мартенјас, воын со
сурс тонна мында прокатјас сетыс станјас. Ыжыс
вына домна пачјас лыд да уфелнөј сөкта серт, ыжда-
ыс быд домналөн 900 да унжык кубометр, 1937-өд во-
ын СССР өрдјөдас став капіталістическөј странајасөс.
СССР-ын ташөм пачыс лөө 43 мібө став пачјас пыщ-
кас 30,9 прөцент, секи, кор США-ын 1929-өд воын та-
щөм пачыс вөлі 17, мібө став пачјасыс 5,8 прөч. Про-
катнөј дехјаслөн техническөј судтасыс төдчымөн өрдјөдас
Јевропејскөј металлургијалыс судтасө. Сувтөдчыссөны
вылын производительности прокатнөј станјас. Кузнецскөј
рельсобалочнөј стан пондас сетны унжык рельс, важ рельсөвөј
станјас сетөм серт. Запорожскөј заводуын индөма сувтөд-
ны орјавлытөг вөснө міст вөчан стан, кодө пондас сетны
вөснө көрт міст төдчымөн унжык сыыс, мыјдта сетлыв-
ліс СССР-лөн став металлургијасыс 1934-д воын да с. в.

Гөд металлургијалыс производственнөј аппарат вы-
мөдөмыс төдчымөн кыпөдас уж механичирүтөм. 1937-өд
воын тырвыјө механичирүтөм домнајасыс, көні чікө
бырөдөма уна вын бостыс сөкыд процессјасө, лөө бөстөма
80 прөцент мында чугуи і, сыыс өпріч, велуна заводја-

сын лоӧ паскӧдӧма мыжкӧмында (частичнӧй) механизација нуӧдӧм. Гӧд металлургијалӧн техникескӧй подулыс мӧд пјатилеткаын воӧдчас мӧрын медвозын муныс США-са металлургија судтаӧз.

Гӧд металлургијалӧн вын содӧмыс да техника боксаӧ перевооружитчӧмыс корӧны паскӧдны да ыждӧдны сылыс сырјо базасӧ.

Колан во петкӧдчис руда перјӧмлӧн чугуи кӧстӧмыс колтчӧмыс. Криворожскӧй шахтајасӧс реконструктирујтӧмыс да стрӧитӧмыс колтчӧны лунвывса металлургија быдман ӧдјасыс. Сӧз-жӧ колтчӧ Керченскӧй руднӧй база да централнӧй рајјонса рудникјас стрӧитӧм. Руда подулыды аслас кыптӧмас колӧ ӧрдјӧдны чугуи кӧстӧм, а не бӧжын кыссыны. Колӧ паскыда јӧткыны шахтајас воӧ стрӧитӧм. Торја-нын колӧ ӧддӧдны Криворожјӧын шахтајас стрӧитӧм, колды пјатилетка помын ковмас сетны Сојузын став чугуи кӧстӧмас жынсыс уна.

Гӧд металлургијалыс сырјевӧй база јӧнмӧдӧмыс корӧ сырјо лыс выл источникјас, выл местајас ужӧ пыртӧм. Первојја пјатилеткаын експлоатацијаӧ сувтӧдӧма вӧл магнитогорскӧй руда. Мӧд пјатилеткаын заводитчас промышленнӧја разработайтӧм Сибирскӧй рудајасӧс, Курскӧй магнитнӧй аномалијаӧс, вывти дона комплекснӧй рудајасӧс, шум, уралса титано-магнетитјас, халиловскӧй рудајас да с. в.

Но оз ков сӧмын сырјо лыд јылыс сорнисӧ нуӧдны.

Гӧд металлургијалӧн мӧд пјатилеткаын вывти ыжыд мог, кодӧс олӧмӧ пӧртӧмыс тӧдчымӧн бурмӧдас качество боксаӧ петкӧдласјасӧ, лоӧ сырјо лӧсӧдӧм да озырмӧдӧм, кодјас ӧнија кадын поштӧма-на колтчӧны. Витво-са план такӧд щӧщ арталӧ стрӧитны агломерационнӧй фабрикајас быдгырысжык заводјасын, стрӧитавны дрӧбитан, сортирујтан да озырмӧдан устројствојас пӧшти быд рудникын.

Производственнӧй аппарат реконструируйтӧмӧн, сӧд металлургијалыс сырјевӧй базасӧ јӧнмӧдӧмӧн колӧ, кӧвмы-а, мӧд пјатилеткаын воӧдчыны народнӧй овмӧсӧс металлӧн комплекснӧја снабжайтӧмӧ. Ӑни ем велуна торја јона тырмытӧм металлјас: мӧста кӧрт, сутуга, бандажјас, трубајас да с.в. Тајӧ тырмытӧмсӧ меджењыд кадӧн колӧ бырӧдны. Торја јона колӧ виӧддыны шоч элемент-

јас — волфрам, молибден да сіз-жө титано-магнетитјасы-
ванадиј перјан проблема ыло, медым ми верми паскыда
нуодны мијанлы став сікас колана ферросплавјас—ферро-
волфрам, ферро-ванадиј да м. т. вочөм, кодјас лөоны
торјавтөм базаон качественнөј сталјас вөчөмын јона кып-
тан производстоон, мыын бөрја кык онас ми шедөдм
вөвлытөм вермөмјас.

Гөд металлургија планын мөд пјатиметкаын вывти
төдчанаон лө, первој пјатиметкаын серы, оборудова-
нөлыг ужалан вын испөлујтөм вөзөвыло кыпөдөмлөн
өд, тани емөг испөлујттөм јона гырыг рөчөрвјас. Лө-
тырмымөн шуны, мыј ми-кө воөдчам домна пачјас испө-
лујтөмын сецтөм коефициентөз, куцтөмөз воөдчисны Гер-
маңијаын, секи ескө чугуна кистөмыс өнија ужалыг обо-
рудоваңнөн содис 50% ыло. Мөд пјатиметкаын лун-
ыв домнајас испөлујтөмсө колө бурмөдны 23% ыло,
мартенјас испөлујтөм 30% ыло. Но, оборудоваңнө испө-
лујтөмын коефициентјасыс абу-на помөз вайөдөма, шуам
көз, ыль стрөитөм лунывса домнајаслы испөлујтан кое-
фициентсө проектирујтөма 1, 15, секи, кор неважөн сувтө-
дөм домнајас „Запорожсталлөн“ да „Азовсталлөн“
петкөдлісны тырвыө верманлун тајө заданнөсө дугдөв-
төг содтөдөн тыртөмөн.

Сіз-кө, мөд втвөса планын ем позанлунјас сіјөс
содтөдөн тыртөм ыло.

Өни цөвөтнөј металлургија јылыс. Мөд пјати-
меткаын мијанлы колө пуктыны став вын сы ыло, мед-
ым содтыны рудаыг ыргөн кистөм 3,8 пөв, свинеч кистөм
6,4 пөв, цинк кистөм — пөштө 7 пөв. Цөвөтнөј металл пер-
јыны мијан руда запасјас помтөмөг. Мијан лөсөдөма-
нын вывти ыжыд моцностјас, медеа-нын цөвөтнөј металлургија
комбинатјас лөсөдалөмын, но комтчө горнөј овмөс, комт-
чө руда озырмөдөм. Мијанлы колө воөдчыны медеа же-
нныд кадјасөн цөвөтнөј металлургијаө ыль предпріјав-
төјас ужө пыртөм, кыз Среднеуралса ыргөн комбинат, При-
балхашскөј комбинат, Чөлабинскөј да Кемеровскөј цинко-
вөј заводјас да мукөд, өтщөщ өдзөдны стрөитөм пред-
пріјаттөјас дорын руднөкјас лөсөдалөм.

Ыргөн промышленност мөд пјатиметкаын ештөдө важ
предпріјавтөјас реконструктирујтөмсө да, ыль стрөитчөм.

нуодомон, зикоз вужо выл ног — отражателној пачјасын — ыргон кистомо.

Цинковој промышленностин, коні оніја кадын цинксо перјоны медјонасо фестивалационној методон, мод пјатиметкаын вевтыралыс методнас лоо медга современној электролітическөј метод, і сещом методнас 1937-од воын лоо бостома 70% мында цинк секи, кор 1929-од воын США-ын бостисны сомын 24,4%.

Мод пјатиметкаын ковмасторја ыжыд внімањњо пуктыны руда перјан уж выло.

Міжанлы колө јона паскөдны рудњикјас да руда озырмөдан фабрикјас Чикментскөј да Алтајскөј гвинцовөј комбинатјаслыс, воодчыны сыоз, медем перјыны став дона торјасо вывті озыр алтајскөј рудажасыс. Мод пјатиметкаын паскыда совмө аллүминіј вөчөм, кодлөн продукціяыс 1937-од воын лоо 80 сурс тонна, лібө 30% гөгөр 1929-од вога мірөвөј производствоын. Аллүминіјевөј промышленностин медыжыд выл строителној объектон колө лоны Уралса комбинатлы, коді кыскас експлоатацијаө вывті озыр, первокассној качествоа уральскөј бокситјас. Мод пјатиметкаын мі лөсөдам њикелевөј промышленност, кыпөдам-паскөдам олово перјөм, кодөс корсөм выло колө пуктыны торја ыжыд внімањњо. Тајө оні медјона висан местаыс міжан народној овмөсыдлөн. Воозө мод пјатиметкаын строитчыссо кык завод магњіј перјөм выло.

Мод пјатиметкалыс программасо олөмө пөртөмыд міжанлыс цветној металлургијаөс сувтөдас став мірын медвооза местаө кызі производство ыжда сертыыс, сіз-жө предпріятвөјас техника уровень сертыыс.

Сод да цветној металлургија кузта задањњөјас олөмө пөртөмын вывті ыжыд төдчанлун металлургическөј машиностројенњө кыпөдөм-паскөдөмлөн. Кушөма пондасны ужавны міжан гырыс гігантјас — Уралмашзавод да „Краматорка“, Іжорскөј завод, — сы сајын пондас сулавны міжанлыс вывті ыжыд строитчан программа олөмө пөртөм — прокатној станјас, домнајас, отражателној пачјас, агломерационној фабрикајас строитөмным. Мі кужім строитны блүмінгјас, міжанлы колө оборудуйтны мод пјатиметкаын Магнитка, Тагіл, Запорожје, Ыкопол да мукөд заводјас сортөвөј рельсөвөј, містөвөј, трубопрокат-

нөј сөветскөј станјасөн. Тајө кывкутана могсө мјан машиностроительјаслы колө пөртны олөмө дај сроoklyn.

Мөд мог сөкыд промышленност јукөдын, кодөс олөмө пөртөм вылө колө пуктыны мөд пјавіметкаын ыжыд внімањьө, сјјө һерп проблема. Һерп промышленностлөн колтчөмыс сја-жө зев јона төдчө народнөј овмөсын кыјі мазут јукөдын, сја-жө і југыд һефтепродуктјас јукөдын. Ті ставөн төданныд, кушөм сөкыда мј нуөдам көза да урожај ідралан кампаньөјас вјзму овмөсын карасін сузснтөм вөсна. Ті быдөн төданныд, кушөм сөкыд лоіс ескө мјан странаса автомобилнөј парклы, коді мөд пјавіметкаын содө мојкывјын моз-жө өдјө, өнја мында бенчін вөчгөн. Сы вөсна мөд пјавіметкаын колө содтыны һерп перјөм кык мындаыс унжык, бенчін да мјроін перјөм 3 пөв унжык, карасін матө 2 пөв, маслөјас 2,5 пөв, сјако, колө кыпөдны мөд пјавіметкаын һерп промышленностөс бөлөжык ыжыд өдјасөн первојја пјавіметка серті, кор газ сора һерп перјөм содіс 90% вылө. Сјјө еша-на. Колө вөчны чорыд перелом һерп перјөмын да переработажтөмын 1934-өд воын-һын.

Сы могыс, медым пөртны олөмө һерп промышленностлыс тајө плансө, серт, абукоккы, колө пуктыны внімањьө со кушөм гырыс могјас олөмө пөртөм вылө:

1) Өдөдны һерпа выл рајонјас паскөдөм Кавказыс бокын (вне) да медвојдөр Асыввылын. План арталө Кавказыс бокын һефтанөј промышленноста рајонјасын капітал пуктөмлыс удемнөј сөктасө содтыны 36 прөчентсањ 1932-өд воын 52,6 прөчентөз 1937-өд воын, а Кавказыс бокын бурөњьөын удемнөј сөктасө 13, 5 прсањ 32 пр-өз. Тајө под вылас Кавказыс бокі рајонјасын һерп перјөм мөд пјавіметка пом кежлө содас 9,5 пөв, 1937-өд воын лоө перјөма Сојуз пастаын перјөм һерпыс 5, 3 міль. тонна, мбө 11, 4 прөчент мында.

2) Освоітны жужыда бурітөм да бурітөмсө ыжыд өд-өн нуөдөм. Тајө могсө олөмө пөртөмын воропөн лоө бурөњьөөс воэө вылө реконструктурујтөм, торјөн турбінаа бурітөм паскыда пыртөм.

3) Освоітны, кыјі США-ын, һерп переработажтөмын выл методјас. Тајө могыслөн төдчанлуныс да олөмө өдјө пөртны коланлуныс петөны — југыд һерп продуктјас вылө

коромјас вывті јона содöмыс да нефтөпереработкалөн улын технїческой жуфтаыс, сїјö моҗас серві, кодјас сулалöны нефтөпереработка воҗын мöд пјатїлеткаын да переработкаын сїјö технїческой судтакöд öтласвїтöмөн, кытчöз воїсны бөрја кадын США-ын.

4) Паскыда кыпöдны-паскöдны Һерп переработажтöм-ын выл производстојас, кодјасöс первојја пјатїлетка дырјї-Һын освоїтöма: кокс—алумїнїј вöчны, сажа—реҗина вöчны, парафїн, церөҗин, вылын качества маслајас да мылонафт.

5) Могмöдны дїҗел ломтасыс проблема. Тöдчанлуныс тајö моҗсö оломö нуöдöмыслөн петö дїҗелјас стрöйтöмöс öдҗöдöмыс, југыд ломтасөн ужалыс моторјасöс сöкыд дїҗел ломтас вылö вужöдöмыс.

I, медбöрын, зев-жö колана—

6) Мыјвермöмыс öдҗöдны Һерп переработажтан заводјас стрöйтöмлыс кадјасö.

Öтї ыжыд проблемаөн, кодјасöс ез ло помöз пöртöма первојја пјатїлеткаын, лöө хїмїческой промышленностöс мыјвермöмыс кыпöдöм-паскöдöм.

Колö торїөн пасјыны мувынсöданјас вöчöм јона öдјö паскöдöмлыс коланлуносö, кодлөн обшщöј продукцїяыс мöд пјатїлеткаын содас 10 пöв. Первојја пјатїлеткаын-кö мї освоїтам сöмын прöстöј мувынсöданјас вöчöм, то мöд пјатїлеткаын мї пондам-Һын вöчны щöщї сложнöј удобрөҗнöјас.

Вывті ыжыд моҗас сулалöны содöвöј промышленност воҗын, кодлөн öнїја судтаыс лїмїҗїрујтö тексвїлнöј, стеклö вöчан, мајтöг пуан (мыловареннöј) промышленностлыс да мукöд отраслјас паскалöм. Мöд пјатїлеткаын колö освоїтны выл месторождөҗнöјас—Карабугаз, Средневожскöј, Рытыввыв да Асыввыв Сїбырса местајас.

Коксохїмїческой промышленност öнїја кадын колтчö кокс вöчöмыс. Сы вöсна вөг вошöны вывті колана коксујтан продуктјас. Коксохїмїческой промышленностлөн колтчöмыс сукöд öтщöщ лїмїҗїрујтö промышленностлыс мукöд отраслјас: хїмїческой да пластїческой массајас вöчöм, аҗылокрасочнöј, фармацевтїческой да мукöд отраслјас. Мöд пјатїлеткаын коксохїмїческой цехјасöс

ыжыд өдјасөн стрөитөм бырөдас, кызвыннас, тајө отрасл-ыслаыс колтчөмсө.

Вывті ыжыд народно-хоҗајственнөј төдчанлун мөд пјатіметкаын кугө пластическөј массајаслыс хіміја кыпөдөм-пакөдөм, колдөн прөдукціјаыс содө 12 пөв. Ме лыс-фа коланаөн вескөдлыны сјездлыс вҗимаһһөсө промыш-ленностын тајө выл отрасл вылас сы вөсна, мыј оз-на быдөн гөгөрвоны сылыс народнөј овмөсын вывті ыжыд төдчанлунсө. Пластическөј массајас колөны оз сөмын пас-кыда колана ізделлөјас вөчөм вылө, но производство средствојас да орудіјөјас вөчөм вылө. Најө вермөны вөчны вывті дона цвөтнөј металлјас. Тырмымөн шуны, мыј 10 сурс тонна пластическөј массајас 1937-өд воын вөчөм 30 сурс тонна пыщкыс вејасны аснас 40 сурс тонна цвөтнөј металл.

Реҗино-асбестовөј промышленност мөд пјатіметкаын кыпөдө-пакөдө ассыс главнөј производствосө — авто-шінајас вөчөм 1937-өд воын 3 млн штукаөз. Мөд пјатіметкаын быдмөм арталөма сіз, мыј қөјмөд пјатіметка-са первојја воын өтө вонас пондам вөчны 4 млн. гөгөр штука автошіна.

Реҗинөвөј промышленностлөн мөд пјатіметкаын сырјевөј базаыс паскалас выл отрасл — сіһтетическөј каучук вө-чөм паскөдөмөн, мыј вылө өнікызвыннас вуҗө реҗино-вөј промышленност. Тајө отраслсө освоітөмын сөкыд-луныс жуждаммө нөшта сіјөн, мыј сіјө лоө вылөн һе сө-мын Советскөј Сојузлы, но і став странајасыслы вообщө.

Сіһтетическөј каучук перјөм содөм корас СК про-мышленностөс ужалыс кадрјасөн јонмөдны да нөшта јон-жыка паскөдны научно-исследователскөј опытној ужјас кызі опытној установкајас вылын, сізі і производство вы-лас, ськөд ортчөн кыз мыј поҗө буржыка сырјө испо-зујтан проблема разрешітөмөн.

Ыжыд задаһһө мөд пјатіметкаын сетчыссө твердөј топливо хіміја јукөдын, һе сөмын ізшом куҗта, но і торф да слаһецјас куҗта. Кушөм ыжыд төдчанлун тащөм но-гөн моторнөј ломтасјас да нөшта мукөд пөлөс ценнөј продуктјас перјөмлөн — сы јылыс һінөм і виставны.

Ті сіз-кө адҗанныд, јортјас, мыј мөд пјатіметкаын мі лөсөдам вына хіміческөј промышленност, коді вер-

мас паскыда снабжајтны мувынсөданјасөн візму овмөс, јонмөдас страналыс дорјысан вынсө, хіміческөј промышленост, коді примењатө медбөрја техническөј достиженөјассө да велуна торјөн муно аслас, выл јона рационалној тујјасөн техникаос воқө јөткөмө.

Сөкыд промышленостлөн мөд пјатілеткаын вывтіыжыд хочајственнөј мөгөн лоө трудојомкөј процессјас механізірујтөмөс ештөдөм. Мөд вівтоса план јөзісторіјаын медвоқзасына арталө мортлыс сөкыд ужсө машинаөн јона паскыда вежөм. Капіталізм дырјі машинаыд оз кокньөд ужтө. „Капіталізм — гізліс Ленин, — улыса јөз вөсна оз төждыс... Соціалістическөј государство дырјі мі ог вермөј мөдөдны јөзөс каторжнөј уж вылө. Быдлаө колө пыртны унжык машинајас, вужны машиннөј техника паскыд жыка примењатөмө“¹⁾

Мөд пјатілеткаын Ленинлөн тајө індөдјасыс, велуна партіјнөј решенөјасын бөрын паскөдөмөн, конкретізірујтөмөн, јона паскыда пөртчысыны олөмө. Тајө мөгјассө олөмө пөртөмыслөн каланлуныс петө не сөмын велуна промышленост отрасјасын уж кокньөдөм мөгыс, но ісыыс, мыј тащөм механізаціјасө нуөдтөгыс сөкыд промышленостыс оз вермы обеспечітны народнөј овмөсын техническөј реконструкціја ештөдөмсө — странаын јонломтас база лөсөдны, пөртны олөмө стрөйтчан программа, кыпөдны вылын өдјасөн ужлыс производітелност да с. в.

Ізшом промышленостын мөд пјатілеткаын основнөј процессө — зарубкасө — механізірујтөм воас 93 процентөз сывкөд өтщөщ мукөд процессјасын механізаціјалыс судтасө кыскөмөн (вајөм — 90, откатка — 80 процент мында). Паскөдчысө навалка процесс механізірујтөм (25 пр.), ізшом комбајнјас да сөветскөј конструкціјаа, сөвтчан машинајас пыртөмөн. Ізшом промышленостын лөсөдчысө шахтаын орјавтөг мунана ужө вужөм.

Сөд металлургіјаын колө механізірујтны доменнөј производствосын медвојдөр көрттуј вывса вагонјасыс ізшом ректөм, шіхта сетөм да чугуи ідралөм. Мартеновскөј производствосын торја внімањнө колө пуктыныскрапнөј дворјас да пачјас грузітөм механізірујтөм вылө. Прокатнөј цехјасын механізаціја воқө нуөдөм медвојдөр пондас мунны станјас дінө заготовкајас сетөм механізірујтөм віч куқта да прокатнөј станјас механізірујтөм віч куқта.

¹⁾ Ленин, том XXVI, 42 листбок.

Зев ыжыд восковјас лооны мөд пјатілеткаын стрөйтчан ужјас мехаңизирүтөмын. Медтөдчана стрөйтчана процессјас мехаңизирүтчөны — 80 прөцент ыло, да ачыс стрөйтчөмыс пондас пөрны заводуын лөсөдөм стрөј деталјас чукөртөмө. Тајө мехаңизацијасө оломө пөртөмыс кугас корны стрөйтчөмын ылы пөлөс стрөйтчан машинајас да рөдвіжнөј состав. Стрөйтчөмө гырыс машинајас (экскаваторјас, кранјас да с. в.) пыртөмкөд өтщөщ колө пыртны прөстөј мехаңизација да бурмөдны инструментјас. Торја ыжыд ымаңнө колө пуктыны му ужјас мехаңизирүтөмө ылы методјас пыртөм ыло.

Торф промышленностын нурјас лөсөдөм ыло, торф перјөм, костөм да транспортирүтөм ыло мјан промышленност сконструирүтис да освоитис ылуна машинајас да агрегатјас, кытөн мјанлы ковмас мунны асланым туйөд заграничнөј техникалыс өтсөг бөсттөг. Мөд пјатілеткаын торф перјөмын мехаңизированнөј способ 49,7 прөцентсаң 1932-өд воын 71,2 прөцентөз 1937-өд воын (фречернөј, гидро да мукөд) сөдөмкөд өтщөщ төдчөмөн кыптө лөсөдчан ужјас да торф костөм мехаңизирүтөм.

Мехаңизација јона кыптис-паскалис завод пыщкөсса транспортын да сөвтан-грузитан ужјасын.

Мөд пјатілеткаын төдчөмөн кыптас вөр промышленностын основнөј ужјасө мехаңизирүтөм. Мехаңизирүтөмөн вөрлезөм Наркомлес системаын 1937-өд воын кыптас 16,4 прөцентөз, 1932-өд воын 1 прөцент пыщди, кервөчөм — 62,7 прөцентөз 20 прөцент пыщди, кыскөм — 27,6 прөцентөз 4,4 прөцент пыщди.

Ужалысјаслыс оланногсө кыпөдөмлыс јонмөдны материалнөј подувсө.

Мөд пјатілеткалөн којмөд ыжыд хоъајственнө мөгон лө, кыз ме инди, ужалысјаслыс материалнөј оломсө вужвыјоныс бурмөдан подувсө өдөдөм да јонмөдөм да төварбергөдчөм мывермөмыс паскөдөм.

Мөд пјатілеткаын виэму овмөс коллективирүтөм помалөм, став колхозјасө большевистскөјө пөртөм да кызынсө мехаңизирүтөм сетөны позанлуң лөсөдны СССР-

ын ви́зму прöдукта́яслы да сырjолы усто́йчивöй да вы́лыи прöизводителнoста подув.

Матыса кадын ви́зму овмöсын медколана да медсöкыд прöблемаөн лооны скöтви́зöм кыпöдöм-паскöдöм сетчöз, кодi вермис ескö мoгмöдны страналыс вывти ödjö кыптана корöмjассö jajөн, jөлөн, скöтыс бостöм сырjоөн (гөн, кучик да с.в.), а сiз-жö вöв вынөн.

Реорганiзацiоннöй кадколастыс торjа-нын сöкыда муни́с скöтви́зöмыи да таын торjа сöкыдлуныс скöтви́зöм ку́чта мöд вiтвoса планлыс зада́ннöйjассö олöмö пöртöмын. Мöд пjатiметкалы колö кызыннас мoгмöдны скöтви́зан прöблема. Ми́жанлы колö ми́вермöмыс тышкасны молоднакöс ви́зöм вöсна, нормальнöй вы́жöз ва́jöдны скöт стадалыс структура да сiз-жö кадын бостны скöтви́зöмлыс матö кык да жын мындаыс унжык прöдукци́я 1932 воын сертi. Мöд пjатiметкаын скöтви́зан прöблема мoгмöдöм колö нуöдны совхозjасын, КТФ-jасын да колхозны́кjасылыс скöтлы́д содтöмөн да скöтлыс прöдуктивностсö jона кыпöдöм вестö.

Скöтлы́д содöм ку́чта зада́ннöлөн обjом тыдалö сокущöм лы́дпaсjасыс:

Бы́д тулыс кежлö мiллон jурөн

	Совхозjас			Колхозно-товари́й ферма́jас		
	1932-öд во	1937-öд во	1937-гд во прöцентjас-ев 1932-д во öнö	1932-во	1937-во	1937 во прöцентjасөн 1932-öд во öнö
Сурагы́ыс скöт	3,5	6,7	191,4	6,1	9,2	150,8
Мöсjас	1,7	2,5	147,0	2,1	4,2	200,0
Ы́жjас да кöзjас	7,2	14,9	207,0	4,5	27,6	613,3
Порсjас	1,9	6,4	336,8	2,5	9,6	384,0

Ассыныс скöтjурлы́дсö jона содтöм кынí совхозjасылы да колхознöй төварнöй ферма́jасылы колö сетны пjатiметка воjасын колхозны́кjасылы 2 млн кукаñ, 17 млн порспi, да 1,2 млн бала. Таыс кынí, колхозны́кjас, кодjаслөн мöскыс абу, бостасны вжы́д отсöг колхозны́кjасылыс, кодjаслөн ем кукаñjас, контpактiруjтöм пыр.

Став меропрiятвöйjассö нуöдöмөн колхозны́кjаслөн скöтjурлы́д солжөн содны сомы́ мындаöз колхозны́кjас да

өткөөлүгө жасалыг 1932-өд вога стадакөд өтлөсүтөмөн.

Колхозчыкжасалөн скөт лыд 1937-өд воын колхозчыкжасалөн да өткөөлүгө жасалөн 1932 вога скөтжурлыдыкөд өтлөсүтөмөн (мл. журөн тулыс кезлө)

	1932-d воын	1937-d воын	1937-d во % 1932-d во динө
Сурагырыг скөт	26,1	44,9	172,0
Мөсжас	15,5	19,0	122,6
Ылжас да көзаяс	32,3	53,5	165,7
Порейас	5,7	27,1	471,3

Прөдуктивнөй скөтжурлыды содтөм-кө зөв жоса сувтөдө өпрос молосунакөс виçөм (сохранитөм) жылыс, то жай да мукөд пөлөс скөт прөдукция содтан мог сещөм-жө жоса сувтөдө өпрос скөтлыг прөдуктивностсө жона кыпөдөм жылыс.

Пятивлетка чөжөн индыгсө кыпөдны мөсжаслыг жөв сөтөм вый совхозжасын кык пөв дорыг унжык, колхозно-товарнөй фермажасын—63 прөчент вылө. Шөркөддем сөкта жай вылө начкан сурагырыг скөтлөн колө кыптыны жай совхозжасын да колхозно-товарнөй фермажасын 36 прөчент вылө, порейаслөн поревизан совхозжасын—96 прөчент вылө, колхозжасын—60 прөч. вылө.

Торја вымаңнө ковмас пуктыны вөвжасөс виçөм да најөлыг лыдсө содтөм вылө. Вөв—тракторлөн отсасыг. Кыскаган вынын сузгытөмыс матыса воын оз ло бырөдөма, збылыг-кө ми огө кутчисөй случнөй кампаңнө нуөдөмө да быд совхозлы да колхозлы чанжасөс быдтөмө.

План арталө вөв лыд содтөм 19,6 млн вөв журсан 1932-өд воын 21,8 млн. вөвжурөз 1937-d вога тулыс кезлө—содөмыс 11,2 прөчент.

План арталө төдчымөн паскөдны да реконструктивнөй көрым база.

Наркомзем ез пөрт та куфта заданнөйассө, коджасөс вөли сывоçө сувтөдөма партија XVI-өд сездөн.

Гажө вожасас лоисны ковтөм вежсөмжас турун көзаяс структураын: уна вога турунжаслөн уфелнөй сөктаыс чинис,

өілосу)төмын 1931-өд воын шедөдөм вермөмјас ез ло за-
крепітөма, ез ло жеңдөдөма турун ідралан сроқјас, омө-
ла јөткөма воэө візјас да пөскөвінајас бурмөдөм.

Мөд вітвөса план арталө көза площафјас көзөм ту-
рунјас да көрым вылө корҗеплодјас улө төдчымөнја пас-
көдөм да візјас да пөскөвіна бурмөдөм могыс 29,5 млн
га вылын нуөдны ужјас. Көза турунјаслөн урожајносты-
ыслы колө кыптыны ещавылө 80 прөчент мында, віз-
јас вылын—20-25 прөчент мында. Такөд өтщөщ төдчы-
мөн кыптас скөтлы җаңјас да концентрірованнөј (вына)
көрымјас сетөм. 1937-өд воын почас торјөдны скөтлы
вердөм вылө 400-425 млн центҗер концентратјас 210-225
млн центҗер пыды вөјнаөзса војас серві. Торја-җын төд-
чанаөн тајө лоө өдјө быдмыс пемөсјасөс быдтөм өд-
зөдөмын, кодјас мөд пјавіметкаын медјона пондасны
паскавны: порсјас, курөгјас, кролікјас. Стадалыс каче-
ство бурмөдөм корө өдзөдны омөлҗык рөда скөтөс
бурҗыкјасөн, кодјас емөс-җын мјан странаын граңца
сајыс вәјөм да меставывса рөдјасөн бурмөдөм (мевіза-
цјја). Такөд өтщөщ ыҗыд моғјас сувтөны племеннөј скөт
візөм воэө. Племеннөј ужлы колө лоны өві решајушщөј
факторөн мјан скөтлыс гөнсө, јајсө да јөвсө содтөмын.

Скөтвізөм куҗта заданҗөјас олөмө нуөдөмө колө
кутҗисны, кыҗі індіс СТАЛІН јөрт, мјан став „парвіјалы,
мјан став ужалысјаслы, парвіјнөјјаслы дај беспарвіјнөј-
јаслы, сјјөс төдвылын кутөмөн, мыј скөтвізан пробле-
маыс өні лоө сещөм-жө медвозза өчерөда проблемаөн,
кушөмөн вөлі төрыт успешнөја разрешітөм җаң проб-
лема“, — і сөмын таҗі мі вермам моғмөдны скөтвізан проб-
лема.

Сјјө факт, мыј сөветскөј сікт зумыда да помөз сув-
тіс соціалізм туј вылө да кутө став колана предпо-
сылкајассө візму овмөслыс став отраслјассө өдјө кыпө-
дөм вылө, сјјө факт, мыј мі лөсөдім скөтвізан совхозјас-
лыс мошщнөј сет, кодјас пыщкыс велунаөн-җын петкөд-
лөны зөв вылын качества уж, сјјө факт, мыј мі 1934-өд
во кежлө-җын лөсөдім 130 сурс колхозно-товарнөј фер-
мајас да јона воэө мунім колхозҗыкјаслыс мөстөм олөм-
сө бырөдөмын, петкөдлөны тајө заданҗөыслыс реал-
ностсө олөмө пөртны поҗөмсө.

Колө, медым молоднакдөн чужом, сийос виған да быдтан вопросјас кыскисны ас дінас вѣімаңһосө мїјан партијнөј, комсомольскөј да сөветскөј общественностлыг. Скөтвиқомын тырсөдчан уж котыртөм, кукаңасіг кежлө, порсјас піјанасіг кежлө да ыжјас балаасіг кежлө лөсөдчөм да најос нуөдөм корө оз ещажык вѣімаңһө да төждыөм көза да урожај ідралөм кампаңһөјас котыртөм серві.

Мөд пјатїлеткаса первојја воын мїјан странаын һаң культурајаслыг мї перјім вөвлытөм урожај. Мөд пјатїлеткаса војасын мїјанлы колө закрепїтны да төдчымөн кыпөдны һаң чукөртөм, мыј вөлі шедөдөма 1933-өд воын. Гектар вылыг бостөм урожајлы колө содны 7,5 центһерсаң, мыј вөлі первојја пјатїлеткаын, 10,0 центһерөз. 1933-өд воын-һын став адмїністратївнөј рајјонјас пыщкын 27,9 прөч. мында рајонјас перјисны 11 центһерыг ыжыджык урожај, і тајө медбура петкөдлө мөд пјатїлеткалыг урожајност куца задаңһөјассө олөмө пөртны пөчөмсө. Індөм ыждаөз урожајностлөн содөмыс да 5 млн. гектар мында черновөјлыг көза плөщадь содтөмыс сетасны 1937-өд вөын 1,05 млрд. центһер һаң. 1937 воын 349 млн. центһер черновөј продукціја содөмыс, урожајност кыпөдөмыс колө воны 298 млн центһер содтөд һаң.

Тамында һаң перјөмыс сетас пөчанлун кыпөдны олысјасөн шөр норма һаң сојөмын 20% мында, 1932-өд во серві кујиммындаөдны скөтлы көрым вылө һаң виқөм да сыкөд өтщөщ содтыны государственнөј да колхознөј һаң запасјас да резервјас 300 млн. пудјөз.

Мөд пјатїлеткаын виқму овмөсө воан машїнајас да тракторјас сетасны пөчанлун ештөдны виқму овмөсөс кызвыннас механїзїрујтөм, кыпөдны сылыг технїкасө, капїталїзмлы воөдчыны пөчтөм судтаөз.

Механїзаціјалөн уровень (став көза плөщадь дінө прөцентјасөн).

		1928 во	1937 во
Тувсов көза улө	гөрјөн	9,8	—
гөрөм	коннөј плугөн	89,2	20
	тракт. плугөн	1,0	80

Нъанъяс кӱчӱм . . .	кӱн	74,4	—
	вӱлӱн кӱчӱн		
	машӱнаӱн . . .	25,4	45
	тракторӱн кӱчӱн		
	машӱнаӱн . . .	0,2	55
Нъанъяс ӱдралӱм	чарлаӱн да косаӱн	44,4	—
	вӱла ӱнвентарӱн	55,4	40
	тракторнӱӱ ӱнвен-		
	тарӱн	0,2	60
	сы пыщкыс ком-		
	баӱнъасӱн	—	30
Нъанъяс вартӱм	вартанӱн да кӱн		
	вартан мукӱд		
	способъасӱн . .	40,7	—
	вӱла прӱводсаӱ.	58,0	15
	механъӱрутӱм		
	прӱводъассаӱ . .	1,3	85

Сы вьлӱ, медым вӱчму овмӱс механъӱрутӱмьн воӱдчыны та судтаӱз, весӱг секи, кор вывти ӱдӱӱ воӱны тракторъяс да тракторӱн кыскалан машӱнаъяс, кодӱс ӱндӱ мӱд вӱтваса план, колӱ тӱдчымӱн кыпӱдны тракторнӱӱ паркӱс, а сӱч-жӱ ӱ став мукӱд агрегатъассӱ, мыӱ ем вӱчму овмӱсын, ужӱдӱм.

Нъанъ производство механъӱрутӱм кызвыннас ештӱдӱм сетӱны почанлун тӱдчымӱн чӱнтыны вӱчму ужъаслыс срокъассӱ. Сӱч, мӱд пӱятӱлетка план сертӱ тувсов гӱра 1933 воын 35 лун пыдӱдӱ колӱ нуӱдны 12-15 лунӱн, кӱча—30 лун пыдӱдӱ 10-12 лунӱн, ӱдралӱм—25-30 лун пыдӱдӱ 15-18 лунӱн. Тажӱ лоӱ медтӱдчана факторӱн урожаӱност кыпӱдӱмын, торъа-нын костан раӱонъасын, сӱч-жӱ вӱшӱмъяс чӱнӱмын.

Кӱча да урожаӱ ӱдралӱмлыс срокъяс чӱнтӱм, вӱчму ужъаслыс качествӱсӱ кыпӱдӱмӱн, севооборот лӱбӱдӱмӱн, севооборотъяс пыщкын бура кулъӱвӱрутӱм пропашнӱӱ култура-ъасӱн емлун, гӱд коскӱмлыс плӱшщадъсӱ став кӱча плӱшщадъме 50 прӱцентӱч содтӱм, муъяс югтурунъасыс весалӱм, бур сорта кӱдъыс-ъасӱн 75% мында основнӱӱ нъанъ култура-ъаслыс плӱшщадъсӱ кӱчӱм, 60% мында плӱшщадъ-

сö арын гөрöм да 50% мында плöщадасö улущеннöй предшественникясөн обеспечатöм—тајö ставыс лöбны СССР-ын һаһ вöдитöмын културнöй да рационалнöй му ужалöмö вужöмлы да урожайност кыпöдöмлы подулөн.

Наука серви котыртöм виэму овмöс лöсöдöм вöсна да ыжыд урожай кыпöдöм вöсна тышкасöмын нырнуöдан ром кутöны совхозяс, кодяс долженöс лоны збыль образцовöй овмöсясөн. Некущöма оз поч терпитны öнја положеннö, кор кызвын совхозыс, кодяслөн материално-техническöй условийöясыс колхозясын серви тöдчымөн буржыкöс, сетöны тöдчымөн омöжык резултатяс. Совхозясöс организација боксаһ јонмöдöм, најöс поснöдлöм, политотделяслөн уж—со подулыс совхозяслыс ужсö öдјö бурмöдöм вылö.

Заволжјеын ирригационнöй ужяс нуöдöм 1937-д воын-нин сетасы тајö районясын ваöдöм мујас вылын һаһ көза улö 130 сурс га, кодi i лоас бостöмөн сiјö ыжыд ужясас, медем лöсöдны „поводла случайностясыс зикöз мездысöм, һаһ вöдитан серјознöй да зик стабилнöй база Волга вылын“ (Сталин).

Основнöй черновöй районясын һаһ вöдитöм јонмöдöмөн да паскöдöмөн, мöд вiтвöса план арталö лöсöдны һаһ вöдитан, торјон шобдi вöдитан, выль-подув војвыв да централнöй областясын, сiз шусана потреблајушщöй полосаын, тајö районясас шобдi көзасö 3 млн. гектарöз паскöдöмөн. Нһаһ көзöмсö ташöма паскöдöмыс 1937-öд воын-нин районясас ас һаһ вöдитöм вестö, сетö тырмы-мөн ас һаһ сиктяслы да 66% мында тајö районясса пыр содыс карса олысяслы, сек, кор 1928-öд воын карса став олысясыс да 8% мында сиктса олысясыс тајö районясас овлисны мукöд районясыс вајöм һаһөн.

План арталö сiз-жö содтыны һаһ вöдитöм Асыввыв Сiбырын да дВК-ын сымындаöз, медем налөн ас һаһыс зикöз мөгмöдiс асыныс став корöмјассö.

Нһаһ прöдукцијалөн öдјö содöмыс сетö став колана условийöяс техническöй да специалнöй културајаслы öдјö-жык быдмыны.

Пјатiметка помасiг кежлö 67,3 прöцент вылö хлопок чукуртöм содтöм сетас хлопчатобумажнöй промышлен-

Районяс	Гыы хлопкыи урожаи центнери	
	1932 во	1933 во
Зележскöй	15,9	16,4
Намангавскöй	14,3	14,4
Атмскöй	13,6	13,8
Анджанскöй	12,9	13,8

Тайö районясас торја колхозяс урожаиностсö кыпöдисны гыы 25-30 центнерöз. Сиэ-кö, миан проектд, кодöс ми сетам хлопкыи урожаиностсö кыпöдöмын, оз ловывти ыжыдөн да бура ужалыс совхозяс да колхозяс вермасны сийöс пöртны олöмö.

Сиэ-жö и сахарнöй свекла куэта. Сетчыссö урожаиност кыпöдöм куэта зев ыжыд (напряженное) заданыö, кодi төдчымөн вылын 32-33-д воясса фактыческöй урожаиност серви. Ми сетам гыы 200 центнер. Но 1933-д воын-нын, кор сахарнöй свекладөн общöй урожаисулын вöли, Сöвет Союзса унжык районас, воынмуныс совхозяс да колхозяс, шуам-кöч Виьницкöй областын, сетисны урожаи гыы 180-200 центнерөн, му вылас зев еща мувынсöдан пунктöмөн, пропащныктöг да удын сийö условийöастöгыс, кодяс лöоны 1937-д воын. Тайö ставыс петкöдлö, мы совхозясын да колхозясын емöс жона гырыс речервяс, кодясöс, став колхозчыкяс да совхозса робочöйяс бура ужалöмөн, используйтöмыс чорыда кыпöдас урожаиност. Мöд вiтвоса плаанын ыжыд места сетöма субтропическöй овмöс кыпöдöм-паскöдöм да бурмöдöм вылö, торја-нын сецöм вывти колана куэтураяс паскöдöм вылö, кычi чай, лимон, мандариняс, тувовöй пу, рами, ефиромасличнöй да лекарственнöй куэтураяс.

Мöд пятiлетканын вiчму овмöс продукциялөн вывти жона кыптöмыс мыжсö вiчму удын механизация ештöдöм вылö, сенi техническöй вооруженност сөдöм вылö, кодлыс мыдасö петкöдлöны со куэцöм лыдясяс:

(Табл. вiч. 35-öд л. 6.)

Химическöй промышленност должөн сетны вiчму овмöс-лы уна миллион тонн стандартнöй тiпа мувынсöданяс.

Петкөдланторјас (показателјас).	Первојја пјави- леткаын	Индөма мөд пјавилетка кежаб
Візму овмөсө тракторјас воөм (мьн вөв выиөн)	2,4	8,68
Сы пыцкыо:		
МТС-ө	1,2	6,45
Совхозјасө	1,2	2,23
Комбајијас воөм (сурс штукаөн) 15 футовөјјас ымлө вуқөдөмөн	15,5	86,6
Сы пыцкыо:		
МТС-ө	3,0	72,4
Совхозө	12,5	14,2
Автомобилјас воөм (сурс штукаөн)	14,4	170,0
Візму овмөсө пыртан електростанцијаслөн да подстанцијаслөн вын (сурс кавт час) . .	36,0	384,0
Выл МТС-јас стрөитөм (јединица)	2446	3554
Выл МТМ-јас стрөитөм (јединица):		
НКЗем	1800	3500
НК Совхоз	520	1100

Візму овмөсө мувынөөданјас воөм (сурс тоннаөн)

	1932 во.	1937 во.
Азотистөјјас	22,2	1410
Кальјнөјјас	79	1680
Суперфосфат	612	3000
Фосфоритнөј пыч	396	2900

Отувтөм візму овмөсө сөм пунктөм (капіталнөј вложеньнө) мөд пјавилеткаын содө первојја пјавилеткаын серті кык пөв (21,9 млрд шайт). Сыыс өпріч, отка скөт-візөм вылө да оланінјас стрөитөм вылө колхозчыкјас пунктасны 6,5 млрд шайт. Візму овмөслөн основнөј фонд-јасыс содасны 67,5 прөцент вылө, а көза гектарөс инвентарөн обеспечитөмыс—32 шайтсаң (1926-27-д вога дөңјасөн) 54 шайтөз, секи, кор США-ын 1930-д воын көза гектар вылө инвентар воө вөлі сөмын 23 доллар дон.

Сөвет Сојувлөн візму овмөс, коді первојја пјавилетка војасө лоіс мірын медыжыд производстоөн, мөд пјави-

меткаын техникаон вооружитчом боксаң пөрө медвозын муньгө став мірын. Вічму уж лоо индустриалној уждөн.

Гіктса овмөс өдјө сөвман под вылын гырыс өдјасөн сөвмө кокні да пішщевөј промышленност. Мөд пјатіметкаын кокні промышленност продукціялы колө кыптыны 2,5 пөв, пішщевөј промышленностлы— 2,6 пөв. Паскыда колана төварјас вөчөм став народној овмөсын содас 2,3 пөв, өікт да кар кост төвар өдјө бергөдчөм вылө, нормаон төварјас вузалөм вочасөн пыр бырөдөм да паскыд советској вузасөмө вуждөм вылө подув лөсөдөмөн.

Производстволыс быдман өдсө олөмө пөртөмыс щөктө максимално (кыз-мыј почө) мобілізујтны пыщкөсса сырјо ресурсјас, буржыка іспользујтны сырјосө, вуз-выјоныс бурмөдны уж лөгкөј промышленностлыс.

Јона гырыс почанлувјас содтөд продукціја лөзөм вылө почө бостны сырјоон бережнөја вөдөтчөм вестө, сырјо візөмын нормајас собмудажтөм вестө. Хлопчатобумажној промышленностөн 1933 воын туйтөма ужалөм вөсна (сырјо лөка іспользујтөм, урчөтөм сертө унжык візөм, угарјас куча нормајас содталөм) вөлі воштөма 100 млн. метрыс не еща хлопчатобумажној ткаңјас. 1933-д воын вөчтөм чорыд кучікјас урчөтөм сертө лішиној візөм вөсна (сырјо немучкі візөм да норма сертө унжык візөм) страналы ез до сетөма 3 млн. пара дорыс унжык көмкөт.

Тыдалана, мыј кокні промышленностлы тырвыјө сырјо сетөм јонжыкасө көчөјствөныкјас да заводској оргаңизаціјас ас сајаныс.

Кокні промышленностын колө раціоналноја іспользујтны вічму овмөс сырјолыс вылө выжыд ресурсјассө да такөд өтщөщ лөсөдны да освоитны вылөпөлөс сырјојас. Котоңін вөчөмлы колө кыптыны 65 сурс тоннаөз, не став сырјо пыщкас, коді мунө хлопчатобумажној промышленностө, котоңін лоө 7 пр. гөгөр. Көмјас вөчан промышленностлы ковмас іспользујтны 125 сурс тонна кучік суррогатјас, наалыс качествосө дөза јона бур-мөдөмөн.

Сырjö буржыка используйтөмөн 1937-д воын мијанлы колө бостны 12% мында унжык хлопчатобумажиңи ткаң-јас 1932-д во серти. Шерстанөј промышленностын сырjö буржыка используйтөм щөт былө мијанлы колө бостны 17 млн. метр ткаң, көмкот вөчан промышленностын—6 млн. гоз гөгөр көмкот.

Кокңи промышленност јукөнијасын продукция өдјө содөмкөд өтщөщ индысө төдчымөн бурмөдны продукциялыг ассорвментсө да качествосө, кодi өнија кадө-на сулаалө почтөм улын.

Текстильнөј промышленностын кујим пөв дорыс унжык содө палто вөчөм былө мунан ткаңјас да кык пөв дорыс унжык костюмјас да белјө былө ткаңјас вөчөм.

Шерстанөј промышленностын содө уфелнөј сөктаыс камвольнөј группалөн. Трикотажнөј промышленностын төдчымөн содас уфелнөј сөктаыс шерстанөј изфелмөјаслөн да искусственнөј волокноыс вөчөм изфелмөјаслөн. Бурмө ткаңјаслөн мичлуныс. Көмјаслөн качество бурмө буржыка вурөм вестө да полуфабрикатјасдыг качествосө бурмөдөм вестө.

Кокңи промышленностлөн продукцияыс 2,5 пөв содөм корө стрөитавны кокңи промышленност став отраслјасын уна был предпріјатвөјас да төдчымөн реконструктиврујтавны важјассө. Мөд пјатилеткаын потреблајтан средствојас вөчан промышленностө капитал пунктөмыс содө 4,6 пөв, а експлоатацјаө сувтөдөмыс—6,1 пөв первојја пјатилеткаын серти.

9,2 млрд шайт став пунктан капиталыс (НКЛП куфта) жыныс унжыкыс (5,4 млрд шайт) мунас был стрөитчөм былө. 1936-д да 1937-д воын мијан колө бостны был стрөитөм да реконструктиврујтөм предпріјатвөјасыс кокңи промышленност став продукциясыс 40 прөчент мында.

Стрөитчысө 15 хлопчатобумажиңи комбинат, сы пыщкыс 10 комбинат 100 сурс чөрсөн быд комбинатлөн да 5—200 сурс чөрсөн. Шерстанөј промышленностын колө стрөитны 12 шерстанөј предпріјатвө. Шабди печкан-кыан промышленностын стрөитчысө 12 предпріјатвө. Тајөс олөмө пөртөмөн шабди промышленностлөн выныс кыкмындаавсө. Стрөитчысө 11 предпріјатвө пыш (пеңковөј) промышленностын, 18—трикотажнөј

промышленности. Көмкөт вөчан промышленностлабм
выныс кыкмындаавсө, көнi стрөйтчыссө 21 предпріятвө.
Стекло вөчан промышленности стрөйтчыссөны 19 за-
вод да 5 завод фарфоро-фајансовөј продукціја вө-
чөм былө.

Выл техника подув вылын паскыда стрөйтчөмөн
кокнi промышленност ставнас кыпөдчө крупнөј машин-
нөј индустріја вестө.

Кычi i кокнi промышленности, пiщевөј промыш-
ленностлаы мөд пјатiметкаын колө воөдчыны продукці-
јаяслыс качество төдчымөн бурмөдөмө.

Пiщевөј промышленност первојја пјатiметкаын
лыд боксаң заданнөсө көт i содтөдөн тыртiс, качество
вөсна тышкасөмын ез вермы перјыны колана быдмөм-
јас. Мөдарө-на, торја отраслјасын (консервнөј, кондi-
терскөј) iцфелмөјаслыс качествомө вөлі төдчымөн
омөлтчөдөма.

Пөтөсжык да чөскыджык сојанјас вөчан јукөнјас кы-
пөдөм-паскөдөм былө упор бөстөм лөө пiщевөј про-
мышленностлаөн основнөј чертаөн мөд вiтвөса планын.
Пiщевкусөвөј промышленности шөрвыјө 2,6 пөв кып-
төмкөд сылөн торја јукөнјас, сојан жiрјас вөчыс, содөннө
2,8 пөв, калбаса да јайыс копөтөм продукціја вөчөм—
2,7 пөв.

Такөд өтшөщ indөма шедөдны төдчана вөрчөмјас
быд отраслын ассортиментјас вежөмын. Парнөј да кын-
төм черiлөн пайыс содө, јай промышленности продукціјамы
јона содө порө јайлөн уфелнөј сөктаыс, вылын сорта
пычјаслөн уфелнөј сөктаыс содө, һаһлөн, макароналөн
да кондiтерскөј iцфелмөјаслөн качествомыс бурмө.

Пiщевөј промышленностлаөн вөлуна јукөнјас пер-
војја пјатiметкаын ез справiтчыны i сырјевөј база лө-
сөдан мөгөн. Тајө отраслјасын дугдывтөг ез тыртчыс-
сыны производственнөј программајасыс сырјө суцсытөм
вөсна, сiјө шыксөм лiбө вошөм вөсна, кужтөма вiцөм
да кыскөм-вајөм вөсна. Торја-нын төдчанаөс прорыв-
јас сөщөм јукөдјасын, кычi консервнөј, јай, черi, сахар
да выј вөчан промышленностјасын. Черi промышле-
ност вiт вөса план һол воөн содтөдөн тыртiс, а бөрја
кык вөнас плансө дорыв ез тырт. 1931-д воын кыјөма

14,3 млн центнер чері (віт вога план артавліс 13 млн центнер), 1932-д воын чері кыјом чініс 13,3 млн центнероџ, 1933 о д воын 13 млн центнероџ.

Чері кыјом чініс, кѳъ ескѳо первојја пјатілетка војасын чері кыјан промышленностлѳн мехаііческѳој базасыс јона содіс, кѳъ ескѳо чері промышленностлѳн основнѳј фондјасыс 64 млн шайтсаіс содіс 434 млн шайтѳџ. Мѳд пјатілеткаын колѳ воѳдчыны сыѳџ, медым чері кыјом содтыны ещавылѳ 18 млн центнерѳџ. Чері кыјомѳс техника боксаіс вооружітѳм індѳм содѳмыс лѳсѳдѳ та вылѳ став колана условіјѳјассѳ.

Медым обеспечітны пішщевѳј індустріјаын продукуціја содѳмлыс індѳм ѳдјассѳ, мѳд вітвога план арталѳ лѳсѳдны выл гырыс производственнѳј мощностјас. Пјатілеткаын капітал пуктѳмлѳн ыждаыс Наркомснаб куѳта індѳма 5.340 млн шайт, 1.858 млн шайт пыѳдї первојја пјатілеткаын да заготовка Комітет куѳта, Вомко сујѳмѳн(мукомѳлно-крупјанѳј промышленност),—550 млн шайт, 153 млн шайт пыѳдї первојја пјатілеткаын. Капіталнѳј вложенѳјаслѳн план арталѳ матыстны пішщевѳј індустріјаѳс сырјѳ істочнікјас да выл промышленнѳј рајонјас діно.

Сахарнѳј промышленност куѳта вылыс стрѳйтчыссѳ 30 завод, на пышкыс 22-ыс Асыввылын, кѳні лѳсѳдчыссѳ вына сортѳвѳј база.

Пішщевѳј промышленностын мукѳд отраслјас куѳтаыс сіѳ-жѳ стрѳйтчыссѳны уна выл заводјас, выј вѳчан промышленностын—18 завод, конѳдїтерскѳој промышленностын—36, јай промышленностын—40 јай комбінат.

Мѳд пјатілеткаын сојан продуктајас вѳчан промышленностын техніческѳој реконструкціјалѳн нырвічыс муіѳ сетчѳ, медым ештѳдны тајѳ промышленностлыс велуна јукѳнјас крупнѳј машиннѳј індустріја туй вылѳ вужѳдѳм. Технікаын выл вермѳмјас јона паскыда лѳѳ пыртѳма. Мѳд вітвога план помасіг кежлѳ јай продукуціјалѳн 75% лѳѳ переработајтѳма выл мехаіічїрованнѳј јай комбінатјасын. Експлоатаціјаѳ сувтѳдѳм консервнѳј предпріјатѳѳјас іспѳлујтасыс США-лыс медвоѳын муныс техникасѳ. Мехаіічїрујтѳм чері кыјомлѳн удѳлнѳј сѳктаыс воѳ 70 пр-ѳџ государственнѳј став чері кыјомыс. Пыѳ ізан про-

мышленностын стрөйтчыссөһи выл ғырыс комбинатјас да реконструірујтчөһи өһи ужалыс посһи мельчајаслөһи севыс.

Кокһи да пішщевөј продуктајас вөчан промышленност техника боксаһ пыдысаһ перевооружітөмыс корб чорыда кыпөдһи машинајасөһи снабжајтөм. Текстильнөј машинајас стрөйтөмын спеціалізірованнөј заводјас продукциялы колө содһи мөд пјатіметкаһи матө квајт пөв, а пішщевөј машинајас стрөйтөмын спеціалізірујтөм предпріјаттөјас продукциялы матө кујим пөв. Кокһи да пішщевөј промышленностөһи оборудоваһнөһи снабжајтан індөм программа лоө вывті серјознөј задаһнөһи машина стрөітан міјан заводјаслы.

Робочөјјаслыс да колхозһијјаслыс быдлунја содана корөмјассө быд боксаһ моғмөдөһи вывті төдчана содтөдөһи лоө мөд пјатіметкаһи меставывса промышленност кыпөдөһи паскөдөһи, коді мөд пјатіметкаһи паскыда колана төварјас вөчөмсө содтас кујим пөв. Меставывса промышленност кыпөдөһи паскөдөһи да выл пөлөс сырјојас корсөһи местнөј органјаслөһи ыжыд возмөстчөмыс тајө программасө оләмө пөртөһи лоө медыжыд условіјөһи. Местнөј промышленностө ковмас сетһи вельуна сојузнөј да республиканскөј значеһнөһи предпріјаттөјас.

Міјан овмөсһи муртаһи поһтөма быдміс, да меставывса органјаслы вельуна предпріјаттөјас сетөмыс, Наркоматјасөс көкһөдөһи өпріч, вәјөдасһи продукция нөһи та јона содтөмө.

Мөд пјатіметкаһи мі вөчам зев уна паскыда колана төварјас. Но меды вәјөдһи најөс һөбысөз, колө бура ужалыс төргујтан сев. Міјан төргујтыс організаціјајас өһи ужалөһи сещөм шогмытөма, мыј мукөд дырјі вывті уна төварјас кујлөһи, мукөдлаө ыстөһи нач ковтөм төварјас, һөбыс дорө вотөз төварыс прөјдітө зев уна чвенөјас пыр, төргујтыс організаціјајас һекущөм контролөз нуөдһи, һи оз тышкаһи промышленностөһи вөчөм продукция качество вөсна.

Гөгөрвоана, јортјас, мыј тајөс оз поһ возө терпітһи. Мөд пјатіметкаһи төвар бергөдчөм содас 2¹/₂ пөв, міјанлы колө културнөј советскөј вузасөһи, коді ескө верміс өдіјө вәјһи һөбысөз векөтарө содан төварјас да быд бок-

сан верміс могмөдны һөбыгыс корөмјассө. Төргүтис-организаціяјаслы быт колө паскыда төдмавны һөбыг-јаслыс корөмјассө, јонжыка төждысны һөбыгөс обслуживајтөм вөсна, а һе мырдөнавны сјјөс бөстны ковтөм, кујлыс төварјас. Нормірујттөм төргүттөм паскөдөм, централізованнөј снабжењһө вежөм вылө условіјөјас лөбөдөм ловчөдасны төргүтис организаціяјаслыс ужсө да щөктасны најөс өдјөнжык нуөдны колана перестројка асланыс ужын. Төргүтан ужын ыжыджык вөіманһө колө пуктыны робочөј центрјасөс обслуживајтөм вылө да асгыс олөмсө өдјө бурмөдыс колхознөј сјкт вылө. 37% вылө төргүтис сөтөс содтөм нуөдны һе карјас шөрын төргүтис пунктјас содталөмөн, а робочөј оланінјасында сјктјасын. Јонжыка колө паскөдны воэвыв заказјас сеталөм, гортаныс төварјас вајөм.

Паскыда мунан төварјас вөчөмөс індөм өдјасөн кыпөдөм, советскөј вузасөм, културнөја төргүттөм лөбөдөм —со мыј мјаналы медвоэ колө, медым бурмөдны олөмсө карын да сјктын ужалысјаслыс.

Мөд вөтвөса план лөбөдө та вылө став условіјөјассө, і сјјө условіјөјассө мјан колө олөмө пөртны.

II. Ужалыс массалыс олан уровнеңсө кыпөдөм

Візму овмөс, кокһи да пішщевөј промышленностјас, төвар бергөдчөм өдчөдөм-паскөдөм под вылын мөд пјатіметкалөн план арталө мјан странаын паскыд ужалыс массалыс маґеріалнөј да културнөј уровнеңсө вөвлытөма кыптөм.

Мөд пјатіметкаын колө могмөдны реалнөј уждон 2 пөв кыпөдөм, пөртны олөмө Сталін јортлыс став колхозчөкјасөс зајөточнөјјасө пөртөм јылыс лозунг да мјан странаса ужалысјаслыс оланногсө да културнөј условіјөјассө вужвыјөныс кыпөдөм јылыс.

Реалнөј уждонлөн кыптөмыс могмө государственнө-кооперативнөј вузасөмын роэһичнөј донјас 35 прөч. вылө чінтөмөн, колхознөј базарјас вылын вузасан донјас 3—4 пөв чінтөмөн, културно-бытөвөј обслуживањһөлыс

фондсö кык пöв дорыг унжык кыпöдöмөн, потреблајтан фондјас 2—3 пöв кыпöдöмөн да с. в.

Колхозјасын валöвöј продукция да чистöј доход бид морт былö 1937 воын лоö 12—15 прöч. вылынжык сы гертi, мыјтöм зајитчнöј овмöсјасын вöли бид морт былö 1927 воын. Вiзму овмöсын мијан лоас материалнöјолöм бурмöмлөн процесс, кодi төдчана лоö не сöмын аслас гырыг öдјасөн да былöч воём у ровенöн, но i аслас массовое-төн, сiјö процесс ас страна састав колхознöј јöзöс кыскöмөн.

Первојја пјавiлеткаын ми нуöдiм ыжыд уж јилфондјас паскöдöм да карјасöс реконструктурујтöм куџа. Тајö војасын заводiтöма стрöитны јöзлы олан 60 выль места, карјас да гырыг робочöј поселокјас, гырыг да öдјö паскалыг 30 карын заводiтöма карса овмöс паскыда реконструктурујтöм, пыртöма експлоатацiјаö 23,5 миллион квадратнöј метр былö јилплошцад.

Индустриализација öдјö нуöдöм помыг мијан нöтчын вöвлытöм öдөн муно карса олыгјаслөн лыд боксаг содöм. Муно јöз лыд содöм важ промышленнöј карјасын, сыкöд öтщöщ важ фабричнöј поселокјас пöрөнны гырыг промышленнöј центрјасö да, медбöртi, чужисны да чужöны выль гырыг карјас, сенјасын, көни төрыт-на нöшта вöлины куш гвеп, либö вöр.

Бостам пример былö Москва, кодi бöрја војаснас бид-мис 3 пöв öдјөнжык Нју-Йорк да Чикаго бидмöм гертi најö медöдјö кыптан војасын. Сещöм карјас, кычi Свердловск, Горки, Сталинград бидмисны 3 пöв öдјөнжык Фетројт, Ессен, Питтсбург гертi. Сталинскын (Рытывывыг Сiбырын) 1929 вога јанвар 1 лун кежлö вöли 12 сурс олыг, а 1933 вога јанвар 1 лун кежлö—240 сурс олыг, Прокопјевын сiјö-жö кадјасас 22 сурс да 117 сурс, Магнитогорскын—2 сурс да 200 сурсыг унжык, Сталинабадын—5 сурс да 42 сурс, чужисны сещöм выль карјас, кычi Караганда, Хибiногорск, Сталиногорск, Сџержинск да с. в. 1933 во јанвар 1 лун кежлö мијан вöли 65 кар, бид карын 100 сурс олыгыг унжык, 1926 во помын 31 кар вестö.

Аслас ыжда сертыс нуөдөма гiгaнтскöй уж. Но колö шуны, жишшчно-коммуналнöй стрöйтчöм jона-на колтчö мијан колöмјас серты, да уна случајјасын сiјö бөрö колöмыс промышлениостлыс ужјассö jона сöктödö, кодi вaјödö робочöй вын ыжд текучестö да мукöд ковтöм петкöдчöмјасö (јавленьнöјасö).

Мöд пјатилеткаын карса да промышлениöй жишшщнöй стрöйтчöмö сöм пунктöмыс артавсö 12,5 мiллард шaјтöз, 3 пöв унжык, мыјтöм вöли пунктöма первојја пјатилеткаын. Тајö сетö почанлун 64 мiллон кв. метр выл олан плöщад эксплоатацiјаö пыртны, кодi лöö којмöд јукөнөн карса став олан плöщад фондлөн, кодi чöжывалiс уна даc војасөн. Москваын колö стрöйтны 4,5 мiллон кв. метр, Ленинградын—2,7 мiллон, Харьковын—1,15 мiл., Сталинградын—1,2 млн., Горкијын—1,3 мiллон, Новосибирскын—800 сурс да с.в. УКК рајонјасын колö стрöитны 13 мiллон кв. метр, iзшом перјан промышлениостын олан фондс codö 2 пöв, сöд металлургијаын—3,5 пöв, машиностројеньнöын—5,2 пöв.

Хочөјственнöй, сöветскöй да партијнöй организацiјајаслы колö артыштны, мыј выл жишшщнöй стрöителстволыс тајö ыжд плансö олöмö пöртöм, олан керкајасыслыс качествесö быт бурмöдöмөн, вермана лoас сöмын тајö ужö тырмымөнја тöждысöм пунктöмөн.

Гырыс ужјас артавсöины коммунальнöй овмöскыпöдöмын. Карса коммунальнöй овмöсјасö сöм пунктöмлөн став суммаислы колö кыптыны 6,9 мiллард шaјтöз. Санитарно-техническöй меропрiјaвтöјас вылö арталöма пунктыны 1,7 мiллард шaјт. Став карјасын, кытөнi ем 10—15 сурс сајас олыс, лoас лöсöдöма водопроводјас, торјөн колö тöдчöдны Харьковскöй (Доньцкöй) да выл Бакiнскöй водопроводјас, а сiч жö Ленинградын Лaдожскöй водопровод стрöитны заводiтчöм. Став карјасын, кытөнi ем 50 сурс сајас олыс, лoас нуөдöма канализација. Первојыс-на стрöитчысö канализација тöдчанажык карјасын Узбекскöй, Туркменскöй, Таджикскöй республикајасын.

Карса транспорт куча мöд пјатилеткаын колö паскöдны öнiја транспорт вiдјасö, пыртны выл вiдјас, нуөдны ужјас тујјасö да подвижнöй составсö бурмöдöм куча. Мöд пјатилетка војасын 20 карыс лoас лöсöдöма трам-

ва), 83 карын лоо лөсөдөма автобусној движењњө, 40 карын лоо котыртөма таксомоторној движењњө, Москваын стрөитөма метрополитен.

Гырыс ужјас колө нуөдны бур тујјас вөчөм куџа, пујасөн сабитөм плөщадјас содтөм куџа.

Ужалыс јөзлыс быт бурмөдөмын ыжыд рол должөн ворсны електроенергија, газ да теплофикација паскыда пыртөм. Электроенергија виџөм (потреблајтөм) колө кыптыны быд морт јур вылө 2 пөв. Газифицирујтөм куџа артавсө восстановитны да кыпөдны-паскөдны газөвөј овмөсө гырыс пролетарскөј центрјасын (Москваын, Ленинградын, Харьковын, Одессаын, Бакуын). 1934 воын артавсө пыртны експлоатацијаө Ленинградын өнија типавыл газөвөј завод 60 миллион м³ газөн. Газификација кыптөм-паскалөм артавсө јестественној газјас испөлујтөм под вылын (Баку, Грозној, Ејск, Ставропол). Медбөртти, уна карјасын, кытөни емөс металлургическөј промышленностин, арталөма мыидтөм-кө јукөн газсө испөлујтны карса овмөсјасын (Снепрөпетровск, Сталино). Теплофикационној карса сөвлөн куџтаыс њужалас 5 пөв.

Мөд пјавиметкаын реконструкцијаөн лоас шымыртөма 400 карса центр сајас, на пьын унжыкыс националној центрјас: Сиктывкар, Ижевск, Елиста, Енгелс, Уфа, Микојан-Шахар, Орджоникидзе, Верхнеуфлинск, Кіјев, Тираспол, Минск, Тифлис, Баку, Ериван, Батум, Ташкент, Ашхабад, Сталинабад да мукөд.

Та боксањ медвозын мунө Москва, кодлөн емөнин өни гырыс вермөмјас мьрын медеа благоустројеннојө да медмича карө пөртөмын. Лучки планирујтөм, архитектура боксањ бура оформитөм сурс выл зданњөјасөн, кодјас пьын емөс сещөмјас, кызи Советјаслөн дворец, Техникалөн дворец, Метрополитен стрөитөм, — ставыс тајө Москваөс пөртө социалистическөј странаса достојној столицаө.

Мөд пјавиметкаын торја ыжыд вьымањњө пуктыссө зоньвидалун кутөм вылө, мыј. вылө сөм виџөм кыптас 4 пөв первојја пјавиметка војасын серви. Вымыс стрөитчыс болњичајас да важјассө паскөдөм содтасын којечној фонд 100 сурс којка вылө. Паскөдчөны да вымыс стрөитчыссөны сурс выл профілакторијајас, диспансерјас, лечитчан пунктјас, шөйтчан керкајас, курортјас, физкультурној

площадкајас, купајтчаніјас, пывсанјас да с. в. Јона со-
дѳо врачјаслѳн да пріјомнѳј пунктјаслѳн лыд, паскалѳ про-
філактіческѳј меропріјатѳѳјас нуѳдѳм, стрѳйтчысѳѳ мірын
ыжыд експеріменталнѳј медіціналѳн інствітут.

Массѳвѳј југдѳдчан уж нуѳдѳмын мѳд пјаті-
летка арталѳ ѳдѳѳдны всеѳбщѳј політехніческѳј велѳдѳм
паскѳдѳм, неграмотност да малограмотност бырѳдан уж
помалѳм, дошколнѳј воспітанѳнѳ јона паскѳдѳм да мас-
сѳвѳј політѳко-културно-просветітелнѳј учреждѳенѳѳјас
паскѳдѳм.

Шѳр школајасын став велѳдчысјаслѳн лыдыс содас
3 пѳв дорыс унжык 1932 во сертѳ, 20 пѳв дорыс унжык
царскѳј Россіјаса војнаѳѳса војас сертѳ да лоас 11,6
мільон морт, 3,6 мільон морт пыѳѳѳ 1932 воын. Шѳр
школајасын 8 мільон велѳдчыс содѳм лыдыс 6 мільон
содѳмыс усѳ сіктјас вылѳ. Націоналнѳј областјасын да
республикајасын велѳдчысјас лыд содѳмыс кык да кујім
пѳв дорыс вылынжык Сојуз паста став содѳм сертѳ.

Мѳд пјатілеткаын всеѳбуч школајас воѳын гырыс мог-
јас сулалѳны квалифіцірованнѳј да політѳка боксаѳ под-
готовленнѳј кадрјасѳн најѳс обеспечітѳм куѳа, кодјаслѳн
ем высшѳј да шѳр педагогіческѳј образоваѳнѳѳ. Та мо-
гыс педагогіческѳј факультетјас да інствітутјас ѳдјѳ кып-
тѳм-паскѳдѳмѳн, а сіѳжѳ і уждалыс кадрјаслыс квалифі-
каціјасѳ кыпѳдѳмѳн пјатілетка војасын шѳр школајаслы
колѳ гѳтѳвітны 190 сурс педагогѳс, кодѳ кымынкѳ пѳв
лоѳ унжык первојја пјатілетка војасын кадрјасѳс леѳѳм
сертѳ.

Політехніческѳј школајаслыс уж качествѳсѳ кыпѳдѳ-
мын ыжыд рол колѳ ворсны школајаслыс матеріално-
техніческѳј базасѳ бурмѳдѳмлы, налы колана помешѳен-
нѳѳјас, оборудоваѳнѳѳјас, велѳдчан пособіјѳјас, стабілнѳј
учебнѳкјас, тетрадјас тырмымѳн сетѳмлы да с. в. Мѳд пјаті-
летка планын школајас вылѳ капіталовложенѳнѳѳ
артавсѳ 2,2 мільард шјрт, 0,7 мільард пыѳѳѳі пер-
војја пјатілеткаын, сы пјыс оборудоваѳнѳѳ вылѳ—міль-
лард жын сајас.

Јѳз ѳс велѳдѳмын ѳемократічност да мас-
совост боксаѳ Советскѳј Сојуз пакјіс-нѳн
став странајассѳ мірын. Міјан міровоззренѳнѳѳн

лөб марксистско-ленинскöй теория—медга передовöй, медицина научнöй, кодi шымыртис ас улас да кривическöя переработайтис морт лоомсаң лоом став културасö. Велöдчöмын миан монополиа бырөдöма.

Нбиöтi странаын абу сешöм вилöм велöдчыны, кодi öнi шымыртö уна дас миллион жöзöс школајасын, кружокјасын, вузјасын, курсјас вылын, кодјас бостöны тöдöмлун, сетöны экзаменјас техника куңа, агрономия куңа, личöдчывтöг уңалöны ассыныс тöдöмлунсö кыпöдöм вылын.

Гырысјаслөн лыд, кодјас велöдчöны общöй, политическöй да политехнической ритја школајасын да курсјас вылын да образоваңнö мукöд формаөн кыпöдöмөн, колö содны 6,4 миллионсаң 1932 воын 10,8 миллионöң 1937 воын.

Култура вылö лыд да качество боксаң корöмјас содöм сертi, мөд вiтвога план арталö паскыда нуöдны клубјас, лыдчысан керкајас, социалистической култураа керкајас, театрјас, кино, циркјас да с.в. стрöйтöм. Зрелищнöй предпріявтöјаслөн лыдыс 1937 воын колö воны 71,5 сурсöң, 1932 воын 30 сурс пыфди.

Мөд пјавiлеткаын лоас стрöйтöма 9 сурс кинотеатр, на пыс 7 сурсö сiктјасын. Харьковын, Новосибирскын, Магнитогорскын, Смоленскын, Алма-Атаын, Челябинскын, Ериванын, Ашхабадын, Сталиноын да мукöдлаын лоас стрöйтöмагырыс театрјас. Горнiтан киноустановкајаслөн лыдыс колö содны 19 пöв. Чорыда кыптас гачетјаслөн тiраж, разöвöј тiражыс кайö 66 миллион екземплярöң, 1932 воын 35,5 миллион пыфди, а сiң-жö кнжиној да журналнöй продукцияыс 2 пöв дорыс уңжык. Кымынкö пöв содас радио сет.

Национальнöй районјасын муиö пыщкöс сертiыс социалистической, форма сертiыс национальнöй културалөн кыпалöм. Национальнöй районјасын мөд пјавiлеткаын културнöй уңдыслы нöшта-на јона колö кыптыны, сiктса уңалысјаслыс да национальнöй районјаслыс не сöмын материалнöй, но сiң-жö култура боксаң оласногсö карса урөвнöң öдјөнжык вайöдöмөн.

Мөд пјавiлеткаынгырыс мөгјас сулалöны наука вöзын. Научно-исследовательскöй институтјаслыс сетсö пав-

көдтөг, мөд пјатіметкалөн план арталөтөдчымөңја сод-
тыны научно-исследовательскөј кадрјаслыг лыдсө, пер-
војја пјатіметкаын серґи сөм пунктөм содтыны 2,5 пөв.
Первојја пјатіметка чөжөн советскөј научнөј мысл само-
стоятельно разрешитис уна гырыс мөгјас. Мөд пјатімет-
каын наука да техника воғо велөдөмөн да мјан почва
вылө наукаын да техникаын медбөрја достиженњөјассө
Рытиввылыс вужөдөмөн мјанлы колө нөшта јонжыка кы-
пөдны ужјас знаяјө быд отраслын самостоятельно выл
уна проблемајас мөгмөдөм вылө. Пыр унжык і унжык со-
дөны случаяјас, кор научно-технической мысл боксаң ми
мунам капитализмыс воғын, пыр щөкыджыка мјанлы лоө
паныдаслыны техника боксаң сещөм мөгјаскөд, кодјасөс
капитализм весігтө оз сувтөдлы.

Мөд пјатіметка војасын, кор народнөј доход кык мын-
да содас, социјално-културнөј меропріјатвөјас вылө сөм
визөм содө Сојузын шөркода нөл пөв да 5-6 пөв наці-
оналнөј рајонјасын.

Мөд пјатіметка планын социјално-културнөј строітел-
ство вылө фінансірујтан рөскөдјаслөн став суммаыс
арталөма 80 мільард шјат сајас, мбө мөд пјатіметкаса
став фінансөвөј планыс нөлөд јукөнсыс унжык, коді ку-
јім пөв вылын первојја пјатіметкаын социјално-култур-
нөј меропріјатвөјас вылө фінансөвөј рөскөдјас серґи.

Планын індөм материалнөј положенњө да културнөј
строітельство кыпөдан программа лоө социјализм стрөйтөм-
лөн торјавтөм јукөдөн. Ми заводітім стрөйтны социјали-
стической общество бөрө колөм, эскөдөм, неграмотнөј стра-
наын. Ми пырам мөд пјатіметкаө, капиталистической эле-
ментјасөс да классјасөс вообщө бырөдан пјатіметкаө,
вылмөм странаөн, кытөны мјан странаеса уна мільона
став олысјаслы лөсөдчысөсө зајіточнөј да
културнөј олөм. Сіктын да карјасын ужлыс социа-
листической дисциплина јонмөдөм, материалнөј олөм да
социјалистической култура кыпалөм, ужлөн социјалистичес-
көј форма кыпалөм лөсөдөны став колана условјөјассө
сы вылө, медым мөд пјатіметкаын перјыны решітельнөј
вермөмјас јөз вежөрыс капитализмыс коласјассө бырө-
дөмын.

Уж процессын, уж дінө социалистическөй отношеңньо кыпөдөм-паскөдөмын вежгө морт, артмөны, петөны вым жөз, социалистическөй общество стрөйтны достөйнөй жөз.

III. Освоеңньо—мөд пјатилеткалыс плансө олөмө пөртөмын решајушщөй условіјө.

Мөд пјатилеткалыс плансө торјөн быд рајонјас куҗа видлалөмө вужтөз, меным окота вөлі ескө сувтлыны мөд пјатилеткаса планын өтө зев колана проблема вылө, кодөс сешөм гөгөрвоана вөлі петкөдөма Сталин јортөн ЦК јанварса пленум вылын—освоеңньо проблема вылө.

Мөд пјатилеткаын народнөй овмөсын техническөй реконструкция ештөдөм лоө медвоз сыын, мыј лоас ештөдөма народнөй овмөслыс став јукөңјасө өнјаса гырыс машиннөй индустрија шупөдөз вужөдөм да сизөн лөсөдчысө социалистическөй общество економикалы тырвыјө лөсаланна (соответствующая) техническөй база. Сөмын тајө подвылын лоас вермана пөртны олөмө робочөй класслыс да крестаналыс материалнөй да културнөй олөм уровнеңсө вөвлытөма кыпөдөм, зикөз мынтөдчыны техніка да економика боксаң мукөд странајасса зависимөст улыс да колана выјөз јонмөдны СССР-лыс дорјысан вын.

СССР-са народнөй овмөсын техническөй реконструкция ештөдөм воэө характеризујтчө сыөн, мыј народнөй овмөсса став јукөңјасө вым техніка пыртөмыс топыда јитчөма вым общественнөй јитөдјас лөсөдөмкөд, жөз вежөрыс да овмөслыс капитализмлыс коласјасө бырөдөмкөд да тајө ужын социалистическөй дисциплина лөсөдөм помалөмкөд, тајө под вылын ас пролетарскөй техническөй интеллигенция лөсөдөмөн. Техническөй реконструкция ештөдөмын паскыд массаөн вым техніка освоитөм лоө ыжыд да торјавтөм моментөн. Татөні медвоз сөкыдјаслөн источныкыс да вермөмјаслөн ыжыд төдчанлуныс, кодјас дінө ми мунам мөд пјатилеткаын.

Мыјын петкөдчө освоеңньо? Медвоз уж производительностын, өд робочөй-кө, инженер-кө, завод-кө ставнас освоитисны сјө либө мөд механізм, лоө зев гөгөрвоана, мыј сјөн робочөјлөн уж производительностыс кыптас.

Уж производительност—сijö освоитöмлөн öти медса тöдчана петкöдлас.

Мöд пjатиметкаын промышленнöй задаңнöјас тыртöмын, освоєннöлөн да качественнöй показателјаслөн ыжыд ролыс тыдалö тащöм лыдпасјасыс: 1932 воын сертi 1937 воын став промышленнöй прöдукцija содöмас кыптöмыслөн 68,3 прöч. лоö бостöма уж производительност кыпöдöм вестö, промышленностын асдон чинтöмыс общöј економijaыс лоö мöд пjатиметка војасын промышленностö став сöм пунктöмыс 40 прöч. гөгөр. 1932 во сертi 1937 воын став наң чукөртöмын 85 прöч. былö содöмыс воö урожајност кыпöдöм вестö.

Техническöј база, кодi лоö лöсöдöма мöд пjатиметкаын, освоитöмлөн сложностыс лоö сыын, мыј народнöй овмöсын ыжыдалысыс лоö был техника, кодi војдөр ез вöв тöдса нi робочöј паскыд кадрјасы, нi хоҗајственнiкјас основнöй кадрјасы, нi инженерно-техническöј роботнiкјас паскыд кадрјасы.

Збылыс-öд. Вiзму вöдiтöмын ужалыс паскыд массајасы уж подувнас лоö машиннöй техника. Сиктјасын лöсöдöма да лöсöдчысöны асланыс ыжда сертiыс гырыс производственнöй предпrijаттöјас (колхозјас, совхозјас).

1937 воын промышленностын став прöдукцijaыс, 65 прöцентсö, а торја јукөнјасын 80 прöцентыс унжык, сетасны медса гырыс предпrijаттöјас, шөр ыждаыс кодјаслөн революцijaöҗса промышленностын вöлины вывти шоча.

Производствојас концентpиpујтöмын гырыс вермöмјас бостöм под вылын уна промышленнöй јукöдјасын предпrijаттöјас основнöй тiпөн лоöны комбинатјас-предпrijаттöјас, кодјас шымыртöны мöда-мöд костаныс јитчыс кымын-кö производство јукöдјасöс.

Такöд öтщöщ чорыда содö промышленностлөн был ју көдјас да важјасас осваивајтчöны был технологическöј процессјас, кодјасöс сыöз ез тöдываныны.

1933 вога опыт петкöдлiс, мыј, был техникасö освоитöмын сöкыдлуун былö вiзöдтöг, öнi-нын ем проектној мощностјассö да техническöј нормајассö тырвыјö освоитöмлы збыл почанлуун (Сталин нiма автомобилнöй завод, Сталинградса тракторнöй завод, 1 № „Шарикопод-

шипник", Донбасса ӧткымын шахтајас да мукӧд), да вел унаыг вылынжык нормајас сы сертї, кодјасӧз воӧдчӧны сїјӧ-жӧ агрегатјас вылын медвозын муныг капиталистическӧј странајасын (Волховскӧј аллуминїевӧј комбинат, ферросплавјас вӧчан Челябинскӧј завод да мукӧд). Освоїтӧмын 1933 вога опыт такӧд ӧтщӧщ петкӧдлїс, мыј выл техника освоїтӧмын медтӧдчана да медколана условїјӧӧн лоӧны агныс јӧзыс, колана ног да лучкїа уж оргањизуїтӧм, уж оргањизуїтӧмын да производстоӧн вескӧдлӧмын сїјӧ став тырмытӧмторјассӧ ӧкӧз бырӧдӧм, кодјасӧс ердӧдӧма мїјан партија ЦК-ӧн їзшом перјан промышленност да кӧрттуј транспорт јылыг аслас решењњӧјасын.

Выл техника освоїтӧм вӧсна тыш подготовїтны да чорӧдны поӧӧ сӧмын такӧд ӧтщӧщ кадрјасӧс гӧтӧвїтӧм куӧа паскыд меропрїјатњӧјас нуӧдӧмӧн. Мӧд пјатїметкалӧн план арталӧ массӧвӧј квалификацияа кадрјасӧс гӧтӧвїтны 5 мїллон, на пїыг 2,5 мїллонсӧ ФЗУ школајасын.

Вузјас помалыг спеціалистјасӧс леӧм мӧд пјатїметкаын кыптас 2 пӧв, техникумјас помалыгјаслӧн пӧштї 3 пӧв первојја пјатїметка сертї. Чорыда кыптас народнӧј овмӧсын быд јукӧдјасӧ спеціалистјасӧс сетӧм. Промышленностын спеціалистјаслӧн лыдыс содас 57 прӧч. вылӧ да 1937 воын воас 520 еурс мортӧз.

Торја ӧдјӧ кыптӧ квалификациялӧн судтаыс да содӧ спеціалистјаслӧн лыдыс вїзму овмӧсын. Мӧд пјатїметкаын тракторӧн кыскалан машинајас вылын ужавны велӧдчӧм колхозњїкјаслӧн лыд колӧ содны 5-6 мїллон мортӧз, а школајас помалӧм спеціалистјаслӧн лыд вїзму овмӧсын колӧ кыптыны 3,5 пӧв, панјӧ весїгтӧ промышленностын спеціалистјас содӧмлыг ӧдјассӧ.

Јона содас спеціалистјаслӧн лыд транспортын: кӧрттуј вылын—43 прӧч., ватуј вылын—49,3 прӧч. вылӧ да автотуј вылын— матӧ 3,5 пӧв.

Промышленностын уж производїтелност содӧм колӧ лоны 62,8 прӧч. лїбӧ тӧдчымӧнја панјыны первојја пјатїметкаын уж производїтелност кыптӧмсӧ (41 прӧч.) Мӧд пјатїметкаын уж производїтелност чорыда кыптӧмсӧ могмӧдӧмын коланаторјӧн лоӧ промышленност меха-

һиҗирүптөмын был этап, мыҗ җылыс ме вистали воҗын. Мөд пҗавілеткаын помасө промышленностын уна вын бостыс җүкөдҗас мехаһиҗирүптөм, помасө налөн гырыс машиннөҗ индустријаа техника былө вужөм, бырөдөһны торҗалөмҗас торҗа процессҗасөс мехаһиҗирүптөм судтаын. Таҗөн лоас лөсөдөма став колана условіҗөҗасыс машиннөҗ техникалыс бурҗыклунсө тырвыҗө петкөдлөм былө, лөсөдөһны условіҗөҗас уж производительностлыс да уж условіҗө бурмөдөмлыс уroveňсө чорыда кыпөдөмлы.

Зев характернө, мыҗ мөд пҗавілеткаын вѣзму овмөсын уж производительност кыптөмлөн өдҗасыс кутасны панҗыны промышленностын уж производительност кыптөмлыс өдҗассө. Тани тыдовтчө вѣзму овмөслыс колтчөмсө капитализм дырҗи позны вермытөм венөм, коді пөртгө олөмө СССР-ын мөд пҗавілеткаын.

Транспорт вылын был техника освоитөм ассө петкөдлө уж производительност чорыда кыптөмын. Көрттуҗ вылын уж производительност кыптө 43 прөч. былө, ватуҗ вылын—86 прөч. былө.

Мөд пҗавілеткаын асдон чинтөмлыс плансө олөмө пөртөмлөн ыҗыд төдчанлуныс, коді лоө сҗө-жө освоитан процесслөн петкөдласөн, лоө сыын, мыҗ продукциялыс асдон чинтөм ем накопленһөлы өви медтөдчана источник да сывкөд өтщөщ пунктө подув асдон чинтөмсө дорвыв нуөдөмлы, коді сетө позчанлун уҗалысҗаслыс реалнөҗ уҗдон кыпөдны. Мөд пҗавілеткаын ыҗдө сөкыд промышленностлөн ромыс, кыҗи чөжөмын источниклөн, да җона кыптө рентабельностыс кокһи да пищевөҗ промышленностҗаслөн да совхозҗаслөн.

Асдон чинтөмкөд өтщөщ мөд пҗавілетка план сувтөдө мөгөн кореннөҗа бурмөдны продукциялыс качествосө.

Производство өрудҗөҗөлыс да средстволыс качествосө кыпөдөм—ыҗыд народно-хоҗаҗственнөҗ мөг. Робочөҗҗаслөн да колхоһникҗаслөн материалнөҗ да культурнөҗ уroveň кыптөмыс сувтөдө мөд пҗавілеткаын кокһи да пищевөҗ промышленностҗасын продукциялыс качествосө кыпөдан проблема, кытөни өнөҗ-на уҗыс абу бур. Кокһи да пищевөҗ промышленностҗаса робочөҗҗаслы да инженерно-техническөҗ персонаалы колө төдвыланыс кутны, мыҗ

ужалыс јозлыс потреблењњосџ кык-кујим пџв кыптџм могмџдџм сулалџ оз сџмын планјас лыд боксањ тыртџм сајын, но і ткањјаслыс, кџмкотлыс да с. в. качествосџ чорыда кыпџдџм сајын. Колџ тџдвылын кутны, јортјас, мыј џнџ бур тџварјас вџсна, бур кџмјас вџсна, бур кос-тумјас вџсна, чџскыд выј вџсна тышкасџм—абу ічџтжык почота уж, сњепростројса сџкыд промышленностын ужалџм сертџ. Да сџз-жџ гџгџрвоана, мыј сњепрострој стрџйтџм помалџм бџрын, болшевикјаслы колџ дај справџтчасны продуќцџјалыс качествосџ бурмџдан проблемаџн.

Ташџмџс, јортјас, могјасыс освојењњџ јукџдын. Гџгџрвоана, мыј најџс џгџ вермџј разрешџтны учџнџјјас, инженерјас да изобретателјас паскыда участвујттџг.

Нарџднџј овмџсын вџвлытџм техњическџј перевоору-жењњџ нуџдџм да техњика освоџтџм куџа мџд пјатџлетка планын сувтџдџм могјасыс вывтџ јона кыпџдџны СССР-ын наукалыс да техњикалыс ромсџ, став ыждадуннас сувтџдџны наукаџс продуќцтвоџ пыртџм куџа проблема. Лабораторџјјаслы колџ шымыртны мџјанлыс став страна-нымџс, налы колџ лоны быд заводын, быд фабрџкаын, быд предпрџјатџтын сы могыс, медым велџдны технологџ-ческџј процессјассџ, отсавны освојењњџлы, продуќцџјалыс качествосџ бурмџдны. Нарџднџј овмџсын техњическџј перевоору-жењњџ нуџдџмын да техњика освоџтџмын сула-лан могјассџ олџмџ пџртџм сувтџдџны џнџ научно-исследо-вателскџј ужјас кџтыртџмсџ зџк выл ногџн. Мџјанлы колџ кыскыны тџјџ научно-исследовательскџј ужас зев уна инженерјасџс да техњџкјасџс, мџјанлы колџ кыскыны техњика велџдџмџ робџчџјјас паскыд массасџ. І секи мџд пјатџлеткаса освојењњџ могџн мџ справџтчам, а сџз-кџ, справџтчам сџјџ задџањњџјассџ олџмџ пџртџмџн, кодјасџс сув-тџдџма сјезд возџ вынсџдџм вылџ.

IV. Мџд пјатџлеткаын рајџнјаслџн кышалџм

Мџд пјатџлеткаын страналџн паскыд программаыс пасјџ вужвыјџныс вежсџмјас странаса промышленнџј да вџзму овмџсса географџјын, кодџ лоџ техњическџј реконструкцџја ештџдан планлџн торјавтџм јукџдџн.

Промышленностӱс размесӱтӱм лоӱ журнуӱдана ӱвенӱ-
ӱн произвӱдательнӱӱ вынӱсӱс выльногӱн размесӱтӱм лӱсӱ-
дӱмын.

Урал-Кузнецкӱӱ комбинат стрӱитӱм ештӱдӱмкӱд ӱт-
щӱӱ мӱд пӱатӱметкаын Асыввылын лоӱ лӱсӱдӱма кокнӱ
да сӱкыд индустријалӱн уна выль центрјас.

Асыввывса рајонјас (Урал, Рытыввыв да Асыввыв
Сӱбыр, СВК, Башкӱрскӱӱ да Казакскӱӱ АССР, Шӱр Аӱ-
јаса республикајас) бӱстӱны народнӱӱ овмӱсӱ пуктан став
капиталыс 37,5 прӱч, сӱкыд промышленностӱ пуктан
став капиталыс 37,7 прӱч., изшом перјан промышленностӱ
пуктан капиталыс—49 прӱч., сӱд металлургијаӱ—42,1 прӱч.,
цветнӱӱӱ—71,6 прӱч., машиностројенӱӱӱ—28,3% да хӱмијаӱ
31,5%.

Асыв вылӱ промышленностӱс вештӱмын паскыд
сдвӱгјас такӱд щӱӱ лоӱ сырјо источнӱкјас дӱнӱ промышлен-
ленностӱс матыштӱм кузја лењинскӱӱ принцип олӱмӱ пӱр-
тӱм. Промышленнӱӱ предпрӱјатвӱӱјаслӱн картаыс пыр јон-
жыка матысмӱ прӱроднӱӱ ресурсјас размесӱтан картакӱд.
УКК-лӱн рајонјасыс, кодјас 1932 воын чукӱртӱсны став
промышленнӱӱ запасыс изшом—65 прӱцент, ыргӱн—34,2
прӱцент мӱд пӱатӱметка чӱжӱн кыпӱдӱны уделнӱӱ сӱк-
тасӱ изшом перјӱмын 17,5 прӱцентсаӱ 27 прӱцентӱӱ да
ыргӱн сывдӱм кузја—57,7 прӱцентсаӱ 77,0 прӱцентӱӱ.
Асыввылыс да Шӱр Аӱјалыс нефтанӱӱ ресурсјассӱ ӱдјӱ
использӱтӱм под вылын ӱерп перјӱмын ӱерпа выль
рајонјас кыпӱдӱны уделнӱӱ сӱктасӱ 2,5%-саӱ
1932 воын 11,4 прӱцентӱӱ 1937 воын. Лоас вӱчӱма чорыд
вештӱмјас (сдвиги) кокнӱд да пӱшцевӱӱ промышленност
јукӱдјасӱс сырјевӱӱ источнӱкјас дӱнӱ матыштӱмын. Шӱр
Аӱја хлопчатобумажнӱӱ ткаӱјас вӱчӱмын уделнӱӱ сӱктасӱ
кыпӱдӱ 1932 воын 0,5 прӱцентсаӱ 4,3 прӱцентӱӱ 1937
воын. Шабдӱ вӱдӱтан основнӱӱ рајонјас (Западнӱӱ област,
Горковскӱӱ крај, БССР) шабдӱыс кыӱм ткаӱјаслыс
уделнӱӱ сӱктасӱ 4,5 прӱцентсаӱ 1928 воын кыпӱдӱны
28,7 прӱцентӱӱ 1937 воын. Сырјевӱӱ рајонјасын стрӱит-
чысӱны техника боксаӱ усовершенствувӱтӱм јаккомбинат-
јас—Семипалаѱинскӱӱ 45,8 сурс тонна, Орскӱӱ—28 сурс
тонна да мукӱд, консервјас, выль вӱчан заводјас да
пӱшцевӱӱ промышленностса мукӱд предпрӱјатвӱӱјас.

Промышленностлөн Асывылан воҗо муһомыс, сыро динө матыгмөмыс, индустриализациян выл опорной базасы лөсөдөм такөд-жө щөщ лөө национальной республикасылыс да областсылыс экономика боксань бөрө колөмсө бырөдан предпосылка лөсөдөм. Производителной вынжас размөститөмын меҗга төдчана сдвигасыс характеризуйтчыны народной овмөсса энергетической база размөститөмын вешжөмжасын (сдвигами).

Электростанциясылыс индөм мощностсө размөститөмын вешжөмжасыс (сдвиги).

Районжасыс	Индөм мощностжасын удельной ськтыасы % -жасын итог динө.	
	1932 во	1937 во
СССР	100,0	100,0
Важ промышленной районжасыс (Ленинградской, Московской, Ивановской област)	29,51	26,99
Поволжье (Татария, Шөр Волга, Нижней Волга да Горковской край)	10,53	10,16
УССР	30,26	22,01
УКК-лөн районжасыс (Урал, Башкирия, Рывывыв Сибир, Казакстан)	12,57	18,10
Асывылан Сибир да дВК	0,87	2,36
Закавказье	4,62	6,11
Шөр Азия	0,79	3,37

Өнүнүн, кыз вескыда индөс Сталин жорт, зик а аграрной мөбө зик индустриальной районжасыс мижан странаын абу. Мөд пжавметкаын промышленностлөн кыптөм-паскалөмыс воас сөщөм щупөдөз, мыл торжа районжасын промышленностлөн техника боксань бөрө колөм бырө. Районжасыс индустриализуйтан паскыд процессө позасы петкөдлыны сыыс, мыл мөд пжавметкаын унжык районжасысас промышленностө капитал пунктөмлөн удельной сөктыасы промышленностө да визму овмөсө капитал пунктөм суммаасы лөө 60-70 прөчентыс унжык, а ташөм визму овмөса районжасын, кыз Казакстан—70 прөцент, Восточно-Сибирской крайын—79 прөцент, Средневоложской крайын—63 прөцент да с. в.

Өнүнүн, кыз вескыда пасжис Сталин жорт, мижан зик потреблажу щөщөй районжасыс странаын абу. Народ-

нөј овмөсын технїческой реконструкция ештөдөмөн да районжасыг өпсө вежом вөсна мөд пјатїметкаын потребла-
жушцөј районжас торја - нїн ыжыд өдјасөн бырөдөны асла-
ныс вїзму овмөслыг бөрө колөмсө. Тајө шедөдсө по-
треблажушцөј районжасыг көза плөщадасө паскөдөмөн
урожај содтөмөн, техника боксаң вооружитөм содтөмөн
сїјө районжасын, көнї вїзму овмөсыс возын вөлі колөма
бөрө. Сїз, војвыв да центральной областјаслөн мөд пјатї-
меткаын тракторнөј паркыс кыптас дасөтї пөв, секї - жө
лунвыв областјасын сїјө кыптас 3,3 пөв.

Ас војө ме ог вермы пуктыны мөгөн сетны тыр
характерїстика торја районжас кыпалан-паскалан план-
лыс. Вывтї унасікасаөс да гырысөс мөгјас, көдјас решајт-
чөны тајө планөн мөд пјатїметкаын, медем позїс шымырт-
ны најөс докладын. Тајө материалсө верманныд адзыны
тїјанлы сетөм Госплан ужыс. Та вөсна ме сувтла сөмын
торја районжас медеа гырыс хожајственнөј мөгјас вылас,
торја - нїн сїјөјас вылө, көдјасөс олөмө пөртөмыс бырө-
дас сїјө векнїд местајассө, көдјасөс бырөдөм мөгыс колө
ужавны торја - нїн чорыда (упорно).

Уралскөј област. Урал пөрө техника да эконо-
мїка боксаң СССР - ын өтї медеа возын муныс индус-
триальной центрө. Ураллөн уделнөј сөктаыс електроенер-
гїја вөчөмын Сојуз паста кыптө 7,9 прөцентсаң 1932
воын 13,2 прөцентөз 1937 воын, ізшом куза — 4,9 прө-
центсаң 8,7 прөцентөз, чугуи куза — 19 прөцентсаң 24,4
прөцентөз, ыргөн куза — 42 прөцентсаң 54,8 прөцентөз,
кабала куза — 4,9 прөцентсаң 14 прөцентөз да с. в.

СССР районжас пөвсын мөд пјатїметка помын Урал
кутас сулавны ізшом перјөм куза көймөд местаын, сөд
металлургїја куза — мөд местаын, ыргөн куза — первојја
местаын, алүмїнїј куза — мөд местаын, машинајас вөчөм
куза — нөлөд местаын да с. в. Ураллөн ыжыд төдчанлуныс
лоө хїмїческой промышленностин, торја - нїн основнөј
хїмїјаын.

Урал овмөслөн ыжыд өдөн да паскыда мунаи строї-
тельство — тырмөмөн лоө казтыштны ташөм стројка-
јас јылыс, кыз Магнїтогорскөј, Тагїлскөј, Бакалскөј
металлургїческой заводјас, Уралмашзавод, Нїжнетагїл-
скөј вагоннөј завод, Челябїнскөј тракторнөј завод, сөкыд

станокјас да електротехніческөј машинајас вөчан завод-
јас, цветнөј металлургијалыг унапредпrijатвөјас—Средне-
Уральскөј ыргөн сывдан комбинат, Уфалејскөј никеле-
вөј да мукөд, химическөј промышленностлөн предпrijат-
твөјас да с. в. — вылногөн сувтөдөны кыз районјас кост
jitөд, сиз-жө і Ураллыг районјас пыщкөсса проблема-
јассө.

Мөд пјатиметкаын Уралөс колө снабжйтны не сөмын
Кузбасса шомөн, но і карагандинскөј шомөн. Јона ыжда
Ураллөн значењөыс, кыз СССР асыввыв районјассө
машинаөн снабжйтан центрлөн. Уральскөј металлургија-
лөн продукцијалыс, торја-нын качественнөј металлургија-
лөн, лоө төдчымөнја мөдөдөма і рытыв вылө, машинајас
вөчан основнөј центрјасө.

Районјас кост jitөдјаслөн тајө быдмөмыс торја-нын
јоса сувтөдө Ураллыг туј проблема, коді вөлі векнид
местаөн первојја пјатиметкаын-нын. Мөд пјатиметкалы
колө вужвыјоныс реконструирйтны да јона бурмөдны
Ураллыг ортча районјаскөд јитчөмсө вомөнног (широт-
ном) вињөд да лөсөдны јитчөм Карагандакөд (вөчны
вињас Уфа—Магнитнөј, Акмолинск—Карталы, по-
мөз оборудуйтны вињас Свердловск—Курган да мукөд
ужјас), сиз-жө і район пыщкөсса Уральскөј сет, кодјас
јитөны Ураллыг основнөј промышленнөј ужелјассө. План
серти артавсө електрифицирйтны Ураллыг 766 км. көрт-
туј, стрөйтчан выл вињ Синарскаја—Челябинск да мукөд
ужјас, кодјас Уралыг транспортнөј овмөссө пөртөны
ыжыд да техника боксањ возын муныс сетө.

Металлургическөј ломтас боксањ Урал пөшти ставнас
кутас завісітны вайөм ломтасыс. Торја-нын јоса сувтө
меставывса ломтас база паскөдөм вестө енергетическөј
шомјас вайөм чинтөм јылыс вопрос. Планын урчитөма
ізшом перјөм кыпөдны нол пөв дорыс унжык, трунда
(торф) перјөм—віт пөв. Тајө задањөсө тыртөм лоө
Ураллөн мөд пјатиметкаын өти решајущөј мөгөн.

Мөд пјатиметка решајтө өти торја ыжыд проблема—
Уралөс електричествоөн снабжйтан проблема. 1932 воө
Шөр Ураллы електроенергијалыс колө вөлі 63 сурс клвт,
а электростанцијалөн индөм мощностыс вөлі сөмын 50
сурс клвт. Лунвыв Урал да Ураллөн рытыв-војвыв ју-

көнјаслөн ез вөв мошностјаслөн надежнөј резерв. Електростанціјаслыг индөм мошностсө мөд пјатилетка ыждөдө 442 сурс квт-саң 1259 сурс квт-өз, либө пөштө кујим пөв, а районнөј станціјас паста—3,5 пөв, тајөн зікөз разрешајтсө електроснабжењнөлөн проблема 150 сурс квт мошностиа резерв лөсөдөмөн.

Выл проблемаөн, кодөс Урал кутас пөртны олөмө мөд пјатилеткаын, лоө кокњи да торја-нын пішщевөј промышленност јона кыпөдөм-паскөдөм. Кокњи промышленност куза стрөйтсө 19 объект да пішщевөј куза—39 объект, кодөн лоө пуктөма заводитөм потреблајтан предметјас вөчан асланыс базалы тајө индустриалнөј ыжыд районын.

Візму овмөс кыптан-паскалан планын арталөма төдчымөнја паскөдны шобдө көзөм да торја-нын градвыа да кормөвөј культурајас вөдитөм. Тракторнөј парклөн выныс содас 4,5 пөв дорыг унжык, візму овмөсса основнөј ужјас мехаңизірујтан уровнењыс кыптас 80 прөцентөз. Ураллөн візму овмөсыс, җернөвөј прөдукціја вөчөм віз куза паскалөмөн, должөн сетны скөтвізөмлы ыжыд кыптөм да огородно-бахчевөј культурајас паскалөмлы сіз, медым областувса карса центрјасын јона содыг јөзлыг корөмјассө јәјөн, јөв прөдуктајасөн да овошщјасөн тырвыјө мөгмөдны.

Өдјө быдмыг выл промышленнөј центрјаскөд да выл карјаскөд өтщөщ план урчитө ыждөдны өнја олан плөшщадсө 1,5 пөв, карса основнөј центрјаслыг коммуналнөј овмөссө реконструірујтөмөн. Тајө участок вылас колө пуктыны торја ыжыд вњимањнө сывөсна, мыј тајө мөгсө олөмө пөртөмыс вескыда јитчө Сојузса вөзын муныг тајө индустриалнөј областын ужалыгјаслыг материално-бытөвөј условјөјассө бурмөдөмкөд да ыжыд производственнөј аппарат лөсөдөм куза освоітан мөгјаскөд.

Башкірскөј АССР. Мөд пјатилеткаын Башкірскөј АССР кыпалө-паскалө кызі качественнөј да цветнөј металлургіја да машиностројењнөа район, кызі нефть промышленност, вөр промышленност да һаң вөдитана (җернөвөј) овмөс район.

Башкіріја территория вылын стрөйтсөны вывті гырыс

предпријатљојас — моторјас вочан завод 50 сурс мотор
вылө, нефтекомбинат да мук., кодјас вывті јона вежоны
индустріалној чужомбансө Башкіріјалыс, кыпөдөны сылыс
төдчанлунсө став Сојузса економікаын.

Пөштјі зік вымыс лөсөдчысө Башкіріјаын гырыс про-
мышленност, кокны да пішце вөј промышленност — стрөі-
тавсөны гырыс швейнөј фабрікајас, көмкот вуран фабри-
ка да мукөд фабрікајас, стрөітсө пішцевөј промышлен-
ностын 15 гырыс выл фабрік-заводјас.

Промышленној стрөітелстволөн ташөм јона да пас-
кыда паскалөмыс торја-нын јоса сувтөдө Башкірскөј
АССР-ын еңергіјаөн снабжәтөм јылыс, ломтасјасөн снаб-
жәтөм јылыс да транспортној јитөдјас јонмөдөм-бурмө-
дөм јылыс вопрос.

Еңергіјаөн снабжәтөм јылыс вопрос, коді медса-нын
јоса сулалө јона кыптыс-паскалыс Уфимскөј узеллы, раз-
решәйтчө Уфаса ЦЕС паскөдөмөн да моторјас вочан за-
водөс да Уфаса узелыс уна мукөд выл предпријатљојас
могмөдөм вылө выл теплөэлектроцентрәл стрөитөмөн.

Ломтасөн снабжәтөм, местаса ломтасјас (трунда, пес
да мук.) јона іспользујтөмкөд щөщ арталөмјас (прөект-
јас) серві, кутас мунны медса јонасө Карагандаса, Куз-
нөцкса да мыјкө-мында Челябинскса бассейнјасыс шом
вајөмөн.

Транспортлөн (тујјаслөн) проблемаыс разрешәйтчө Уфа-
Магһитнаја електрөфіцірујтөм магистрал стрөитөм да Стер-
литамак—Уфа лініја стрөитөмөн, кодјас содтасны Баш-
кіріјалыс өніја һеыжыд көрттуј сетсө 576 км. вылө;
сы піыс 406 км-ыс лөө електрөфіцірујтөм көрттуј.

План серті індөма јона паскөдны візму овмөса про-
ізводство. Башкірскөј АССР важ моз-жө колө зернө-
вөј рајонөн да торја-нын јона паскөдас шобді көзәјас,
огородно-бахчевөј да скөт көрым культурајас.

Тракторној парклөн выныс (мошщностыс) содө кујім
пөв сајас да тајө јона отсалас мехаңізірујтны візму уж-
јасыс основнөј процесјассө.

Западно-Сібырскөјкрај. Промышленној стрөітелств-
во паскыда нуөдөм вөсна вывті өдіө кыптө сөкыд промыш-
ленност. Западно-Сібырскөј крајын промышленност кыпа-
лөм-паскалөмлөн масштабјасыс лөө бура тыдалана, ін-

дам-кө, например, мыҗ Сојузын Западнөҗ Сібырлөн удел-
нөҗ сөктаыс ізшом куҗа кыптө 11,2 прөч-саң 1932-өд
воын 13,3 прөч-өз, чугуи куҗа тајө уделнөҗ сөктаыс кып-
тө 4,7 прөч-саң 7,6 прөч-өз, прокат куҗа—0,6 прөч-саң
7,5 прөч-өз, цинк куҗа 28,5 прөч-саң 42 прөч-өз, машино-
стројеһьөлөн продукцияыс содө вит пөв сајас, вывті гырыс
масштабјасөн паскалө химическөҗ промышленност да с. в.
Енергіја вөчөм содө 4,7 пөв.

Гөкыд промышленностлөн тајө вывті өдјө быдмөмыс, ко-
ді мыҗсө стрөиталан выл индустриалнөҗ гигантјасөс освоі-
төм вылө, тырмымөн бура петкөдлө вывті ыҗыд выл
индустриалнөҗ рајон торја-һын өдјө лөсөдөмлыс процес-
сө. Сецдөм строітелствојас, кыҗи медвозҗа да мөд метал-
лургическөҗ заводјас Кузһецкын, шахтајас јона паскыда
стрөитөм, коді характерізујтчысө торја-һын гырыс
шахтајас вөчөмөн (эксплоатаціјаө лөсө сувтөдөма 25
шахта, кодјаслөн өтувја мошщностыс 44 млн. тонна),
паровозјас вөчан Кузһецкөҗ завод, автосцепка за-
вод, автомобилнөҗ завод 100 сурс вына 3 тоннаа ма-
шинаөн, горнөҗ оборудоваһьө вөчан завод стрөитөмјас,
Кемеровскөҗ химико-металлургическөҗ комбинат да мукөд
фабрик- заводјас стрөитөм характерізујтөһы (петкөдлөһы)
Западнөҗ Сібырөс торја јона концентрірованнөҗ да тех-
һика боксаһь воҗын муһыс гырыс промышленнөҗ строі-
телство рајонөн.

Мөд пјатілеткаыи колө олөмө пөртны Сталин јортөн
сувтөдөм мог—пөртны Кузбассөс мөд Донбассө, ізшом
промышленност јона мехаһьизірујтөм (перјөм куҗа за-
рубка 98 прөч.) центрө. Крајын мошнөҗ индустрија кып-
төм-паскалөмөн сувтөдөм выл проблемајасыс
ме көсјі пасјыны торјөн ізшом-химическөҗ ыҗыд
промышленност котыртан проблема, коді отсалас ре-
шитны Сібырын кичер ломтас вөчан проблема да һерп
корсөм могыс паскыд ізыскаһьөјас нуөдөм.

Выл могөн, коді гырыс масштабјасын нуөдсө Кра-
јын сөмын мөд пјатілеткаыи, лөсө кокһы да піщевөҗ про-
мышленност зев јона паскөдөм; тајө паскөдөмыс разре-
шајтө Западнөҗ Сібырын паскыда колан төварјасөн (шір-
потреб) снабжајтан проблема да бырөдө өтө медса век-

ны (аескыд) инсө, кодi тыдовтчис крајын индустриалнөј кыпалөм-паскалөм мунигас первојја пјатиметкаын.

Западнөј Сiбыр өтлаалө (сочетајтө) ыжыд промышленнөј кыпалөм-паскалөмсө виэму овмөс вывти јона кыпалөм-паскалөмкөд. Став көза плөшщадыс крајын паскалө 23 прөч. вылө, шобди улө көза плөшщадыс содө 33,8 прөч. вылө, матө нол пөв содө көза плөшщадыс сахарнөј свеклө улын. МТС-јаслөн кык мында содөмыс да тракторнөј парклөн ыждөмыс сетөны поғанлун медтөдчана виэму ужјас мехаңиэирујтөм кызвынсө помавны. Отувја скөтвиэөмлөн вывти јона содөмыс, бурмөмыс, кодөс индөма планын, кыпөдө Сiбырлыс төдчанлунсө, кыэи Сојузын јөв-выј вөчан медса төдчана рајонјас пые өтө рајонөс.

Торја проблемајас пые, кодјаслөн крајса овмөс кыпөдөмын төдчанлуныс специфическөј, ме косја индыны транспорт проблема вылө, устојчивөј виэму производство проблема вылө да жи́лщно-коммуналнөј строителство проблема вылө.

Западнөј Сiбырлы колө сетны мукөд рајонјасө петкөдөм вылө 9 млн. тонна шом, медса јонасө рытывлаңө петкөдөм вылө. Торја-ңын гырысөс аслас ыжда сертыс грузопотокјас, кодјас јитчөмаөс Среднөј Азијаөс да Казакстанөс вөрөн снабжајтөмөн. Медым мөд пјатиметкаын вермыны тајө могјассө нуөдны олөмө, колө вужсаңыс реконструјрујтны да јонмөдны, бурмөдны основнөј Сiбырскөј магистралсө, стрөитны унө выл көрттујјас, торјөн вөр кыскалан миңјајас, кодјас отсаласны кыскыны промышленнөј эксплуатацијаө выл вөр массивјас (Томск — Чулым, Ачинск — Кеңигејск). Индөм строителство ыжда сертыс да өдјас сертыс, дај сы серти, мыј өдјө колө освоитны транспортнөј сетлыс тајө мощност содөмсө, — тајө могсө олөмө нуөдигас паныдагас уна гырыс сөкылунјаскөд, кодјасөс көв мед мыј, а колө венны.

Медбөрын жи́лщно-коммуналнөј строителство куэа вопросјаслөн јослуныс ачыс-ңин петө вывти паскыда да гырыс өдјасөн Западнөј Сiбырын индустриализација нуөдөмыс, выл карјас содөмыс-быдмөмыс, прометариат лыд содөмыс. Вит вөса план серти арталөма пөшти кыкмындаавны жи́лщнөј фонд, јона гырыс ужјас коммунал-

нөј овмөс паскөдөм куҗа сещөм карјасын, кыҗи Новосі-
бірск, Стамінск, Кемерово, Прокопјевск, Барнаул, Омск
да мук.

Казакскөј АССР. Казакскөј АССР-ын емөс зев ғы-
рыс да уна сикас цветнөј металлјас, ізшом да Һерп.
Мөд пјатиметкаын Казакскөј АССР паскөдө ыжыд про-
мышленнөј строїтелство, кодї обеспечивајтө индөм озыр-
лунјассө максималнөја освоїтөм. Пјатиметка дырји ізшом
перјөм содө 9 пөв (7,5 млн. тоннаөҗ), 1937 воын Кара-
гандаын лоө експлоатацїаын да стрөитан выјын 22 шах-
та 15,5 млн. тонна вылө проектірујтөм мощностөн, та-
јө зев-һин бура петкөдлө Асыввылын тајө зев ыжыд із-
шом база паскалөмыс масштабјассө. Прибалхашскөј ком-
бинат стрөйтөмөн паскалө зев јона ыргөн промышлен-
ност; сені 1937-өд воын кутас сывдыссыны 25 сурс тон-
наөҗ ыргөн; Казпомметалл стрөйтөм помалөм бөрын да
Риддөр реконструїрујтөм бөрын Казакстан петас медвоҗ-
җа местајасө Сојузын цветнөј металлурҗија куҗта. Јона
паскалө Һерп промышленност, кодї содтө Һерп перјөм-
сө пөштї 7 пөв (1,7 млн. тонна 1937-өд воын); Һерп пер-
јөмлөн кыпалөмыс јитчө зев мощнөј Һефҗепровод Емба-
Орск стрөйтөмкөд.

Вым вылө лөсөдчө машиностроїтелнөј промышленност.

Кокһи да пішцевөј промышленност кыпөдөм-паскөдөм
вылө Казакстанын емөс вывті ғырыс да унасикас сырјо
ресурсјас; та боксаҗ Казакстан сулалө Сојузын зев
төдчана местаын. Сөмын өнөҗ-на промышленостлөн тајө
отраслјасыс төдчымөн ез паскавны. Мөд пјатиметкаын
план серті индыссө стрөитны кокһи промышленност ку-
җа 13 предпрїјаттө да пішцевөј промышленност куҗа
40 предпрїјаттө сајас. Та ногөн нуөдсө(разрешајтчө)
өти ыжыд проблема, кодї лезө бырөдны промышленност-
лыс өтиләдорө (одностороҗһе) кыпалөм-паскалөмсө,
кодї муніс крајас первојја пјатиметкаын. Казакстан кы-
палөм-паскалөмын торја јос да төдчана проблемајасөн
лооны скөтвїзөм восстановїтан проблема, туж (тран-
спорт) проблема да воднөј хоҗајство лөсөдан проблема.

Казакстанса совхозјасын вїҗсө (сосредоточивајтчө)
став Сојуз паста совхозјасын вїҗан сура ғырыс скөт
пїыс да ыжјас пїыс 20% гөгөр. Совхозјас да колхозјас

јонмөдөм, көрым база паскөдөм, оседлөј овмөс лөгөдөм, скөтлыг пөрөдасө бурмөдөм да мукөд меропріяттөјас нуөдөм лөгөдөны став колан торјассө скөтвічөм выл, соціалістическөј подув вылын кыпөдөмлы да тајө проблемасө олөмө нуөдөм вылө колө пуктыны парвінөј да хоџајственнөј организацијаслы кыз поџө уна вын да уж.

Транспортнөј проблемалөн јослуныс петө Казакстан территория выждагыс да Казакстанса основнөј хоџајственнөј центрјаслөн Сојузса общцө, транспортнөј сетыс өнїа торјалөмгыс. Мөд пјатїметкаын Казакстанын лоө пыртөма експлоатацијаө 2000 кілометр выл көрттуј вічјас. Тащөм тујјас, кыз Акмолїнск—Карталы, Караганда—Балхаш, Рїддер—Рубцовка, Цїкмент—Ташкент да мукөд тујјас важ туј дінас ортчөн мөд тујјас щөщ стрөйтөмөн да воднөј транспортлыг условїөјассө бурмөдөмөн, лезасны нуөдны тајө торја кывкутана могсө.

Водохоџајственнөј проблемајас олөмө нуөдөм отсалас кыпөдны Казакстан торја рајонјасын кызї вічму овмөс, сіз-жө і кыпөдны-паскөдны кущөм сурө промышленнөј центрјас. Чу ју доминаын 25 сурс гектар ваөдөм му лөгөдас выжыд подув выл лубјаннөј кумтурајас паскөдөмлы. Голоднөј степ рајонын лөгөдчөны уна дас сурс гектар мујас хлопок улө, ваөдсөны мујас ріс вөдїтөм улө да с.в. Тајө выл площадјассө освоїтөмыс лоө өтї могөн медеа гырыс могјас пыщгыс Казакстанын мөд пјатїметкаын.

Өтї зев јос, олөмө пөрттөм-на могөн лоө Карагандаөс ваөн, снабжајтөм јылыс проблема. Мөд пјатїметкалы колө решїтны і тајө проблемасө.

УКК-ыг меөн індалөм рајонјаслөн кыпалөм-паскалөмыс тырмымөн бура-ңїн петкөдлө СССР асыввыв індустріалїзацијалыг масштабјассө да өдјассө. Історїа ез-на төдлывлы тащөм гырыс восковјассө, четчалөмјассө выл рајонјаслыг прїроднөј озырлунјассө освоїтөмын. Но көт кущөм гырыс планөн сувтөдөм тајө могјасыс, најөс лоө нуөдөма, мї өд мыжсам чорыд, јон фундамент вылө, кодөс вөчөма первојја пјатїметка војасө, мыжсам робочөј класс помтөм творческөј енергїа ресурсјас вылө, мунам соціалїзм стрөїтыг Леңїнскөј партїја вескөдлөм улын.

Урало-Кузнецкөй комбинат сешөма паскөдөм-кыпөдөм-нас ми нуөдөм оломө Сталин жортлыс историческөй индөдсө, кодөс сижө сетлис партија XVI сјезд вылын. Сижө кюн вөлі пасјалөма тајө здањһөыслөн контурјасыс, сижө вескөд-лөм улын вөлі нуөдөма медвозза, медса сөкыд могјассө УКК-лы фундаментсө сужөм куза, сижө вескөдлөм улын лөө помалөма тајө историческөй фелөыс.

Промышленностлыс јона ыжыд кыпалөм-паскалөм урчитөма планын і мукөд асыввыв рајонјасын. Восточнөј Гибыр паскыда кыпөдө изшом, зарһі, горно-руднөј да вөр промышленност, зик вымыс чорнөј металлургија лөсөдөмөн да машиностројењһө да электростроитељство јона паскөдөмөн, асгыс овмөссө реконструктирујтөм вылө бөгтө јон база. Такөд щөщ вазму овмөс јона кыпөдөмөн, медса-һын скөтвиқөм кыпөдөмөн, да гырыс, пос-һі да пишщөвөј промышленност лөсөдөмөн разрешајт-чөны паскыда колан (потреблајтан) төварјасөн крајөс снабжајтан могјас.

Јона кыптас народнөј овмөс і Бурато-Мон-голскөј АССР-ын, коді ем өтө медса төдчана скөт-виқан рајонјас пын став Сојузас. Такөд щөщ Бурато-Монголијаын паскалө гырыс промышленнөј строитељство. Верхнеуфінскын помасө стрөитөмөн паровозјас да ва-гонјас ремонтрујтан завод, вөрпимітан завод, стек лө вөчан завод, ТЕЦ да с.в.

Јакутскөј АССР-ын зарһі перјан промышлен-ност возө паскөдөмкөд щөщ лөсөдчө аслас ломтыган база, паскөдсө вөр промышленност да мукөд отрасљас, јонмөдсө аслас продоволственнөј база, коді мыжсө көза площадјас јона паскөдөм вылө да скөтвиқөм кыпөдөм вылө.

Дальневосточнөј крај јылыс ме көсји ескө виставны унжык сы вөсна, мыј быдөнлы гөгөрвојна сылөн овмөс да політика боксањ торја төдчанлуныс.

ДВК-ын промышленностлөн вывти јона паскалөм сув-төдө уна гырыс проблемајас, кодјасөс колө пөртны оло-мө мөд пјавілеткаын.

Медвозза да медколана проблема транспорт проблема.

Уссуріјскөј көрттуј куза мөд миңіја вөчөмөн, зевыжыд выл миңіја — Байкал — Амурскөј магистрал — вөчны бост-

чөмөн, гырые шоссејнөј тујјас лөсөдөмөн да, медбөрын, автосборочнөј завод стрөйтөмөн дВК-ын кызвынсө лоө пөртөма олөмө сухопутнөј транспорт проблема.

Тажө планкөд өтщөщ индөма вөчны гырые ужјас ва транспорт куџа — Амур јуөс регулірујтөм, Владівостокса, Камчаткаса портјасын стрөйтчан ужјас да с. в. Топыда көртассө ва транспорт проблемакөд суднојас вөчөм. Комсомолскын зев ыжыд судостроительнөј верф ештөдөм да салзавод зоңнас реконструктірујтөм лөсөдасны дВК-ын јон судостроительнөј база. Мөд јона төдчана проблема, кодөс разрешајтөны дВК-ын мөд пјавілеткаын, лоас ломтас проблема, торја-нын кіџөр ломтас проблема.

Хабаровскса нефтьекөмбінат стрөйтөм ештөдөм, коді ужалө сахалінса џерп вылын, — сіјө тырмымөн сетас југыд нефтьепродуктјас дВК-са автотракторнөј паркы. Ёерп перјөм содө: 1932 вога 202,8 сурс тонна пыџді 1937 воын лоө перјөма 800 сурс тоннаөџ. Такөд өтщөщ ізшөм выл местајас експлоатірујтны заводитөмөн (Рајчиха, Буреја да мукөд) ізшөм перјөм содө 1932 вога 1892 сурс тонна пыџді 6500 сурс тоннаөџ 1937 воын.

Салневосточнөј крајөс воџө кыпөдөмын зев ыжыд төдчанлуи бөстө металлургическөј завод стрөйтөм.

Ташөмөс сіјө ужјасыс, кодјас отсаласны венны медса векні инјассө (узкие места) крај кыптөм-паскалөмын.

Планөн индысө черікыјан промышленност воџө паскөдөм, кодлөн экспортнөј төдчанлуныс вывті ыжыд: черікыјөм содө 1932 вога 345,8 сурс тоннасань 365 сурс тоннаөџ 1937 воын, коді лоас 22,8 прөцент став Сојузса черікыјөмын. Ыжыд вџимањнө пуктысө вөрпромышленност кыптөм-паскалөмлы.

Крајын ашшөр візмуовмөсса база да потреблајтан продукция вөчан промышленност лөсөдөм лоө өві медса шөр проблемаөн дВК-ын.

Мөд пјавілеткаын крајын лөсөдчө сахар промышленностлы ашшөр подув, стрөйтчөны бісквітнөј фабрікајас, макарон вөчан фабріка, вурсан фабрікајас, көмкот вөчан, кіџ вөчан фабріка да уна мукөд предпріјаттөјас пішщөвөј да кокні промышленност куџа.

Візму овмөс куџа индөма содтыны көџа плөщцад 26,2 прөцент вылө, сы піын ріс куџа 200 прөцент вылө,

градывив пуктас да бахча куџа 112,8 прѳцент вылѳ; вѳз-
му прѳдукцѳја индѳма содтыны сетчѳз, медым тырвыѳн
могмѳдны крајлыс потребностѳссѳ.

Тракторнѳј парк содѳ 52 прѳцент вылѳ. Јона паска-
лѳ да содѳ крајын скѳтвѳзѳм.

Сталин јорт возмѳстчѳм сертѳ дВК-ын олысѳаслы
паскыда лготажас сетѳм лоѳ јона ыжыд отсѳгѳн крајса
ѳтѳ меѳса јос проблема решѳтѳмын—крајын олыс лыд
содтан проблема.

Асыввывса рајонјас кыпѳдѳм-паскѳдѳмлы јона отсалас-
ны мѳјан важ промышленнѳј центрјас, кодјас первој пѳјатѳ-
леткаын-нын вѳліны выл рајонјаслы технѳческѳј пере-
вооружењнѳ куџа базаѳн. Важ рајонјаслы аслас продук-
цѳјаѳн, аслас технѳческѳј опытѳн, аслас кадрјасѳн колѳ
отсавны вѳчны асыввывса рајонјас економѳкаын сѳјѳ
решѳтѳелнѳј переломсѳ, код јылыс ме вылын вѳсталѳ.
Ташѳм важ промышленнѳј центрјас лыдас ѳтѳ меѳса
ыжыд тѳдчанлун ку тѳ Ленинградскѳј област.

Зѳјк гѳгѳрвоана, мыј асыввывса рајонјас-кѳ мунѳны
возѳ ыжыд ѳдјасѳн, сек уѳелнѳј вес важ рајонјаслѳн
странаса економѳкаын чѳнѳ. Но Ленинградскѳј област
мѳд пѳјатѳлеткаын век жѳ пондас вѳчны машѳнавѳчан
ставсојузса прѳдукцѳяыс 19,2 прѳцент, бумага вѳчѳмын
18,66 прочент, електроенергѳја вѳчѳмын 8,77 прѳцент,
металлѳческѳј алумѳнѳј вѳчѳмын 12,5 прѳцент, ставсојуз-
са трунда перѳѳмын 13,5 прѳцент, слаѳец перѳѳмын 30
прѳцент, ѳелѳвѳј дрѳвесѳна вѳчѳмын 7,45 прѳцент да
17,6 прѳцент став черѳ кыјѳмын. Пѳјатѳлетка помас об-
ласт сајын колѳ меѳвозѳа места бумага вѳчѳмын, мѳд
места машѳна вѳчѳмын, којмѳд места трунда перѳѳмын
да хлопчатобумажнѳј ткањјас леѳѳмын, петас мѳд мес-
таѳ сланцевѳј промышленност куџа да черѳ кыјѳм куџа.

Машѳнѳстројѳењнѳын Ленинград век-на лоѳ ставсојуз-
са конструкторскѳј лабораторѳјаѳн да кадрјаслы технѳ-
ческѳј школаѳн. Осваѳвајтчѳны гырыс турбогенѳраторјас,
гѳдрогенѳраторјас вѳчѳм, ѳѳчѳелјаслы, турбѳнајаслы да
котѳлјаслы выл јона буржык моѳелјас, выл сѳкас судно-
јас, пропашнѳј тракторјас, наборнѳј да пѳшушщѳј машѳ-
најас, выл сѳкас текѳтѳлнѳј оборудѳванењнѳ вѳчѳм да с.в.
Лоѳ јонмѳдѳма база машѳнѳстројѳењнѳ вылѳ бур качест-

воа прокат вочомлы. Мөд пјатілеткаын тырвыјоң, 10 сурс тонна вылө, паскалө Волховса алуменіевөј комбинат, ештөдчө Тихвинса гліночомнөј комбинат стрөйтөм. Јөна паскалө мөд пјатілеткаын Хібінскөј апатітјас исползујтөм подув вылын основнөј хіміја, паскалөны сланце-хіміја, трундохіміја да уна мукөд хіміческөј производствөјас. Лөсөдөма лоө вөр, месохіміческөј да бумажнөј ыжыд промышленност. Унжык выл предпріятвөјасыс тајө отрасл куңа лоө вөчөма Колскөј полуостров вылын. Хлопчатобумажнөј промышленност воңө паскөдөмкөд өтщөщ, коді өні спеціалізірујтчө вылынжык номера сорт да техніческөј ткаңјас вөчөм вылө, кучік көмкот да пөңкөвөј промышленност паскөдөмкөд өтщөщ лоө лөсөдөма сетчөс шабді подуввылын кокңі промышленностлөн выл отрасл — шабді промышленност. Стрөйтчысө вөснід ткаңјас вөчан ыжыд шабді комбинат, шабді зулаан да котаніннөј фабріка. Став тајө предпріятвөјасыс стрөйтчөны промышленност куңа бөрө колөм шабді вөдтан рајонјасын (Новгородскөј, Псковскөј да мукөд) да тајөн отсаласны індөм рајонјасөс індустріалізірујтны.

Піщөвөј промышленност кыптө-паскалө јай прөдукціја содан (4,8 пөв) вің куңа, медјонасө лоө содтөма чері прөдукціја, чері кыјөмын тырвыјө техніческөј реконструкціја нуөдөм подвылын.

Ме көсја сувтлыны Ленинградскөј областса економика һекымын узловөј вөпросјас вылө, кодјасөс абу разрешітөма первоја пјатілеткаын, но кодјасөс лоө тырвыјөн лібө кущөмакө разрешітөма мөд пјатілеткаын. Татчө пырө медвоң ломтысан да електроенергіја проблема, кодјас төдчымөн колтчөны вөлі областса індустріалізаціја паскалөмыс, сөгга стрөйтчан материалјас проблема да транспорт проблема.

Јона паскалө меставывса ломтысан база: трунда перјөм содө 2,2 пөв, сланец перјөм—11 пөв, паскалө меставывса ізшом перјөм. Но тајө век-жө оз мезды Ленинградскөј областсөс Донбасса ізшом ылысан вөјөмыс.

Мөд пјатілетка чөжөн лөсөны експлоатаціјаө кык выл гідростанціја (Свірскөј мөд да којмөд станціјајас), кодјаслөн став выныс лоө 240 сурс кіловатт, өтыс

трунда вылын ужалыс 100 сурс кіловатт вына, 136 сурс кіловатт вына кык теплоцентрал, а сіз-жө лоо реконструктурутөма уна важ станціјас. Став област пагтаса станціјаслон выныс (Колскөј полуостровтөг), содө 2,5 пөв, а електроенергіја вөчөмыс кыкмындаассө да 1937 воын воо 3300 млн. кіловатт-часоң. Таыс кын-ці стрөйтчыссөны кујим гырыс гідростанціја Колскөј полуостров вылын, кодјаслон выныс пјавілетка пом кежлө лоо 141 сурс кіловатт. Таңи лоо тырвыјоң реші-төма областын электроснабжењњө проблема.

Јона паскалө стрөјматериалјас вөчөм: огњеупорјас, шамот, дінас, ізопыт, торфофанера, цемент. Но ашөр цемент век-жө оз вермы тырвыјоң мөгмөдны областөс, сы вөсна лоо-на і воңө вајны цементсө мукөд рајон-јасыс.

Лењинградса област пөрө „сөд һаһа“ рајоныс пас-кыда шобді вөдітан рајонө (шобді прөдукціја содө 18,7 пөв). Такөд өтщөщ төдчымөн содө скөт лыд; област рытив-војвылын Лењинградөс обслуживајтөм мөгыс лоо лөсөдөма јөла скөтвөдітан гырыс очагјас.

Транспортној проблема лоо разрешітөма Лењинград-са көрттуј уәел реконструктурутөмөн, ортча мөд тујјас вөчалөмөн, Мурманскөј көрттуј електрифіцирујтөмөн да, медгасө, ва тујјас паскөдөмөн-бурмөдөмөн (Беломор-ско-Балвіјскөј канал, Маријнскөј сівтема реконструк-турујтөм), кодјас сетөны туј петны Белөј мореө да јон-мөдөны јитөд Волгакөд.

Московскөј област. Медвоңза пјавілетка чөжөн Московскөј област лоі квалифіцированној машіностројен-њө куңа, электротехніка да хіміја куңа јона ыжыд цент-рөн да такөд өтщөщ кокњи промышленностын нуөдіс паскыд реконструкціја. Мөд пјавілетка пом кежлө Мос-ковскөј област Ставсојузса прөдукціја вөчөмын кутас бостны: трунда куңа 27 прөцент, електроенергіја куңа 13,8 прөч., чугун кістөм куңа 3,8 прөч., машінајас вөчөм куңа 23,5 прөч., хлопчатобумажнөј ткањјас куңа 40,8 прөч., шерстанөј ткањјас куңа 51,2 прөч. Московскөј областлы ковмас ворсны странаса овмөс став отрасл-јасын техническөј реконструкціја помөң ештөдөмын зев ыжыд ром. Выл стрөйтөмство куңа медса төдчана об-

јектјасон мөд пјавілеткаын, Сталиногорскөј хімкомбінат-код предпріяттөјас җикөз ештөдөмкөд өтщөщ, лооны: Кашірын електровознөј завод—300 магістралнөј електровоз ылө, Казаңын лампајас вөчан завод—50 млн. лампа ылө, Ново-Тулскөј металлургическөј завод—400 сурс тонна чугуна ылө да мукөдјас. Помассө централнөј ізолаціоннөј завод стрөйтөм, ртутнөј выпрамительјас вөчан завод, прожекторнөј завод, револьвернөј станокјас вөчан завод да мукөд. Сталин нима автомобилнөј завод паскөдсө 80 сурс машина лөзөмөз, сы пыс—10 сурс легковөј автомобил.

Ыжыд капиталовложеньнөјас шуөма пуктыны станко-інструменталнөј производство паскөдөм ылө (заводјас— „Станкоконструкціја“, „Станкоміт“, „Фрезер“, „Камібр“).

Гырыс реконструктивнөј ужјас, а уна отраем куҗа і ыль стрөительство, індөма планөн кокні да піщөвөј промышленности куҗа. Кокні промышленност воҗын сула лө мог јона кыпөдны качество да бурмөдны лөзан іч-дельмөјаслыс асортимент. Җик ыль отразлөн областы лөө шабді промышленност, кодөс мјанлы колө лөсөдны меставывса шабді сырјо база ылын, медым сетны Сојузса став шабдіа көлуј продукціјаын 6 прөцентөз.

Мөд пјавілетка заводітчигөн ештөдөма зев ыжыд Московскөј јаккомбінат стрөйтөм 77 сурс тонна јай лөзөм ылө. Јай прөдукціја содас 4 пөв дорыс унжык да 1937 воын лөас 110 сурс тонна 1932 вога 25 сурс тонна вестө.

Вывті колана да төдчана проблемајасон Московскөј област планын лооны: асшөр топливно енергетическөј да металлургическөј база паскөдөм да транспорт проблема. Топливнөј база јонмөдан мог мөд пјавілеткаын пөртчө олөмө Подмосковнөј бассейнын ішом перјөм 1937 воын 10 млн. тоннаөз содтөмөн. Трудна перјөм мөд пјавілеткаын колө вәјөдны 6,7 млн. тоннаөз (1937 в.).

Московскөј областса электроснабжењнө базаын лөө, Кашірскөј да Шатурскөј станціјајаскөд өтщөщ, зев ыжыд ыль Сталиногорскөј электроцентрал 400 сурс кіловатт ына да кујим теплөөлектроцентрал Москваын, кодјаслөн өтлаын ыныс лөө 285 сурс кіловатт. Мос-

ковскöй областса став електростанцијаслөн выныс 1937 во кезлө лө 1.480 сурс кiловатт 1932 васа 692,8 сурс кiловатт пьддi. Кожмөд јукöныс став станцијас пiсыс лөоны теплеелектроцентрајас.

Ново Тулскöй металлургическöй завод стрöитөм решайтө лiтeјнöй чугунон снабжайтөм. „Електростал“ реконструктируйтөм продукция лезөмсö 140 сурс тоннаöз вайөдөмон могмөдö московскöй промышленностис, да не сөмын сiјöс, качественнöй прокатон.

Вывтi важнöй проблемаон планын лө зев паскыда нуан транспортнöй строителство. Волга-Москва канал стрöитөм, кодi портö Москваöс жужыдваа портö, востö Москваса грузјаслы зев ыжыдвына донтөм ватуј. Московскöй областс ломтасөн снабжайтөмын зев ыжыд рол ворсны пондас выл магистрал Москва—Донбасс. Не iчөтжык могөн транспорт бурмөдөм куза лө Москваса уцеллыс көрттуј електрифицируйтөм да реконструктируйтөм.

Виэму овмөс куза мөд пјатилеткаын шөр проблемаон лө Московскöй областс потреблајушщöйыс тырвыјө пөртны производашщöйө. Тајө могыс олөмө лө пөртөма көза площадјас 656 сурс га вылө паскөдөмон, торја-нын шобдi вөдитөм паскөдөмон, став совхозјасын да колхозјасын лучкiа унапеременаа севооборот лөсөдөмон, 180 выл МТС организуйтөмон, виэму овмөсса основнöй ужјас механизируйтөмон.

Ивановскöй област. Мөд пјатилетка намечайтө первојја пјатилеткаын лөсөдөм сөкыд индустријалыс отраслјассö вөзө паскөдөм, медвојдөр машина стрöитөм да химiја, текстилнöй промышленностис вылын качества ткаңјас вөчөм вылө вөзө кыпөдөм-паскөдөмкөд да епециализируйтөмкөд өтщöщ. Промышленност быд јукөн выл техника освоитөмон Ивановскöй област мөд пјатилеткаын техническöй уровень сертыыс лө сојузса став рајонјас пөвсын өтi вөзын муныс рајонөн. Тырмымөн лө индыны кушөм предпријаттөјас пондасны стрöитны мөд пјатилеткаын: мiрын зев ыжыд автомобилнöй завод Јарославын, кодi пондас лезны уна груз новлөдлан машинајас, ыжыд вына гидроелектростанција, ыжыд вына шабдi комбинат, трунда перјан да туј вөчан машинајас вөчыс заводјас, котоңиннöй, вурсан фабрикајас да мукөд.

Машина стрөитан да металл обрабатывајтан промышленостјаслөн прөдукцијаыс кыптас 271,2 мільон шайтсаң 1932 воын 510,2 мільон шайтөз 1937 воын, либө пөшти кык пөв, Ярослав кар пөрө машинајас стрөитан зев ыжыд центрө, көні транспортнөј машинајас стрөитөмкөд щөщ пондас паскавны суднојас стрөитөм.

Кокны промышленостлөн став продукцијаыс кыптас 1235 мільон шайтсаң 2684 мільон шайтөз, либө 117,2 прөцент вылө.

Областын индустријалөн паскыда кыптөм-паскалөмыс вывти жога сувтөдө тырмытөм топливнөј да еңергетическөј базајас лөгөдан проблема. Трунда перјөм колө кыпөдны кык мільон тоннасаң 3,6 мільон тоннаөз. Ковмас паскыда испөлујтны Волга куңа һерп кыскалөм, өдөдны һерпыс продуктајас вөчан промышленост стрөитөм, коді сетас позанлун сувтөдны експлоатацјаө ыжыд һөфтөперөгөннөј заводлыс кущөмкө јукөн, кодлөн (заводыслөн) мощностыс лоө 12 крекинг да 7 трубчатка. Ковмас содтавны рајјоннөј електростанцјајаслыс вынсө: Івгрес—75 кіловаттсаң 1932 воын 124 сурс кіловаттөз 1937 воын, Ярославса ТЕЦ—72 сурс кіловаттөз. Електростанцјајаслыс став вынсө кыпөдны 355 сурс кіловаттөз. Торја вһимаһнө бөгтас мөд пјатиметкаын Волга вылын стрөитны заводитан ыжыд вына Ярославса гідростанцја, кодөс колө сувтөдны експлоатацјаө 1938 воын. Тајө меропріјаттөјаслөн төдчанлуныс көт і ыжыд Ярославса гідростанцја експлоатацјаө сувтөдтөз Івановскөј областын оз понды сузғыны електрөһөргіја, сузғытөм електрөһөргіјасө рајоннөј електроколцеванһө пыр сузгөдөмөн.

Візму овмөс јукөнын шөр мөгөн мөд пјатиметкаын лоө һаһ көзјас паскөдөм (33,7 прөцент вылө), шабді вөдөитөм паскөдөм, өдјө кыптыс жівогноводствоы јон кормөвөј база лөгөдөм. Областлөн тракторнөј парк вөтвөөн содө 10 пөв дорыс унжык, воас 1937 воын 170 сурс вөв вынөз.

Горковскөј крај. Горковскөј крај первојја пјатиметкаын лоі сојузын мощнөј индустриалнөј рајонөн. Мөд пјатиметкаын сіјө быдмө первојја пјатиметкаын бөг-

төм виçод—транспортлы машинаяс стрөитөм, станокјас стрөитөм, хіміја да вөр промышленност виç куға.

Крај вөчө став сојуз пагтаын вөчан автомобил лыдыс 65 прөцент, сетө СССР-ын вөчан став станокјас пөвсыс витөд пайсө, вөчө бумага став сојузса продуқціјалыс 18 прөцент, фаңера 14,2 прөцент, делөвөј вөр петкөдөмын сетө 12,3 прөцент.

Машина стритөмын медыжыд могөн лоө Горковскөј автомобилнөј заводлыс тыр мощностсө освоитөм, көдөс стрөитөм вылө мөд пјатметкаын лоө виçома крајын сөкыд промышленностө пуктан сөмыс 27 прөцент да машина стрөитан промышленностө пуктан сөмыс 53 прөцент. Сормовоса судостроительнөј завод төдчымөңја реконструірујтөм пөртө сіјөс јувывса судостројеңнөын сојузса основнөј базаө. Крајлөн лоө зев ыжыд төдчанлуныс квалифіцированнөј станкостројеңнөын. Лоө помалөма фрезернөј станокјас вөчан мощнөј завод стрөитөм, стрөитчө зуборезчөј станокјас вөчан завод, вөчсө металл вундалан станокјаслы приспособлеңнөјас вөчан крупносеријнөј производство.

Крајын паскалө слаботочнөј промышленност, стрөитчөны радиоаппаратура вөчан кујим завод. Такөд-жө паскалө диçелјас стрөитөм, крајын паскалөм бумага вөчан промышленностлы оборудоваңнө вөчөм, піщөвөј промышленностлы оборудоваңнө вөчөм, дробільно-размолочнөј оборудоваңнө вөчөм да с. в.

Вөрлөн озыр массивјас вайөдөны вөр вөчан, лесобумажнөј да лесохіміческөј промышленност крајын јона кыпөдөм-паскөдөмө.

Горковскөј крај воғын сулалө местнөј ломтас база (трунда перјөм содө кык пөв дорыс унжык), јона паскөдан мог да местнөј ломтас вылас уна станціјасөс вужөдөм. Но і тајө могсө олөмө пөртөмөн, крај мөд пјатметка пом кежлө ломтас суғытөм оз-на вермы бырөдны.

Крајын ыжыд вына нефтеперегоннөј комбинат стрөитөм вежө крајлыс і ломтас баланссө унжык нерп виçөмлаң. Нерп переработатөмыс колан прөдуктајасыс кутасн іспользүтчыны кызі енергетическөј ломтас.

Крајлөн электростроительство характеризүтчө зев ыжыд

Васілевскöй гiдростанција стрöитöмөн, кодi пырас експлоатацијаö коjmöd пjатиметкаын, Сормово-Канавинскöй да Дзержинскöй ТЕЦ медвозза öчередjасö стрöитöмөн, Горковскöй ГРЭС-лыс вынсö тыр мошнностöз (204 сурс кiловаттöз) вайöдöм, Маргрес стрöитöмөн, автозаводса да мукöд промышлөннöй станцијас паскöдöм. Станцијасыслөн выныс содö кык пöв.

Шабдi вöдiтöмын Горковскöй край мијан сојузын лоö öти основнöй рајонөн. Крајын стрöитчöны шабдi промышленност куза гырыс кујим предпріјаттö, лъанöй ткаñ вöчöм 1932 во сертi матö 10 пöв содö.

Горковскöй край, кодi мукöд потреблajтан рајонјас пöвсын педкöдчö вöли медбöрö колöм агротехникаөн, пöрö вылын мехаñиçрујтöм виçму овмöса рајонö. Тракторнöй парк содас 18 пöв дорыс унжык. Содöны скöтjурлыд да животноводстволөн прöдукција.

Möd пjатиметкаын Горковскöй крайлөн СССР-са мукöд рајонјаскöд економическöй jитöд jона паскалас крайö металл, шом, ñерп, пыртöм виç куза да крайыс машиностројенъöлыс, химіјалыс да промышленност уна мукöд jукөнјаслыс прöдукција петкöдан виç куза. Горковскöй крайлөн транспорт öнi лоö векнi местаөн, кодi кутас разрешajtчыны Горковскöй көрттуј ушел реконструјрујтöмөн, Горковсаñ асыввылö выл петан туј вöчöмөн да Волгавывса ва транспорт бурмöдöмын.

Маріјскöй автономнöй област специалiçрујтчö мехаñическöй да химическöй вöр обработка вылын, Чувашскöй АССР слаñецјас да фосфоритјас подув вылын химическöй промышленност кыпöдöм-паскöдöм вылын: Удмуртскöй автономнöй област—квалiфицированнöй машиностројенъö воçö кыпöдöм-паскöдöм вылын да сетчöс шабдi подув вылын шабдi промышленност паскöдöм вылын.

Ташöмöс основнöй виçјасыс Сојузса централнöй промышлөннöй рајонјас кыптöм-паскалöмын. Прöизводство квалiфицированнöй jукödjас вылö специалiçрујтчöмөн, уна векнi инјас венöмөн, кодјас ез лезны возын налы кыптыны-паскавны, тајö рајонјасыс народнöй овмöсын техническöй реконструкција помалан ужын ворсасны ыжыд рол.

Jона кыптасны-паскаласны СССР-лөн Јевропейскöй

укөдса мукөд районяс, кодяс промышленност бокса-
војдөр вөлі јона бөрө колөмаос. Мед војдөр тајо ставыс
инмө Поволжјө районяслы.

Шөр Волга крај мөд пјатметкаын пөрө кыптөм-
паскалөм транспортнөј машиностројењнөа районө, элект-
ротехнической промышленноста, һерп переработатан
да вјзму овмөсса сырјо переработатан кып-
төм-паскалөм промышленноста районө. Медгырыс стро-
ителствояс, кодяс крајлыс специализациясө мөд пјат-
меткаын воқө нуөдасны, лооны Самараса автомобилнөј
завод, лоны вермана автотракторнөј оборудованнө вө-
чан завод, кос элементяс, радио лампаяс вөчан завод-
яс стрөитөм, Орскын локомотивяс стрөитан ыжыд ына
завод, нефтөперегоннөј завод сен жө да мукөдясөс стрө-
итөм.

Шөр Волга крајлы ыль торјасөн мөд пјатметкаын
лооны Хамловскөј металлургической завод да цветнөј
металлургиялөн Блавскөј комбинат стрөитөм. Тајо завод-
ясыс пунктөны јон подув сөд да цветнөј металлургия
база организујтөмлы.

Колө сја-жө пасыны мөд пјатметкаын проектирујтан
паскыд стрөителство кокни да пищевөј промышленност
куча. Тајо каднас лоө стрөитөма тајо отрасляс куचाыс
40 ыль промышленнөј предприятыө, кодяс вөчасны јон
подув вјзму овмөсса сырјо переработатөмлы.

Зев ыжыд, быд бокса јона развөтөј промышлен-
нөј центр быдмас Орскөј районын.

Шөр Волга крајлөн, сја-жө, кычј и уна мукөд өдјө
индустриализирүйтчыс Волга пөлөнса районяслөн јона јо-
са пондас сулавны ломтас проблема. Сы вөсна, мыј
Сонбасс шщөт ыльө өдјө быдмыс промышленностөс да
транспортөс энергетической ломтасөн снабжатөм паны-
дасө уна сөкыдторјаскөд, мөд пјатметка планын про-
ектирујтчө местнөј горучөј слањецяс паскыда перјөм,
а сја-жө һерп перерабатывајтан промышленност паскө-
дөм, кодлөн комасясыс мунасны крајса ческыда тырман
ломтас баланс сузөдөм ыльө.

Крајлөн зев ыжыд могөн лоө вјзму овмөс воқө кы-
пөдөм-паскөдөм—һаң, технической культураяс да уна ву-
зөса скөтвјаөм вја-куча. Мөд пјатметка збыльыльө олө-

мө пөртө Заволжєын ирригация нуодны заводтөм, лоо ваалөма меставивса стокөн 70 сурс гектар да Заволжєын ирригация нуодан генеральнөй план олөмө пөртөм могыс лоо вөчөма медвоада ужјас.

Татарскөй АССР пырө сещөм рајонјас пөвсө, кодјаслөн индустриализация процессыс мунө торја гырыс өдјасөн.

Планөн проектирујгчө стрөитны сөкыд, кокыда пишщевөй промышленностјас куа 25 дорыс унжык выл промышленнөй предпріятвө. Вывті ыжыд төдчанлун республикалы лоо планөн индөм пассажирскөй вагонјас вөчан завод стрөитөм, автотракторнөй оборудовањнө вөчан завод лоны вермана стрөитөм да мукөд.

Ыжыд төдчанлун республикалөн лоо кино-промышленностын (кинопленка, фотобумага да химикалыјјас вөчан фабрикајас), мех вөчан да пишщевөй промышленностын, кодјас куа планын индөма торја паскыд стрөитчөм.

Татарскөй АССР-лөн планөн индөм кыптөм паскалөм щөктө торја јона виқөдлыны республикаса енергетическөй овмөс кыпөдөм-паскөдөм вылө. Тајө могсө мөд пјатиметкаын олөмө пөртөм могыс электростанцияјаслөн индөм выныс содө 34,9 саж 111,7 сурс килваттөа, либө пјатиметка чөжөн кујим пөв дорыс уна. Ыжыд төдчанлун бөстө Татарскөй АССР-өс енергетическөй топливоөн снабжајтан проблема.

Колө индыны планөн индөм Казань—Бугульма кост көрттуј стрөитөмлыс вывті ыжыд экономическөй төдчанлун вылө. Пөшти став промышленнөй строителствоыс Татарскөй АССР-ын өнөа мунис сөмын Казань гөгөрын, а мукөд рајонјасыс вөліны виқму ужалан рајонјасөн. Тајө тужсө стрөитөмыс, кык көрттуј магистраль јитөмөн, Сојузса транспорт сетө јитас республикаса уна выл рајонјас да отсалас республика пыщкын өткофажык јитны промышленност.

Виқму овмөслөн кыптөм-паскалөмыс јонмө техническөй вооруженнө јона кыптөмкөд. Республикалөн тракторнөй парк вит воөн содө 17,3 сурс вөв вынсањ 200 сурс вөв вынөа. Медыжыд вњимањнө ковмас пуктыны скөтвиқөм кыпөдөм-паскөдөм вылө, медса-њин өдјө быдман видјас вылө.

Нижневолжскöй край. Машиностроительнöй заводяс стрöйтöм помалöмкöд щöщ, кодясöс вöли заводитöма первојја пјатметкаас, крайын лоö заводитöма стрöитны кујим тоннаа автомобилјас вöчан ыжыд завод, кöни кутас онас вöчсыны 100 сурс машина. Сталинградса тракторнöй завод лоö вуждöма гусецнöй тракторјас вöчöм былö.

Выл торјөн крайса машиностроительнöйын лоö часіјас вöчан ыжыд завод стрöйтöм. Јона паскалас качественнöй металлургіја.

Кык ыжыд комбинат стрöйтöм бöрын Нижневолжскöй край лоö тöдчана центрөн ьерп обрабатывајтан промышленностин. Вождö кыпто-паскалö кылöдöм вөр вылын вөрпимитöм, кöни лоö паскыда использујтöма (уылырујтöма) вөрпимитöмыс комасјасыс.

Нижневолжскöй край тырвыдö олö бокыс вајöм ломтас вылын. Мöд пјатметка вöчö медвождыс-на ыжыд вокков крайын аслас ломтысан база лöсöдöмын кык зев ыжыд сландöвöй рудникјас стрöйтöмөн. Крајöс електричествоөн снабжајтöм куза проблема решајтчö станціја-јаслыс вынсö (мощностсö) 128 сурс квт-саң 309 сурс квт-öз содтöмөн (Сталгрес паскöдöм, выл Сталинградскöй ТЭЦ, Астраханскöй да мукöдöс).

Мöд пјатметкаын Нижневолжскöй край јона паскöдö пишöвöй промышленностса предпріјатвöјас стрöйтöм. Тајö кадас крайын лоö стрöйтöма 30 завод дорыс унжык, кодјас кутасны вермыны рациональнöја (бура) используютны кыпалöм-паскалöм вядму овмöслыс прöдукціјасö. Ыжыд реконструкціја лоö нуöдöма чері кыјан промышленностин, коді јона-жö паскалас.

Мöд пјатметка војасö Нижневолжскöй край куза нуöдны урчитöм меропріјатвöјас сисъемаын медса-нын тöдчанаöс кык проблема: крайын транспортнöй сет паскöдöм да Заволжјöса степјас ваөдöм (орошитöм).

Мöд пјатметкаын транспорт овмöс бурмöдöм-паскöдöм куза лоö стрöйтöма зев ыжыд (граньсюзнöй) канал, коді јитö кык јулыс сисъемајассö: Волгалыс ра сонлыс. Тајö строительствоыслөн тöдчанлуныс СССР народнöй овмöслы јона ыжыд да аік мöдногөн сувтöдö вöпроссö рајонјас кост јитöдјас јылыс Каспійскöй да Чорнöй море бас-

сејнјасса рајонјаслыг. Торјонкө, тајө каналсө стрөйтөмыс Лихаја—Сталинград көрттуј електрифіцірујтөмкөд щөщ јона разрешајтө Поволжјөса рајонјасөс Донбассыс лом-тасөн снабжајтан проблема.

Мөд вывті ыжыд проблема, кодлөн төдчанлуныс став Сојуз пастала-жө, — сіјө Заволжјө ваөдан проблема. Асланыс (меставывса) ва база вылын план проектирујтө ваөдны (орошитны) 60 сурс га му. Таыс кыңај лоө нуөдөма став лөсөдчана ужјассө Заволжјө ваөдан генеральной план олөмө нуөдөм куға; і тајө ваөдан подув вылас лоө котыртөма устојчівөј шобдї вөдїтөм.

Волга пөлөнсө рајонјасын ыжыд өдөн мунап индустриализацијакөд щөщ муно і мукөд рајонјас индустриализирујтөм, кодјас војдор вөліны пөштї сөмын візму ужалан рајонјасөн. Зев төдчана прїмерөн танї вермас лоны Војвыв Кавказса крај.

Мөд пјатїметка војасын крајын лоө стрөйтөма сөкыд, піщөвөј да кокнї промышленностлөн ветымын гөгөр выл промышленнөј предпрїяттө.

Сөм пунктөмлөн (капіталовложєњњөјаслөн) медыжыд јукөныс муно сөкыд промышленностө, көнї медвозда места крајын бөстө һөрп промышленност. Крајын һөрп перјөм сөдө 9 млн. тоннасањ 1932 воын 11,5 млн. тоннаөз 1937 воын. Планын индөма һөрп переработајтөм да нуөм куға паскыд строїтелство. Торјөн лоө стрөйтөма продуктопровод Грознөј—Армавїр да һөрп візывтан провод Махач-Кала—Вороњөж да Малгобек—Моздок.

Крајын паскыда стрөйтчөм кутас муны і машиностроїєњњөын. Мөд пјатїметкаын крајын лоө стрөйтөма машина стрөитан 8 выл завод, кодјас пыщкыс колө пасјыны автоматїческөј станокјас вөчан завод, автосборочнөј завод, автоаккумуляаторнөј завод, електрическөј лампајас вөчан завод да уна мукөд.

Выл промышленнөј предпрїяттөјас стрөйтөм индөма торја-һын гырыс өдјасөн піщөвөј промышленност куға, кодї подулавсө крајса вывті ыжыд да уна сїкаса сырјевөј ресурсјас вылө. Мөд пјатїметкаын лоө стрөйтөма јај переработајтан 3 выл комбїнат, сахар вөчан 2 завод, плодоовощнөј 5 комбїнат, выј да сыр вөчан 5 завод,

крахмал вöчан 2 фабрика, 3 холодильник да уна мукöд предпріятвö.

Сецöм-жö паскыд строителство индöма крајын і кокны промышленност виъ куъа.

Тажö строителствоыс крајын лоö зев тöдчана уна национальнöј районјасöс индустриализирүтöмын да öдзöдас овмöс да култура боксаъ налыс бөрö колöмсö бырöдöмын. Мöд боксаъ, промышленностлөн кыптöм паскалöм да крај паста öткода сійöс размесвитöм öдзöдас пролетарскöј кадр содöм, пролетарскöј очагјаслыс сетсö паскöдас.

Крајын коллективизация тырвыжö помалöм да виъму овмöс кызвынсö механизирүтöм, урожайност јона кыптöм, скöтвиъжöм јона паскалöм Војвыв Кавказлыс—Сојузын первокласнöј устојчивöј базалыс положеннöсö јонмöдасны.

Вывти выжыд тöдчанлун крајлы лоö плансн индöм Волга да Дон öтлаалан канал стрöйтöм. Тајö транспортнöј проблемасыс корас гырыс ужјас ныжнöј сонöс да сылыс судходствосö вужаңыс реконструктивирүтöмын да Ростов-на Донуын морскöј порт стрöйтöмын.

Крымса АССР. Керченскöј көрт рудаа местајас испөзүтöм, Војков ныма металлургическöј завод тырвыжö освоитöмкöд öтщöщ сувтöдö могөн Камыш-Бурунскöј комбинат стрöйтöм, коді могмöдö Мариупольскöј заводјасöс агломератөн снабжајтöм да сложнöј керченскöј рудажасöс колананог тырмымөн эксплуатирүтöм. Крымскöј АССР-ын тајö могјасöс олöмö пöртöм лоö медколана торјөн мöд пјатилетканын.

Крымын електроенергия выработајтöм содö 2,5 пöв. Севастопольын кыптö-паскалö суднојас стрöйтöм.

Крымскöј полуостровса сола тыјас под вылын воъдө паскалö химическöј промышленност. Паскалöны кокны да пишцöвöј промышленностјас (вурсан, чері кыјан, консерв вöчан да с. в.).

Виъму овмöс боксаъ Крымса АССР кыптö-паскалö кызі јона кыпалöм садоводство да виноградарство вöдитан район (гöраöс берег пöлөнті) да вылын сорта шобді вöдитан район (војвылас).

Планын индöм паскыд курортно-санаторнöј строител-

ство ыждöдö Крымлыг төдчанлунсö кызі ставсојузса бурдöдчан инлыг (здравнцалыг) да сетö почанлун нöштa паскыджыка испољузнны сылыг вывті бур кліматическöј условіјөжассö.

Централнöј черночомнöј областлөн воэö кыпалöм-паскалöмыс артавсö сöд металлургіялыг база лöсöдöмөн, КМА-са көрт рудаа озырлунјас вылын промышленнöј эксплуатация заводтöмөн, машинострöењнöјас чорыда паскалöмөн (шмфоваалнöј станокјас вöчан завод, кузнечно-прессовöј оборудовањнöјас, электротехніка), һerp переработатöмөн, коді пыксö Махач-Кала—Воронөж кост мощнöј нефтөпровод стрöитöм вылö, көні пишшöвöј да химическöј промышленностјас чорыда кыпалöны. Тајö бөрјажассö кыпöдöм-паскöдöм вылö областлөн емöс торја бур условіјөжас, кодјас содöны вичму овмöс öдјö кыпалöмкöд öтшöщ. Вичму овмöс кыпгö һањ (шобдi) да техническöј културајас (сахарнöј свекла, подсолнуха, пыш) да продуктивнöј скöтвичöм вич куза. Белоруссияын да Западнöј областын овмöс кыпалан боксач ыжыд төдчанлун бостöны планын примитöм мероприятвöјас, кодјаслөн овмöсас специализация нуöдöмын уна öткод торјыс.

Белорусскöј ССР. БССР-лөн мöд пјатиметкаын ыжыд мөгөн лöө республикајас ломтас баланс чорыда бурмöдöм, меставывса ломтасјаслыг пјасö кыпöдöмөн, торја-һин торфлыг. Торф лöө медыжыд ломтас базаөн республикаса электростанцияјаслы, кодјаслыг ыждасö артавсö кыпöдны 120,0 сурс квт-öз. Сек, кор первојја пјатиметкаын БССР-ын эик öвi ыжыд электростанцияөн вöл Осіновка, мöд пјатиметкаын стрöитчысöны гырыкык электростанция—Гомелскöј да Мінскöј.

Воэö кыптыг машинострöењнö кутö ассыг специализациясö вичму овмöслы да общцöј машинострöењнö вылö да оборудовањнöјас эонталöм куза республикалыг корöмјас мөгмöдöм вылö.

Химическöј промышленност куза артавсö выл производствöјас котыртöм, шуам, торфохимия.

Ыжыд сырјöвöј база сетö бур условіјөжас кокнi промышленност кыпалöмлы, кытöнi мöд пјатиметкаын стрö-

ітєлнөј программаас шӳр места бостө шабді обрабаты-
җајтөм.

Бумажнөј промышленност куза мөд пјатіметка пунктө
могөн өнїа производственнөј мощностјас освоітөм, ме-
дым содтыныг бумага лєзөм 28,7 сурс тоннасаң 54,1
сурс тоннаоң.

Вїзму овмөсөс технїческөја перевооружїтөм јонмөдө
БССР лыс шабді вөдїтан база да такөд өтщөщ сетө
пөчанлуи јона паскөдны уна пөлөс мукөд культурајас.
Ыжыд могөн лоө өдјөн быдмыс скөт породајас јона пас-
көдөмөн продуктівнөј скөтвїзөм кыпөдөм-паскөдөм.

Западнөј областын, кодї шымыртө СССР пастаыс
шабді-долгунецлыс $\frac{1}{4}$ көза площадсө, мөд пјатімет-
каын медыжыд могөн лоө шабдіыслыс урожајностсө
чорыда кыпөдөм да сїз-жө шабді кудельмыслыс качест-
восө бурмөдөм. Сырјевөј подув јонмөдөм вылө мыжсө-
мөн, план арталө шабді кудель печкан (льнопрядильные)
кујїмкомбїнат стрөітөм—Смоленскын, Вјачмаын да Ржевын
котоңїннөј кык фабрїка да централнөј чесалнөј фабрїка
Вјачмаын, сїзөн шабді перерабогајтөмлы лөсөдны јон база.

Воқө кутасны паскавын транспортнөј машїнајас да
локомобїлјас стрөітөм, пунктыссөны подувјас ыжыд торфо-
хіміческөј промышленност кыпалөм паскалөмлы, воқө
кыптыны паскавын кутаоны туковөј промышленност да
меставывса сырјо база вылын фосфорїтнөј пыз вөчөм.

Областувса овмөсын торја јоса сулалөны моғјас Бран-
ско-Бежїцкөј узолөс еңергїаөн снабжајтан проблема мог-
мөдөм, ломтас база јонмөдөм, торф перјөм кыпөдөм да
вөр овмөс раціоналізїрујтөм. Тајөјасөс могмөдөм лоө мөд
пјатїметкалөн могөн.

Торф перјөмлөн кыптөмыс 576,2 сурс тоннасаң 1932
воын 1.400 сурс тоннаоң 1937 воын јїтчө Жарковско-
Світскөј еңергохімкомбїнат стрөїтельство ужөн лөсөд-
чөмкөд да ужсө котыртөмкөд.

Вөр овмөсын мөд пјатїметка могмөдө вөр лучкї
эксплоатїрујтөм—војыв да асызвојывывса вөраїнјассө
областлыс експлоатацїја улө пыртөмөн вочасөн нормал-
нөја вөр пөрөдөмө вужөм.

Областлөн вїзму овмөс планын ыжыд могөн лоө ас-

шөр-шабди база лөсөдөм. Шабди улө көча площадыс
віт воён содас вт пөвыс унжык.

Первојја пјатметка пуктис подув сојузса војвыв ра-
јонјас өдјө кыпалөмлы.

Војвыв крајлөн мөд пјатметкаын медыжыд хо-
чајственнөй мөгөн лоө вөр промышленностын техничес-
көй реконструкціја ештөдөм, вым заводјаслыс производ-
ственнөй вынјассө (мошностсө) тырвыјө освоитөм да вөр
овмөс рационализирутөм. Ыжыд проблемаөн, кодөс мы-
дөмкө лоө мөгмөдөма мөд пјатметкаын, лоө крајлөн
вөрлыс шыблас-коласјассө (отходјассө) іспөлујтөм.
Ыжыд перспектіва кутө вөр гідролиз—неважөнса реші-
төм техническөй проблема, коді сетө пімнөй пычыс по-
чанаөн вөчны зев ценнөй продуктајас. Мөд пјатмет-
каын крајын лоас сувтөдөма вөрпімітан 47 вым рама.
Крајын вөр промышленност јуклөм (размещение) се-
тө почанлун вым рајонјас освоитны да заводјасыслыс
вөрпродукціјасө вөчөмын колөм серві маңеврірутны
верманлун кызі экспорт вылө, сізі жө і сојуз пыщкөсса
колөмјас вылө (потребности) (Котлас да Сыктывкар).

Војвыв крајын өтө ыжыд проблемаөн, кодөс мөгмө-
дөмө кутчөгөма лоө мөд пјатметкаын, сіјө—Печера ју
бассейныс ізшом да һерп перјөм паскөдөм, коді сетас
почанлун обөспөчөтны вылын калоріјноста ломтасөн вој-
вывса морскөй флот, Мурманскөй округса да Војвыв крај-
са промышленностјас.

Крајлөн мөд пјатметкаын візму овмөс кыпалөмлөн
медтөдчана тујвічыс лоө скөтвізөм чорыда кыпөдөм-пас-
көдөм да јонмөдөм, көча площады паскөдөм, медса-нын
шабди көча площады паскөдөм (9 пөв)секи, кор став көча
площады содас 32,5 пр. вылө, мыјөн јонмө крајлөн сыр-
јевөј да продоволственнөй базаыс.

Транспорт боксаң крај кыпөдөм-паскалөмын ыжыд
төдчанлун Піңуг—Сыктывкар да Коноша—Велск кост
көрттујас стрөйтөмлөн, кодјасөс заводітөма первојја пјат-
меткаын-на.

Карелскөј АССР-лөн вөр целмулозно-бумажиөј да
вөрхіміческөй промышленност кыпөдөм-паскөдөмкөд лоө
медыжыд мөгөн Сталін һыма Беломорско-Балвіјскөй ка-
нал освоитөм. Тујөн іспөлујтөм кынчі канал плөвінајас-

лон системасы лоо ыжыд источникөн гидроэнергija боб-
төмын, кодос лоо использүтөма мөд пjатиметкаын про-
мышленност кыпөдөм былө, торjөн алуменjевөj пролз-
водство былө.

62 сурс квт вына гидростанция Нива-2 стрөйтөмөн, ко-
ди jичысө Туломскөj станциякөд вылын волта (высоко-
вольтной) мичjаөн, лоас мөгмөдөма Хибиногорскөj ком-
бинатос да электрjифицируйтөм Мурманскөj көрттуjөс элект-
роэнергijaөн снабжaitан проблема.

Карелиjаса АССР-ын вjзму овмөс кыпөдөм-паскөдөм-
лы колө чинтыны Союзса мукөд районjасыс сожан-жуан
продуктаjас вайөм. Көза площадь төдчымөнjа паскалөм-
көд (+26,9%) планын индөма скөтвизөм jона кыпөдөм-
паскөдөм (сура гырыс скөтлькд КТФ-jасын сөдөм
+74%, поре журлыд сөдөм + 184% да с. в.)

Мөд пjатиметкаын торjа гырыс мөгjас сулалөны Ук-
раинаса, Закавказскөj да Шөр Азияса республикаjас вөзын.

Украинаса ССР. Мөд пjатиметкаын Украина кып-
тө-паскалө Союз пыщкын кызи өтi решаjущөj район
изшом перjөмын, металлургия, машиностроjеңнө да химija
промышленностын, Союзын ыжыд электростроительствөөн
да социалистическөj ыжыд вjзму озмөс вөдйтөмөн, пиш-
щевөj да кокны промышленност төдчымөнjа кыпалөм-
көд өтщөщ.

Мөд пjатиметкаын Союзса экономикаын Украиналөн
төдчанлуныс тыдалө ташөм лыдпасjасыс: чугуи кистөм
3,9 мiллон тоннасан кыптө 8,9 мiллон тоннаөз 1937 воын,
кодi лоө Союзса став чугуи кистөмын 55,7%, прокат
лежөм — 2,4 мiллон тоннасан 6,7 мiллон тоннаөз, либө
Союзса продукцияын 51,6 пр., изшом перjөм кыптө 72 сурс
тоннаөз, либө Союзса изшом перjөмын 48%, көрт руда
перjөм колө вайөдны 16,0 мiллон тоннаөз, либө Союзса
көрт руда перjөмын 47,0 пр., алуменjи вөчөм — 50%, трак-
торjас вөчөм — 36%, паровозjас — 61,5 пр., кальциро-
ваннөj сөда — 48 пр., марганцевөj руда перjөм — 44,4 пр.

Ыжыд строительство колө нуөдны сөд металлургия
jукөдын. Сijө строительствөө сөм пунктөмыс вайөдө эксплоа-
тацияө Запорожстал, Азовстал да Криворожстал заводjас
лежөм, кодjас кутасны лежны онас мiллон тонна саяс
чугуи завод былө. Никополскөj трубопрокатнөj завод

лежом да дчержинскöй нима заводјас 1,1 мильон тонна чугун лежомон, Макејевскöй завод—1,1 мильон тонна чугун 1937 воын лежомон да мукод заводјас реконструктурујтом помалом.

Изшом перјан промышленостын колö нуодны олөмө изшом перјомын комплеснöй мехаңизацїа ештөдөм. Мөд пјавіметка војасын колö пыртны експлоатацїаө 68 выл шахта 47,5 мильон тонна изшом перјом вылө да заводітны стрөитны 15 шахта 11,3 мильон тонна вылө.

Ыжыд төдчанлун бостө Донбассын коммунальнöй овмөс да жїліщнöй строїтельство чорыда кыптөм-паскалом.

Сїа кажитчана өтї частнöй, но кодї кутө ыжыд төдчанлун, лөө Донбассөс ваон снабжајтан мог олөмө пөртөм.

Мөд пјавіметкаын торја гырыс заводјас стрөитөм помалом — Краммашстрој, Харьковскöй Турбїностроїтельнöй 1,5 млн. квт. вынөн, станокјас стрөитан заводјас да мук., торја-нын транспортлы машїнајас стрөитан уна заводјас (паровозјас стрөитан Луганскöй завод, вагонјас стрөитан заводјас—Круковскöй „Правда,“ нима да мукодјасөс реконструктурујтом) вывті јонмөдасны Україналыс машїностроїтельнöй промышленостсө.

Јона кыптас-паскалас хїмическöй промышленост.

УССР водын сулалан выл мөгөн лөө кокны да пїшщевöй промышленостјас чорыда кыпөдөм.

Кокны промышленостө сөм пуктөм (капиталовложение) вїт во чөжөн планын арталөма мильард шайт саяс. Арталөма хлопок печкан, суконнöй, шерстанöй фабрикајас стрөитөм, чулочнöй, белјөвöй, көмкотвөчан, 2 котыльнöй, пласткожа да уна мукод заводјас стрөитөм.

Вїзму овмөслөн чорыда кыпалөмыс пуктө подув пїшщевöй промышленост өдјө кыптөмлы, сы куза арталөма стрөитны 86 выл гырыс предпрїяттөјас, кодјас пıыс 70 предпрїяттөыс пырасны експлоатацїаө пјавіметка војасын.

Українаын індустріја өдјө кыптөмкөд өтщөщ, вожө кыптө сылөн енергетическöй базаыс: електроенергїја выработывајтөм воө 9,7 мильард квт-өз, лїбө СССР-састав електроенергїјаын 25,8 прөч. Українаын лөө лөсөдөма мїрын медеа вына енергетическöй сїстема. Донбасслөн електроенергїја вылө потребностыс мөгмөдчысө

мөд пјатіметка помын Донбасса електростанціјаслыы
вынсө 1 міллон квт-са кыпөдөмөн.

Көрттүј транспорт куға колө індыны планын урчі-
төм Донбасса тујјас електрифіцірујтөм, војвывлаң петан
тујјас нүжөдөм-бурмөдөм, торја-нын Донбасс—Москва
кост магістрал ештөдөм; медбөрын мөд пјатіметкаын
лоас вөчөма гырыс ужјас транспортној ітөдјас јонмөдө-
мын ізшома да көртрудаа медгырыс рајонјас костын—
Донбасс да Кривој Рог; тајө ужјасө медвоз пырөны Гор-
ловка—Очеревіно, Грішіно-Павлоград, Чаплино-Алексан-
дровск костјасөд лініјас вөчөм да көрттүј сетсө елек-
тріфіцірујтөм.

Мөд пјатіметкаын УССР колө Сојузса овмөсын өтї
медтөдчана һаң ужалан да скөтвіқан базаөн. Медтөдча-
на културајасөн важмосыс колөны шобді (һаң куға) да
сахарној свекла (техніческөј културајас куға). Став кө-
за площадыс УССР-лөн 1937 воын кыптө 27,0 міллон
гаөз, медса јона кыптөмыс артавсө һаң културајас
куға: шобділөн—16,3 прөч., ідлөн—21,6 прөч. Візму ов-
мөс јукөдын УССР-лөн медыжыд мөгөн лоө урожајност
кыпөдөм. Һаң културајас куға валовөј сборлы колө
кыптыны 1932 воын серті 62,7 прөч. вылө, шобділөн—
77 прөч. вылө.

Мөд пјатіметка Украиналыс візму овмөс мехаңіці-
рујтөм кызвынсө ештөдө. МТС-јас содоны 573-саң 1
сурсөз да шымыртас став колхозјасө.

ЗСФСР. Закавказјөса промышленностын медтөд-
чана јукөдыс лоө һерп перјан промышленност. Һерп
перјөмыс 1932 воын 12,6 міллон тоннасаң содө 1937
воын 30 міллон тоннаөз. Тајө программасө олөмө пөр-
төм сувтөдө мөгөн пыртны експлоатаціјаө уна выл ра-
јонјас—Лок-Батан, Кала, Сулу-Тепе да мукөд, һерп пер-
јан промышленностын техніческөј реконструкціја тыр-
выјө нуөдөм, реконструктірујтөм да выл нефтеперегон-
ној заводјас стрөйтөм. Мөд пјатіметкаын колө кыпөдны
промышленностын і уна мукөд сикас јукөнјас. Занге-
зурскөј да Алавердінскөј комбінатјас реконструктірујтөм
под вылын паскалө цвөтнөј металлјаслөн проізвоство.
Јона гырыс өдіјасөн кыптөны хіміческөј да горнорудној
промышленностјас. Ас сырјо подвылын стрөйтчысө

кокны промышленностлөн 20 предприятие да пищовој промышленностлөн 37 предприятие. Мөд пјатметкаын заводчысө дашкесанскөј металлургическөј комбинат строитөм, коді пуктас подув Закавказјоын сөд металлургија кыптөмлы. Машиностројеньөлөн продукцияыс кыптас 3,4 пөв, ізшом перјөмлөн—7 пөв, Һерплөн—2,4 пөв, хлопчато-бумажној ткањјаслөн—4,0 пөв, көмкөт вөчөмлөн—4,4 пөв, консервлөн—3,8 пөв.

Закавказјө овмөсын ыжыд төдчанлун бостө енеергетика. Народној овмөслөн гырыс өдјасөн кыптөм, транспорт електрифицирујтөм сувтөдөны мөгөн валыс (белөј угөмлыс) озырлунсө позана выјөз испөлујтөм. Мөд пјатметкаын вымыс строитчысө да паскөдчысө 10 электростанција, кодјас пын емөс сешөмјас, кычї Кнакирскөј 88 сурс квт-а, Гјумушскөј 140 сурс квт-а, Храмі, Тертер да мукөд. Рајонној электростанцијасөн електроенергијасө выработывајтөмын 12 пөв кыптөмыс мөгмөдө промышленностөс електрифицирујтөм, медјона груз мунан тујјасө 600 кілометр кучта електрифицирујтөм да уна мукөд мөгјас.

Візму овмөсын медыжыд мөгөн лоө субтропическөј културајас, вылын дөна специалној пуктасјас насаждөньнөјас—чај, рамі да с. в., да цитрусөвој—лимонјас, мандаринјас да с. в. чорыда кыпөдөм-паскөдөм, візму овмөсын важ културајас—садоводство, виноградарство да табак вөдөитөм вөзө јона паскөдөмөн. Закавказјөлөн ыжыд төдчанлуныс, кычї Сојузса мөд хлопковөј базалөн.

Закавказјөса візму овмөсын өтї медицина ыжыд проблемаөн, кодөс ми кызсө мөгмөдам мөд пјатметкаын, лоө ва овмөслөн (водној хоҗајстволөн) проблема.

Первојја пјатметкаын заводитөм ирригационној строителствосө помалөмөн, өнїја ирригационној системасө реконструкирујтөмөн, ва испөлујтөмјас бурмөдөмөн да ваа местајас костөмын гырыс ужјас нуөдөмөн ми бостам выл-плошщадјас да вермам јона паскөдны дөна специалној субтропическөј културајаслыс көза. Јегипетскөј хлопөклөн көзаыс паскалө 8 пөв да кыптө ЗСФСР-лөн хлопок продукцияын уфөлној сөктаыс СССР-ын. Ццај пуктас улө плошщадыс сөдас 55 сурс гаөз, рамі улө

площадыс содае 6,5 пѳв, цитрусовойяс улѳ—2,4-сань
10 сурс гаѳа да с. в.

Торјѳн ме кѳсјі пасјыны Колхидскѳј увтасын ког-
тѳмлыг тѳдчанлунсѳ.

Закавказјѳлѳн векнѳд местаѳн лоѳ туј јітѳдјас. Пла-
нын артавсѳ гырыс меропріјатѳјас туј јітѳдјас јѳнмѳ-
дѳм куѳа. Ештѳдчыссѳ уна кѳрттуј мѳнјіјас стрѳйтѳм
(Катарскѳј вож, Алат—Джулфа, Очемчіры—Адлер, Бакін-
скѳј кыщов, Јевлах—Степанакерт), уна участокјас вылын
вѳчыссѳны мѳд ортча мѳнјіјас, стрѳйтчыссѳ перевал-
нѳј туј Кавказскѳј хребет вѳмѳн, паскыда нуѳдсѳ кѳрт-
тујјас електрѳцірујтѳм, стрѳйтчыссѳ уна гырыс авто-
гужевѳј тујјас.

Оз ло ѳшыбкаѳн шуны, мѳј тајѳ транспортнѳј проб-
лемасѳ рѳшитѳм, торјѳн ѳерп транспортірујтан пробле-
ма, енергетика да ва овмѳс проблема могмѳдѳм-
кѳд ѳтщѳщ лоас тајѳ озыр рајѳнсѳ воѳѳ кыпѳдан-паскѳдан
подувлы подулѳн. Татчѳ колѳ вескѳдны став тѳжды-
сѳмсѳ да вынсѳ мѳд пјатѳметкалыс плансѳ тыртѳм вѳс-
на тышкасѳмын.

Шѳр Аѳіја. Шѳр Аѳіја лоѳ Сојузса овмѳсын ос-
новнѳј хлопковѳј базаѳн. Первојја пјатѳметкаын танѳ вѳлі
нуѳдѳма гырыс іррѳгациѳннѳј ужјас да паскѳдѳма хлопок
улѳ кѳѳа площада пѳшы 600 сурс га мѳнда, лѳсѳдѳма
Таджікѳстанын јегѳпетскѳј хлопоклы выл база, хлопко-
водстваы сетѳма выл техника, поснѳдѳк дѳхканскѳј
хлопковѳј овмѳсјас пѳртѳма выл гырыс ѳтувтѳм хлоп-
ковѳј овмѳсјасѳ.

Кѳѳ і гырыс ужјас вѳчѳма хлопковѳј овмѳсын став
ужыслыс качествѳсѳ бурмѳдѳм куѳа, Шѳр Аѳіјалы мог-
мѳдтѳм проблемаѳн на колѳ хлопоклыс урожајностсѳ
кыпѳдѳм. Первојја пјатѳметкаын хлопкѳлѳн урожајностыс
ез-нын ескѳ кыпты, но весігтѳ тѳдчымѳн чѳні. Мѳд пјатѳ-
меткалѳн план арталѳ іррѳгациѳннѳј сѳѳ паскѳдѳм
могыс воѳѳ ужјас нуѳдѳм, Голоднѳј степ куѳа ужјас,
паскѳдны Чѳрчѳк—Ангрен-Камѳссскѳј да Кувасајскѳј сіс-
темајас, нуѳдны магѳстралнѳј каналјассань поснѳдѳк
арыкјас, кодјас шымыртѳны вывтѳ уна хлопковѳј поле-
јас, планын арталѳма гырыс меропріјатѳјас мујас вын-

сөдөм да хлопковөй овмөслыс техническөй базасө воқо паскөдөм куза.

Планын сиз-жө арталөма көза плөшщаджасылыс структурасө вежөм. Ыжыд төдчанлун бостө мударна, коді лоө хлопоклы бур предшественикөн.

Сизнас лөсөдчысөны став медколана воропжасыс хлопок вөдөтөмын медыжыд проблемасө—урожајност өдіө кыпөдөм могмөдөмлы. Өтү га плөшщад вылыс 12,6 центнер урожај бостан задањњө пјатиметка пом кешлө колө лыффыны кызі медичөт урожај. Тајө задањњөсө тыртөмыс да содтөдөн тыртөмыс ставнас колхозјас уж качество сајын, Шөр Азјјаса мјан организацијјас уж качество сајын, колхозњикјасөс ыжыд урожај вөсна тышө котыртны кужөм сајын.

Хлопок вопроскөд щөщ ме сувтла Чирчик вылө. Чирчикскөй строителство топыда јитчө Шөр Азјјаса хлопковөй мујас вынсөдан проблема могмөдөмкөд. Первојөчереда электростанцијјас стрөитөм ештөдөмкөд өтщөщ колө ештөдны азотно-туковөй завод стрөитөм, коді төдчымөн могмөдас Шөр Азјјалыс потребностјасө.

Историческі бөрө колөмөн вөлі Шөр Азјјанын текствилнөй промышленност.

Странаса став текствилнөй промышленностлы хлопок сетыс Шөр Азјја хлопчато-бумажнөй ткањјасө вәјлис централнөй рајонјасыс. Первојја пјатиметкаын-нын вөлі заводитөма лөсөдны Шөр Азјјанын аслыс текствилнөй промышленност. Сиз, вөлі стрөитөма кык текствилнөй фабрика Узбекістанын, Туркменістанын да заводитөма стрөитны Сојузын ыжыд текствилнөй комбинат Ташкентын.

Мөд пјатиметкаын тајө проблемаыс кызвыјөнсө могмөдчысө Ташкентскөй комбинат стрөитөм ештөдөмөн, Сталинабадскөй, Ходжентскөй, Чарджујскөй комбинатјас да мукөд гырыс предпрјатвөјас стрөитөмөн. Мөд пјатиметка помын Шөр Азјја кызсө кутас-нын снабжәйтчыны аслас текствилнөй промышленност продукцияөн.

Шөр Азјјанын первојја пјатиметкаын өтү төдчана итөгөн лоө сылыс пріроднөй ресурсјасө, гидресурсјас да мупыщса озырлунјас төдмөдөмын гырыс ужјас нуө-

дөм. Геолого-разведочнөй ужјас паскыда нуөдөм востисны сещөм озырлунјас, кодјасөс ми војдөр егө чајтлөј. Мөд пјатиметка планөн артавсө бостчыны тајө озырлунјасө паскыда использүтөмө. Алмалыкскөј ыргөн комбинат стрөйтөмөн заводитчө зев ыжыд Алмалыкскөј ыргөн рудаа местајас експлоатирујтөм, первојыс заводитчө Карабугазын мiрөвөј значењнөа мiробiмiт запасјас експлоатирујтөм, төдчымөн паскалө керп, iзшом да мукөд тор перјөм.

Шөр Азјаын республикајаслыс природнөй озырлунјасө төдмалөм да освоитөм лоө мөд пјатиметкалөн өтi медыжыд мөгөн, сылыс возө индустрија кыптөм-паскалөмлы условјө лөсөдөмөн.

Ыжыд принципiалнөй төдчанлун бостө планөн индөм машиностроењнө кыпөдөм-паскөдөм. Вијму ужалан машинајас вөчыс Ташселмаш завод стрөйтөм ештөдөмөн да Илмич нма завод реконструктирујтөмөн Шөр Азјаса республикалөн вијму овмөс кыпалөм-паскалөмыс јонжыкасө кутас мыжыны асланыс машиностроењнө прөдукција вылө.

Кымын-кө кыв Турксіб јылыс. Колө индыны, мыј Турксіб өнiја состојанњө сертi оз-на соответствуйт сылы, кушөмөн вөли артыштөма сылы лоны тујсө вөчiгөн. Турксиблы колө вөли кыскыны вөр да һаң Сiбырыс Шөр Азјаө, хлопок да фруктајас—Сiбырө. Но Турксибыс используйтчысө зев-на тырмытөма. Асыввыв да Рытиввыв Сiбырын вөраинјасө көрттуј војјас вөчалөмөн лоө Турксіб вылө вөрматерјалјас петкөдөмын тырмымөн верманлун. Рытиввыв Сiбырын текстильнөј комбинат стрөйтөм корас Шөр Азјалыс хлопок. Сiзөн лөсөдчысө став условјөјасыс тујсө лучкi используйтөм вылө. Турксиблыс нормалнөј уж сувтөдөм ставнас лоас мијан сајын.

Шөр Азјаса республикајас овмөсын ташөм ыжыд паскалөмыс, кодөс артыштөма планын, корө уна квалифицированнөј ужалысјасөс. Места вылын кадрјасөс, торјанын национальнөј кадрјасөс, гөтөвитан мөг лоө Шөр Азјаын өтi медтөдчана хоҗајственнө-политическөј мөгөн.

V. Љењин—Стаљин знамја улын

Гырыс ужјаслөн мөд вѣтваса план жуҗыда да паскыда шымыртө Совет Сојузлыс став пелөсјассө. Економікалөн мноҗоукладност бырөдчыссө да производстволөн социалистическөй способ СССР-ын лоө нач-өтї способөн. Социалистическөй строїтельство нуөдїгөн веҗсө морт, да јөз веҗөрыс капитализмлөн коласјасыс зїкөз бырөдсөны.

Јөз веҗөрыс капитализмлыс коласјассө венан процесс мунө быд лун, быд час, пырө мїан странаса медса пемыд пелөсјасө, жуҗөдө медса важ немөвөјја прївычкајассө да предрасудокјассө, олөмлаң да југыдлаң војдөр медса бөрө колөм да пемыд јөзсө кыскөмөн.

Мїан эпохалөн велїчїјөыс—куҗыңчјас да конукјас сјездын, кодјас чукөртчөны дом Сојузов колоннөй залын да арталөны вөвјас да инвентарјас дөзөорїтөмын медбур тујјас да методјас; Стаљинградскөй заводса өкмыс сурс робочөјјасын, кодјас сдәјтїсны техмїнїмум вылө экзамен; том інжеңер-осетїнын, кодөс воспитывајтїс, быдтїс вермыс прометарїат да кодї повтөг лезө ужө электромїтнөй цїнкөвөй завод; электрозаводса робөтчыцаын, төрытја домохөзәјкаын, кодї талун сорнїтө электропромышленностын возө вылө сулалан могјас да судбајас јылыс.

Мїан эпохалөн велїчїјөыс—робочөй класс вылын ыҗыд политическөй зрелостын, кодї куҗис могмөдны бөрө колөм странаын социализмлыс вермөмсө, мїллон робочөјјас да колхозчыкјасын, кодјас зев ыҗыд внїмаңыөөн вїзөдөны (смедїтөны) сы бөрса, мыј вөчсө СССР-ын да сысајса странајасын, кодјас (робочөјјас да колхозчыкјас) кровнөја чувствуйтөны социализм строїтөмын став ужјассыс зев ыҗыд кывкутөм.

Уна дас мїллона јөзјаслыс вөласө да выннысө өтүвтөмын—мїан вермөмын медбур гарантїја.

Мөд пјатїметкалөн программа—Љењинскөй ідеја вермөмлөн, социализм возө наступајтана быдмөмлөн велїкөй программа. Тајө программаыс, кодөс олөмө пөртөм лоас став мувыв історическөй төдчанлуна событїјөөн, објазан, кызї і став гырыс төдчана торјасыс

мијан тышын, Сталин јортлы. Ме аслам реч заводит-
чигөн шулі-нын, мыј Сталин јорт геңиалнөј про-
зорливостөн дорөма мөд пјатиметкалөн мед-
гырыг лозунгјасыс—капиталистическөј элементјасөс
да классјасөс вообще аікөз бырөдөм, классјас кост тор-
јалөм да експлоатацја чужтыг помкајасөс аікөз бырө-
дөм, народнөј овмөсын реконструкция ештөдөм да быд
робочөјлы да колхозчыклы сещөм маверіалнөј условіјө-
јас лөсөдөм, кор налөн быдөнлөн олөмыс лоас зажіточ-
нөјөн да кумтурнөјөн.

Сталин јорт воэмоэстчөмөн мөд пјавиметкаын
арталөма сещөм паскыд программа транспорт реконст-
руктурујтөмын да төвар бергөдчөм кыпөдөм-паскөдөмын
да сещөм гырыг өдјас кокчы да пішщөвөј промышлен-
ностын. Меставывса промышленностлөн кыпалөм-паска-
лөмыс төдчымөн гырыгжык масштабјасөн, кушчөм вөлі
өніја кадөз—сіјө Сталин јортлөн ідеја; скөтвиэчөм өдјө-
жык паскөдан коланлун вылө став парвіјалыг да став
страналыг төждысөмсө јосмөдөм—тајө сылөн-жө воэ-
мөстчөм.

Решајушщөј тујвиэјас да директивајас сетөм кынзі
Сталин јорт індіс народнөј овмөсын медтөдчана јукөн-
јасө кыпөдөм вылө вел уна конкретнөј планјас. Метал-
лургическөј заводјас стрөитан программа—тајө Сталин-
өн індөм программа. Сталин јорт пыдысаы бура від-
лаліс торјөн быд завод да строітелствоын індіс сіјө
објектјасө, кодјасөс колө стрөитны мөд пјавиметкаын
первој өчерөдөн. Транспортнөј машиностројеңнө куэа
заводјас стрөитөмлөн программаыс сіз-жө лөсөдөма Ста-
лин јортөн, НКПС-лы ремонтјас нуөдан база лөсөдөм,
ремонтнөј, паровознөј да вагонјас вөчан заводјас стрө-
итөм—тајө программасө індөма Сталин јортөн. Автомо-
білнөј заводјас стрөитөм—вескыда Сталин јорт кідн гі-
жөма, кушчөм заводјас, кытчөјасө да кушчөм мощност-
јасөн колө стрөитны. Морскөј судостројеңнө заводјас
стрөитан программаыс індөма Сталин јортөн. Синтетиче-
скөј каучук заводјас стрөитан программа фыктујтөма
Сталин јорт вөлаөн да зілөмөн. Аллуміневөј заводјас
стрөитөм індөма Сталин јортөн. Авіаціоннөј заводјас
стрөитчысөсны сіјө местајасын да сещөм мощностјасөн,

кыңи вöли индöма Сталин жортөн. Основнöй көрттүй магистралжас стрöитан программа, тујжас стрöитан программа (сещöм гырыс туј магистралжас, кыңи Москва—Хабаровск, Москва—Тифлис да с. в. стрöитöм)—тајö ставсö щöктöма Сталин жортөн. Каналжас стрöитöм: Беломорскöй канал, Волга—Дон, Маринскöй система—ставыс тајö Сталин жортлөн воэмöстчöм. Ме ог вермы лыддыны социалистическöй стрöителствөыс став учасокжассö, коджасöс воэö кыпöдöм куңа Сталин жорт сетис конкретнöй программа.

Мижан ыжыд вождь вескöдлöм улын таңик чужис социализм стрöитöмын мöд пјатиметкалөн граңдыознöй программа. Сталин жорт вескöдлöм улын тајö программасö лоас пöртöма олöмö. Сижос пöртö олöмö быдмöм да јонмöм робочöй класс, кодi закамитчöма ассыс диктатурасö лöсöдöм вöсна тышкын, закамитчöма интервентжаскöд тышкын, робочöй класс, кодi регыдја кадөн кыпöдис (восстановивший) ассыс народнöй овмөссö, пöртис олöмö первојја пјатиметка ноль воон; пöртö олöмö ува миллөна крестанство, кодi орöдчис мелкобуржуазнöй овмөсыс, кодi стрöитö ассыс овмөссö социалистическöй под вылын робочöй класс вескöдлöмөн.

Робочöй классөн вермөмјас бостöмлы колана услөвјöөн лоö робочöй класслөн öтувјалуни кыптöм, пролетариат диктатура воэö јонмöдöм, капиталистическöй класс коласјаскöд тышкасöм: став сикаса оппортунистжаскöд тышкасöм, мöд пјатиметка политическöй моҗјас серти народнöй овмөс став эвенојасын организационнöй перестројка нуöдöм.

Славнöй коммунистическöй партија да Сталин жорт вескöдлöм улын—кодын омицетворитöма став медбурыс, мыјем мирövöй робочöй движеңнöын—мунö мижан великöй страна, мунö вермөмсаң вермөмјасö, мунö Советскöй Сојуз, мощнöй, вылын индустриалнöй социалистическöй держава, зумыда да кыпыда мунö југыд олөмлаң (Јона гора, куңа аплодисментјас).

ЮРИДАЛЫГ.

	Лыстбок
Возкыв	2
I. Мбд вѣтваса планбн медгырыс хозѣственибѣ моґјасыс	4
Пѣртны транспортбс народнбѣ овмбсын воґын муныс	
отраслб	10
ґибѣ бырбдны сбкыд промышленностса торја јукбдјас-	
лыс ббрб колтчбмсб	17
Ужалысјаслыс оланногсб кыпбббмлыс јонмбдны матери-	
альнбј подувсб	26
II. Ужалыс мѣссалыс олан уровесб кыпбббм	41
III. Освојенбѣ—мбд пјатѣлеткалыс плансб олбмб пѣртбмын	
решајущбѣ условіб	48
IV. Мбд пјатѣлеткаын рајјонјаслбн кыпалбм	52
V. Ленин-Сталин знамја улын	88

Инв. № 3495

Редактора: *Оботуров И. И. и Чеусова А.* Техн. редактор *М. Шестаков.*

Партиздат № 52 Тираж 5000. Слано в производство 27/V-34 г. Подписано к печати 20/VI-34 г. Упол. Облита № 955. Заказ № 881. Стат. фор. 62×94, 1/12. 6 печ. листов. 31000 знаков в печ. листе. Индекс П—45 к П

г. Сыктывкар, типография Коми ГИЗ-а, Коммунистическая 2.

КАҒАЛОМ ОПЕЧАТКАЈАС:

Листбок	Строкалы	Гижма	Колб ладфыны
12	1 вылысаыс	5000	5033
12	11 улысаыс	213	273
60	14 улысаыс	унб	уна
62	9 вылысаыс	сетыс	сетыс
62	13 вылысаыс	Цікмент	Чікмент
68	14 "	Казанын	Разанын
75	4 "	ра	да
76	13 "	Малгобек	Малгобек

Ленз 88 коп
дон 88 коп

Купон № 2

Итого вложенной суммы

На погашение облигаций

Итого Шенкель Ф. 2

Нова Подарок, Сындрей, Сестренка, 24

дон 85 ур
Цена коп.

22154

Коми-З

3/1338e

Ком-93-657/1086

КУЙБЫШЕВ В.

Второй пятилетний план

На коми-зырянском языке

Перевод Шадрина Ф. В.

Коми Партиздат, Сыктывкар, Советская, 24.